

Consiliul Național
pentru Asistență Juridică
Garantată de Stat

Organizația Internațională pentru Migrație (OIM)
Agenția ONU pentru migrație

GHIDUL AVOCATULUI

care acordă asistență juridică
garantată de stat victimelor
traficului de ființe umane

Instrucțiunile metodologice „Ghidul avocatului care acordă asistență juridică garantată de stat”

Autori: Tatiana CATANĂ, Dana IONIȚĂ, Lidia GORCEAG

Acest Ghid a fost posibil cu suportul financiar acordat de **Biroul Afaceri Internaționale în Domeniul Drogurilor și Aplicării Legii** al Departamentului de Stat al SUA, în baza Proiectului „Consolidarea Răspunsului Guvernului în Domeniul Combaterii Traficului de Persoane și Îmbunătățirea Protecției Victimelor Traficului și a Martorilor în Republica Moldova” implementat de **Organizația Internațională pentru Migrație (OIM)**. Opiniile exprimate aici aparțin autorilor și nu reflectă în mod necesar viziunile Departamentului de Stat al SUA.

Denumirile utilizate și prezentarea materialelor în Ghid nu implică exprimarea vreunei opinii din partea OIM sau a Departamentului de Stat în ceea ce privește statutul juridic al unei țări, al unui teritoriu, al unui oraș sau al unei regiuni, sau al autorităților acestora, sau în ceea ce privește frontierele sau granițele acestora.

OIM este fidelă principiului potrivit căruia de o migrație umană și regulată beneficiază migranții și societatea. În calitatea sa de organizație interguvernamentală, OIM colaborează cu partenerii săi din comunitatea internațională pentru: a asista în adresarea provocărilor operaționale ale migrației; a avansa înțelegerea problemelor legate de migrație; a încuraja dezvoltarea socială și economică prin intermediul migrației; și a susține respectarea demnității umane și a bunăstării migranților.

Toate drepturile rezervate. Nici o parte a acestei publicații nu poate fi reprodusă, stocată într-un sistem de preluare, sau transmisă în orice formă sau prin orice mijloace, electronice, mecanice, prin fotocopiere, înregistrare sau altfel fără permisiunea prealabilă în formă scrisă a OIM.

CUPRINS

CAPITOLUL I. ASPECTE DE DREPT MATERIAL	4
§ 1. Retrospectiva istorică și conceptul actual al traficului de ființe umane	4
§ 2. Cadrul juridic internațional în domeniul traficului de ființe umane	6
§ 3. Traficul de ființe umane în contextul prevederilor Convenției europene a drepturilor și libertăților fundamentale ale omului și în jurisprudența Curții Europene a drepturilor omului	17
§ 4. Analiza juridico-penală a traficului de ființe umane în legislația Republicii Moldova	23
§ 5. Elementele de delimitare a traficului de ființe umane de alte infracțiuni	46
§ 6. Drepturile victimei traficului de ființe umane. Identificarea, asistența și protecția.	50
CAPITOLUL II. ASPECTE DE DREPT PROCESUAL	64
§ 1. Probatoriul în cauzele privind traficul de ființe umane. Audierea victimei	64
§ 2. Protecția și asistența victimelor și martorilor în cauzele privind traficul de ființe umane	70
§ 3. Despăgubirea și compensarea victimei.	75
§ 4. Aspecte procesuale ale cooperării internaționale și interdepartamentale în domeniul combaterii traficului de ființe umane.	83
CAPITOLUL III. ASISTENȚA MULTIDISCIPLINARĂ A VICTIMEI TRAFICULUI DE FIINȚE UMANE	90
§ 1. Echipele multidisciplinare și asistența sociopsihologică a victimei traficului de ființe umane	90
§ 2. Principii de bază ale intervenției în cazurile de trafic de ființe umane	92
§ 3. Specificul relației cu victima traficului de ființe umane	95
§ 4. Intervenția în situația de criză.	97
§ 5. Modalități de a face față situațiilor traumatizante (stilul de coping)	99
§ 6. Metode și strategii pentru adaptare și ajutor.	99
§ 7. Aspectul socio-psihologic privind asistența copiilor victime ale traficului de ființe umane.	101
§ 8. Referirea către serviciile sociale.	104

CAPITOLUL I.

ASPECTE DE DREPT MATERIAL.

§ 1. RETROSPECTIVA ISTORICĂ ȘI CONCEPTUL ACTUAL AL TRAFICULUI DE FIINȚE UMANE.

În ultimele două decenii traficul de ființe umane, ca și corupția, economia subterană sau fraudele financiare, a înregistrat proporții inacceptabile pentru societatea noastră, devenind o problemă majoră atât la nivel național cât și internațional.

Având forme de manifestare, care țin de crima organizată (traficul de droguri, traficul de arme, terorismul etc.), traficul de ființe umane poate crea vulnerabilități ce țin de stabilitatea economico-socială a statelor, chiar pacea și securitatea acestora, prin tulburarea echilibrului demografic, etnic, cultural, prin incapacitatea mecanismelor de protecție socială sau de sănătate publică.

Reprezentând o problematică deloc nouă, istoria demonstrează faptul că infraționabilitatea sau imoralitatea exploatarea ființei umane de către semenii săi a existat și s-a manifestat, sub diverse forme și intensități, din cele mai vechi timpuri. Noțiuni cum ar fi „femeie sclavă”, „femeie vândută”, „femeie luată în robie” nu sunt noțiuni deloc noi. Aceste fenomene s-au manifestat și în timpul jugului otoman, inclusiv în relațiile diplomatice ale domnitorilor moldoveni cu suveranii statelor vecine.¹

În perioada secolului XIX devine cunoscut fenomenul de comerț cu sclavi, unde persoanele sunt tratate ca bunuri și vândute în sclavie. Acest comerț „tradițional” cu sclavi a fost scos în afara legii doar spre finele sec.XIX. Cu toate acestea, la începutul secolului XX, fenomenul ia o nouă formă, termenul de trafic, de cele mai multe ori, se referea la „comerțul de sclavi albi”, care reprezenta circulația peste frontierele internaționale a femeilor și copiilor în scopul prostituției. Doar spre finele anilor 1990, traficul a fost asociat cu prostituția și exploatarea sexuală a femeilor și copiilor.

Astfel, traficul de ființe umane, în forme noi sau mai vechi, ca și practicile similare sclaviei, continuă să existe în multe state ale lumii, totuși derulându-se sub patronajul crimei organizate. Dezvoltarea mijloacelor de comunicație și dezechilibrele economice mondiale au internaționalizat traficul. Mai întâi a existat traficul de albi, apoi traficul din Sud spre Nord, iar acum traficul de ființe umane din regiunile mai defavorizate spre regiunile mai prospere sau spre regiuni unde sistemul de protecție a omului este slab. În condițiile dinamicii contradictorii a proceselor și fenomenelor social-politice ce au loc în Europa de Est (zona Balcanilor) a apărut și s-a dezvoltat ca fenomen subteran de dimensiuni globale, traficul de ființe umane² (în special de femei și tinere fete, chiar dacă bărbății se numără și ei în mod considerabil printre victime).

¹ De exemplu cazul Elenei, fiica lui Ștefan cel Mare și al Evdochiei de Kiev, pe care domnul o mărită silit cu fiului Ivan cel Groaznic.

² **A. Kartusch** (2001), Reference guide for Anti-Trafficking Legislative Review with Particular Emphasis on South Eastern, Warsaw: OSCE, pag. 3

Traficul de ființe umane reprezintă o violare a drepturilor omului, a demnității și libertății acestuia, un fenomen care există și se manifestă în aproape toate țările lumii, indiferent de gradul acestora de dezvoltare. Biroul Internațional al Muncii, structura specializată a Organizației Națiunilor Unite, estimează într-un raport dat publicității în 2012, că cel puțin 20,9 milioane de persoane sunt victime a exploatării muncii în toată lumea, iar la nivelul Uniunii Europene 1,7 milioane, generând profit de miliarde dolari anual.

UNICEF estimează că „la nivel global, aproximativ 1,2 milioane copii sunt traficați în fiecare an, atât în țările lor, cât și în afara granițelor acestora”.

Organizația Internațională pentru Migrație și Comisia Europeană estimează că de la 12.000 până la 36.000 de persoane sub 18 ani sunt traficate anual în Europa în diverse scopuri, inclusiv pentru a fi puși la muncă forțată, munci casnice, munci agricole, cerșit și furat.

Deși, cifrele referitoare la numărul de persoane traficate diferă uneori mult de la o sursă la alta, neexistând o metodologie unitară la nivel global care să fie general acceptată, ele confirmă o realitate extrem de îngrijorătoare: traficul de ființe umane înseamnă, înainte de orice, prea multe tragedii umane și vieți distruse.

O bază de date statistice, Eurostat, creată la nivelul Uniunii Europene a inclus recent și fenomenul traficului de ființe umane. Potrivit primului raport Eurostat, ediția din 2015³ privind situația traficului de ființe umane în cele 28 de state UE și țările candidate în perioada anilor 2010, 2011 și 2012 au fost înregistrate – 30 146 de victime.

Republica Moldova a fost și continuă să rămână preponderent o țară de origine a victimelor și într-o măsură mai mică – țară de tranzit. În ultimii ani însă au fost înregistrate cazuri, în care Republica Moldova a fost și țară de destinație. Din perspectiva țărilor de destinație pentru cetățenii noștri, geografia acestora în ultimii ani este în continuă schimbare, rezumată la apariția unor destinații noi, precum și dispariția altora. Principalele țări de destinație (din perspectiva numărului de victime) continuă să fie Federația Rusă, Turcia, Ucraina, regiunea Cipru de Nord și Emiratele Arabe Unite. Totodată, se evidențiază și alte destinații noi precum Israel, Azerbaidjan, Austria, Norvegia, Elveția, etc. De asemenea, s-au înregistrat cazuri în spațiul UE, precum în: Germania, Cehia, Italia, România, Spania, Polonia, Franța, Grecia. Potrivit statisticelor oficiale ale Ministerului Afacerilor Interne, în ultimii ani se înregistrează creșterea numărului de victime, exploatate în interiorul țării și în UAT din partea stânga a Nistrului.

Principalele cauze care influențează traficul de ființe umane fiind:

- **Factorii socio-economici** care include nivelul scăzut de trai, șomajul, salarii mici, lipsa programelor de facilitare și promovare a angajării tinerilor, programe insuficiente de asistență și incluziune socială a persoanelor cu dezabilități fizice sau mintale, etc.

³ https://ec.europa.eu/anti-trafficking/sites/antitrafficking/files/eurostat_report_on_trafficking_in_human_beings_-_2015_edition.pdf

- **Factorii educaționali** ce includ abandonul școlar, scăderea rolului familiei în educația copiilor ca urmare a emigrării a unuia sau a ambilor părinți. Carențele educaționale pot fi considerate cele ce influențează, de fapt, procesul angajării în prostituție sau proxenetism în lipsa oportunităților, poziționând subiecții în imposibilitatea altor alegeri.
- **Factorii socio-culturali** – ce includ fenomene complexe precum marginalizarea socială, discriminarea unor categorii de persoane, un complex de mentalitate ale societății (frustrări, inhibiții, confuzii) care conduce la devvalorizarea ființei umane în favoarea câștigului material.
- **Factorii micro-sociali** – climatul familial din care provin persoanele traficate sau cei care sunt implicați în trafic își pune amprenta asupra comportamentului și asupra orientării ocupaționale. Familiile în care predomină alcoolismul, violența, antecedentele penale, lipsa afecțiunii parentale, epizoadele traumatizante trăite de subiecți în familie (viol, incest, maltratări) nu pot oferi un bun model de comportament.
- **Apartenența la anumite grupuri** – Nivelul scăzut de instruire, incapacitatea de adaptare și relaționare conferă persoanelor traficate o viziune deformată despre integrarea sa socială. De cele mai multe ori acceptă cu ușurință preluarea modelelor de comportamente de la alte persoane a căror situație este apreciată greșit ca fiind similară.
- **Lipsa generală de informare** – care există în continuare la nivelul societății referitoare la riscuri și situațiile traumatizante la care se expun, la metodele uzuale ale traficanților în racolarea și exploatarea victimelor (promisiuni false privind câștigurile fabuloase din străinătate etc.).

§ 2. CADRUL JURIDIC INTERNAȚIONAL ÎN DOMENIUL TRAFICULUI DE FIINȚE UMANE

2.1. Instrumente internaționale.

Printre primele acte internaționale care abordează problema în cauză este **Acordul Internațional pentru suprimarea comerțului cu sclavi albi**, din anul 1904. În acest instrument comunitatea internațională ridică problema legată de protecția victimelor, însă nu a abordat și necesitatea de pedepsire a infractorilor. Acordul este urmat de **Convenția internațională pentru suprimarea traficului de sclavi albi, adoptată în anul 1910** semnată de 13 țări participante care își asumă să pedepsească și răufăcătorii. În anul 1921, sub auspiciile Ligii Națiunilor s-a încheiat **Convenția pentru suprimarea traficului de femei și copii**, din 1921 și **Convenția Internațională pentru suprimarea traficului de femei care au atins majoratul**, din 1933.

Ulterior, Organizația Națiunilor Unite a unificat și consolidat mai multe din documentele privind traficul de ființe umane în **Convenția Națiunilor Unite pentru suprimarea traficului de ființe umane și a exploatării și prostituției altor persoane de către terțe persoane**, din 1949, în textul căreia sunt deja în mod

concret abordate toate formele de exploatare sexuală, dar și combaterea tuturor formelor de prostituție referitoare la asistența socială acordată victimelor și mecanismele de repatriere a victimelor (voluntar sau forțat).

Pe parcursul anilor, în cadrul ONU au fost adoptate mai multe Convenții, Tratamente, Rezoluții, programe și planuri de acțiuni, care se referă la traficul de ființe umane și solicită țărilor incriminarea faptelor de acest fel.

Acordurile prezentate mai jos în ordine cronologică reprezintă o parte din multitudinea acestor documente:

- Convenția Nr. 111 din 1958 privind discriminarea (angajarea și ocuparea)⁴
- Convenția internațională din 1966 privind drepturile civile și politice⁵
- Convenția din 1979 privind eliminarea tuturor formelor de discriminare rasială⁶
- Convenția din 1979 privind eliminarea tuturor formelor de discriminare împotriva femeilor⁷
- Convenția din 1989 privind drepturile copilului⁸
- Protocolul opțional din 2000 la Convenția privind drepturile copilului cu privire la vânzarea de copii, prostituția infantilă și pornografia infantilă⁹
- Convenția internațională din 1990 privind protecția drepturilor tuturor muncitorilor migranți și a membrilor familiilor acestora¹⁰
- Convenții ale Organizației internaționale a muncii: Convenția din 1999 privind cele mai rele forme de muncă pentru copil
- Convenția Organizației internaționale a muncii din 1957 privind abolirea muncii forțate
- Convenția din 1930 privind munca forțată.¹¹

La cea de a 55-a sesiune a Adunării Generale ONU care a avut loc la New York la 15 noiembrie 2000 a fost adoptat un nou instrument juridic în domeniul combaterii traficului de ființe umane, **Convenția Națiunilor Unite împotriva crimei organizate transfrontaliere**¹² și cele trei Protocoale adiționale la convenție:

- Protocol privind prevenirea, reprimarea și pedepsirea traficului de ființe umane, în special al femeilor și copiilor,¹³
- Protocol împotriva traficului ilegal de migranți pe calea terestră, a aerului și pe mare¹⁴,

⁴ http://www.unhchr.ch/html/menu3/b/d_ilo111.htm

⁵ http://www.unhchr.ch/html/menu3/b/a_ccpr.htm

⁶ http://www.unhchr.ch/html/menu3/b/d_icerd.htm

⁷ <http://www.unhchr.ch/html/menu3/b/e1cedaw.htm>

⁸ <http://www.unhchr.ch/html/menu2/6/crc/treaties/crc.htm>

⁹ <http://www.unhchr.ch/html/menu3/b/92.htm>

¹⁰ http://www.unhchr.ch/html/menu3/b/m_mwctoc.htm

¹¹ <http://www.ilo.org/global/standards/lang--en/index.htm>

¹² Convenția a intrat în vigoare în decembrie 2003. În prezent 186 de state sunt parte la Convenție și 169 de state sunt parte la Protocolul Palermo

¹³ În vigoare pentru RM din 16.10.2005,

¹⁴ În vigoare pentru RM din 16.09.2005.

- Protocol împotriva fabricării și traficului ilegal de arme de foc, piese și componente ale acestora, precum și de muniții,¹⁵

La 12 decembrie 2000, la Palermo, a avut loc semnarea oficială a acestor trei instrumente de către Comunitatea Europeană împreună cu toate statele membre ale UE, ca urmare, Convenția și Protocolul adițional privind prevenirea și combaterea traficului de persoane, în special de femei și copii este cunoscut sub denumirea de **Convenția și Protocolul Palermo**. Republica Moldova a ratificat Convenția prin Legea nr.15-XV din 17.02.2005.

Convenția a cerut statelor părți să prevadă în legislația lor internă patru infracțiuni: participarea într-un grup criminal organizat, spălarea de bani, corupția și obstrucționarea justiției. Totodată, Convenția determină modul în care țările își pot îmbunătăți cooperarea prin extrădare, asistență juridică reciprocă, transferul bunurilor și investigațiile comune. Mai mult decât atât, aceasta cuprinde prevederi referitoare la protecția victimei și a martorului și protejarea piețelor legale de infiltrarea grupurilor criminale organizate.

Protocolul privind prevenirea, eliminarea și pedepsirea traficului de ființe umane, în special femei și copii (Protocolul Palermo) completează Convenția ONU împotriva crimei organizate transfrontaliere și este primul instrument internațional care tratează toate aspectele traficului și care conține prevederi privitoare la:

- prevenirea și combaterea traficului de ființe umane. Protocolul cuprinzând prima definiție agreeată internațional a noțiunii de trafic de ființe umane;
- protecția și asistența victimelor, cu deplina respectare a drepturilor omului;
- promovarea cooperării internaționale.

Prevenirea. Statele sunt solicitate să preîntâmpine traficul de ființe umane și să apere victimele de a recădea în plasa traficantilor, prin metode de cercetare, informare, campanii de presă, ca și prin măsuri menite să înlăture cauzele primare ale traficului de ființe umane, respectiv sărăcia, subdezvoltarea, lipsa egalității de șanse (Art.9). De asemenea, statelor li se cere să ia măsuri pe linia schimbului de informații și a pregătirii cadrelor, a controlului la frontieră, pentru a asigura integritatea și autenticitatea documentelor de călătorie sau de identitate (Art. 10-13).

În ceea ce privește **asistența și protecția victimelor traficului de ființe umane**, Protocolul prevede, la articole 6, 7 și 8, principalele măsuri de ocrotire și asistență care trebuie puse la dispoziția persoanelor traficate:

- Informare și consiliere, în special cu privire la drepturile acordate prin lege, informarea referitoare la formalitățile juridice și administrative, ca și cunoașterea punctului de vedere al victimei, pentru a permite evaluarea acestuia și corecta reprezentare a intereselor victimei în cadrul procesului penal;
- Adăpost corespunzător, îngrijire medicală și psihologică, sprijin material;
- Loc de muncă, școlarizare, calificare, potrivit vârstei, sexului și caracteristicilor personale ale victimei;

¹⁵ În vigoare pentru RM din 30.03.2006

- Asigurarea protecției fizice, a intimității și a identității victimei;
- Posibilități de a obține despăgubiri pentru pierderile suferite;
- Permis temporar sau permanent de ședere;
- Atenția corespunzătoare acordată siguranței victimei și stadiului eventualelor formalități juridice la adresa persoanei traficate atunci când este repatriată în țara de origine, preferându-se ca repatrierea să fie voluntară.

2.2. Instrumente ale Consiliului Europei.

Preocuparea față de fenomenul traficului de ființe umane se reflectă și în măsurile luate pe plan european. La nivelul Consiliului Europei au fost elaborate mai multe instrumente juridice, strategii și acțiuni de monitorizare care au impulsionat cooperarea juridică și tehnică în domeniul prevenirii și combaterii traficului de ființe umane, asistenței și protecției victimelor. Au fost adoptate mai multe instrumente internaționale relevante, în special tratate multilaterale, precum:

- Convenția Europeană cu privire la drepturile și libertățile fundamentale ale omului din 1950 și Protocoale adiționale la ea
- Convenția europeană cu privire la asistența reciprocă pe cauze penale din 1989 și Protocolul adițional la ea din 1978;
- Convenția europeană privind eliminarea tuturor formelor de discriminare împotriva femeilor din 1997 și Protocolul facultativ la ea din 1999;
- Convenția Consiliului Europei privind exercitarea drepturilor copilului din 1996.

Printre primele acte adoptate de Consiliul Europei care abordează direct fenomenul traficului de ființe umane sânt :

- Recomandarea (2000) 11 a Comitetului de Miniștri adresată statelor membre privind acțiunile ce trebuie întreprinse împotriva traficului de ființe umane în scopul exploatării sexuale;
- Recomandarea (2001) 16 a Comitetului de Miniștri adresată statelor membre privind protecția copiilor împotriva exploatării sexuale;
- Recomandarea Adunării Parlamentare a Consiliului Europei 1325(1997) privind traficul de femei și prostituția forțată în statele membre.

Prin **Decizia-cadru a Consiliului Uniunii Europene cu privire la combaterea traficului de ființe umane, din 19 iulie 2002** toate statele membre au fost obligate să își armonizeze legislația penală internă. Decizia-cadru a fost înlocuită ulterior prin **Directiva 2011/36/UE privind prevenirea și combaterea traficului de ființe umane și protejarea victimelor acestuia** care a impus norme comune minime ce trebuie să fie transpuse în legislația internă a tuturor țărilor membre. În special, ce ține de: incriminarea traficului de ființe umane, sancționarea autorilor (sancțiunea maximă pentru la cel puțin cinci ani de închisoare și la cel puțin 10 ani în caz de circumstanțe agravante); măsuri pentru o mai bună prevenție a fenomenului și pentru consolidarea protecției victimelor. Țările UE își pot urmări penal

cetățenii proprii pentru infracțiuni comise într-o altă țară a UE și pot face uz de instrumente de anchetă. În scopul prevenirii fenomenului, țările UE sunt obligate să ia măsuri pentru: a descuraja cererea care încurajează traficul de ființe umane, a lansa campanii de sensibilizare și de formare a funcționarilor, astfel încât aceștia să poată să identifice și să se ocupe de victimele și de potențialele victime ale traficului de ființe umane.

Printr-un alt document legislativ – **Directiva CE din 2004 cu privire la eliberarea permiselor de ședere temporară victimelor care cooperează cu autoritățile**, victimelor care pot și doresc să contribuie la buna desfășurare a procesului penal, li s-a oferit dreptul de a opta pentru a rămâne regulamentar în țara de destinație unde a fost identificată. Ajutorarea acestor victime și ocrotirea li se oferă condiționat, în schimbul colaborării cu organele de cercetare penală.

Un pas decisiv în combaterea traficului de ființe umane la nivel european este adoptarea de către Comitetul de Miniștri a CE a **Convenției Consiliului European privind lupta împotriva traficului de ființe umane**¹⁶, 3 mai 2005/Varșovia.

Convenția cere Statelor Părți:

- Să adopte proceduri de identificare a persoanelor traficate și să asigure ca această sarcină să fie îndeplinită de persoane care au instruirea și pregătirea corespunzătoare;
- Să se asigure că persoanele despre care există suspiciuni rezonabile că fac obiectul traficului de ființe umane (prezumată victimă) nu vor fi îndepărtate involuntar până când nu se încheie formalitățile de identificare, și ca acestora să li se ofere asistență și ocrotire;
- Să ofere ajutor și ocrotire tuturor persoanelor despre care au motive să considere că au fost traficate (locuință sigură, consiliere psihologică, asistență medicală de urgență, servicii de traducere, informare cu privire la drepturile pe care le au, inclusiv dreptul de a fi despăgubite). Toate aceste forme de asistență nu trebuie condiționate însă de disponibilitatea persoanei de a com-părea ca martor împotriva celor răspunzători de traficul la care a fost supusă;
- Să se asigure că persoanelor traficate li se permite repunerea în drepturi și despăgubirea pentru consecințele suportate ca urmare a încălcării drepturi-lor lor.

Convenția introduce și unele elemente de noutate, îndeosebi cu privire la protecția și asistența victimei și punctează unele recomandări față de state după cum urmează:

- Să ia în considerare toate formele de trafic, național sau transfrontalier, atât cele care au legătură, cât și cele care nu au legătură cu crima organizată;
- Introduce un capitol privind investigația, urmărirea penală și actele procedu-rale care cer:

¹⁶ Republica Moldova a ratificat Convenția Consiliului European privind traficul de ființe umane prin Legea nr. 67-XVI din 30.03.2006

- a) asigurarea unei protecții eficiente și corespunzătoare victimelor, persoanelor care colaborează cu autoritățile judiciare, martorilor și membrilor de familie ai unor astfel de persoane;
 - b) promovarea specializării persoanelor sau unităților în activitatea de combatere a traficului de ființe umane și protecția victimelor;
 - c) adoptarea procedurilor judiciare în asigurarea protecției intimității și siguranței victimelor.
- Introduce principiul incriminării obligatorii a infracțiunii de trafic și dezincriminarea persoanelor traficate. Această așa-zisă clauză de nepedepsire dă posibilitatea de a nu aplica sancțiuni asupra victimelor, pe motivul că victimele au fost obligate să fie implicate în activități ilegale;
 - Introduce prevederea privind perioada de recuperare și reflecție de minimum 30 de zile pentru persoanele traficate;
 - Deschide posibilitatea de acordare a permiselor de reședință nu doar pe baza cooperării persoanelor cu organele de aplicare a legii, ci și pe baza situației lor personale ținând cont de securitatea și demnitatea persoanei.
 - Impune statelor părți să prevină traficul de persoane prin combaterea cererii, inclusiv incriminarea utilizării serviciilor unei victime (art. 19).

Convenția Consiliului Europei privind lupta împotriva traficului de ființe umane, în art.19, încurajează statele europene să incrimineze folosirea serviciilor unei persoane atunci când este cunoscut faptul că acesta este o victimă a traficului de ființe umane. Însă, Protocolul Palermo instituie în mod obligatoriu descurajarea cererii de persoane exploatate, statuând în art. 9 alin. 5 că „statele părți adoptă sau întăresc măsurile legislative sau de altă natură, precum măsuri de ordin educativ, social sau cultural, pe calea unei cooperări bilaterale ori multilaterale, pentru a descuraja cererea care favorizează orice formă de exploatare a persoanelor, în special a femeilor și copiilor”. Cu toate că există exemple de legislații naționale în care reglementarea ca infracțiune a cumpărării de servicii ale persoanelor traficate se dovedește până la urmă un real succes, și totodată chiar dacă există acea obligație instituită de Convenție și Protocolul Palermo, multe țări nu s-au raliat acestor aspecte legislative.

Convenția a creat un mecanism independent de monitorizare, pentru a evalua modul în care prevederile sale sunt puse în practică. Acest mecanism de monitorizare, care reprezintă unul dintre punctele forte ale Convenției, este constituit din doi piloni: Grupul de experți pentru lupta împotriva traficului de ființe umane (**GRETA**) și Comitetul Părților.

Grupul de experți GRETA, (compus din 15 experți independenți și imparțiali, din țările semnatare) este responsabil de evaluarea implementării Convenției de către țările care au ratificat-o. În activitățile de monitorizare ale GRETA sunt folosite metode de colectare și evaluare a informațiilor furnizate prin intermediul unui chestionar la care autoritățile din țările semnatare răspund, vizite de evaluare în țările respective care fac posibilă verificarea eficacității măsurilor luate pentru

implementarea Convenției. O sursă importantă de informații pentru GRETA este societatea civilă implicată în acțiuni îndreptate împotriva traficului de ființe umane, căreia GRETA poate decide să adreseze chestionarul sau orice alte solicitări pentru informare. Rapoartele de evaluare ale GRETA conțin o analiză a situației din fiecare țară, privind acțiunile întreprinse pentru prevenirea, combaterea traficului de ființe umane și asistența victimelor, precum și sugestii pentru întărirea implementării Convenției. Cel de-al doilea pilon al mecanismului de monitorizare, Comitetul Părților, compus din reprezentanții naționali ai țărilor care au ratificat Convenția, adopta recomandări adresate statelor individuale privind măsurile care ar trebui luate pentru implementarea propunerilor GRETA.

Valoarea activității de monitorizare desfășurată în lumina Convenției Consiliului European privind acțiunea împotriva traficului de ființe umane este triplă:

- evaluează și stimulează îndeplinirea obligațiilor pe termen lung impuse de Convenție;
- oferă direcții precise pentru depășirea obstacolelor;
- constituie un forum pentru colaborare internațională, unde informațiile și exemplele pozitive pot fi împărtășite, iar comunitatea internațională poate fi alertată cu privire la orice tendințe noi stimulând astfel acțiuni comune pentru prevenirea și abordarea problemelor.

Implementarea Convenției în Republica Moldova a fost supusă evaluării în trei etape, fiind întocmite rapoarte GRETA în anul 2012 și 2016 și adoptate Recomandări din Partea Comitetului Parilor,¹⁷ la moment urmând să fie întocmit și cel de al treilea raport în urma evaluărilor efectuate de experții GRETA în toamna anului 2019.

2.3. Definiția Traficului de ființe umane în actele internaționale.

Noțiunea de „trafic de ființe umane” apărută în actele internaționale încă la începutul secolului al 19-lea are diverse definiții, pe alocuri contradictorii. În lipsa unui consens comun, la început nu se înțelegea prea bine ce înseamnă și ce practice trebuie să fie combătute. Aceste confuzii au fost însă înlăturate odată cu adoptarea, în anul 2000, a Protocolului Națiunilor Unite de prevenire, reprimarea și pedepsire a traficului de ființe umane, în special femei și copii adițional la Convenția Organizației Națiunilor Unite împotriva criminalității transnaționale organizate, iar la nivelul Consiliului European, adoptarea Convenției Europene privind traficul de ființe umane care au oferit o definiție clară a termenului trafic de ființe umane și a tuturor formelor de exploatare a unei persoane.

¹⁷ Recommendation of the Committee of the Parties, adopted 11 June 2012, Recommendation of the Committee of the Parties, adopted 23 May 2016

Definiția Traficului de Ființe umane în Protocolul Palermo – este stipulată în Articolul 3. ca:

- „a) expresia „trafic de ființe umane” indică recrutarea, transportul, transferul, adăpostirea sau primirea de persoane, prin amenințare de recurgere sau prin recurgere la forță ori la alte forme de constrângere, prin răpire, fraudă, înșelăciune, abuz de autoritate sau de o situație de vulnerabilitate ori prin oferta sau acceptarea de plăți ori avantaje pentru a obține consimțământul unei persoane având autoritate asupra alteia în scopul exploatarei. Exploatarea conține, cel puțin, exploatarea prin prostituarea unei alte persoane sau alte forme de exploatare sexuală, muncă sau serviciile forțate, sclavia sau practicile analoage sclaviei, folosirea sau prelevarea de organe;*
- b) consimțământul unei victime a traficului de ființe umane pentru exploatarea amintită, astfel, cum este enunțată la lit.a) din prezentul articol, este indiferent atunci când unul din oricare dintre mijloacele menționate la lit.a) a fost folosit;*
- c) recrutarea, transportarea, transferul, adăpostirea sau primirea unui copil în scopul exploatarei este considerată trafic de ființe umane, chiar dacă aceștia nu fac apel la nici unul dintre mijloacele menționate la lit.a) din prezentul articol;*
- d) Termenul „copil” indică orice persoană cu vârsta mai mică de 18 ani.”*

Definiția traficului de ființe umane cuprinsă în Articolul 3 din Protocol este catalogată ca fiind cea mai amplă și cea mai bine racordată la noile realități privind exploatarea umană, devenind ca un reper legislativ urmat de majoritatea țărilor lumii.

Convenția Consiliului Europei privind lupta împotriva traficului de ființe umane, în art.4 păstrează aceeași definiție a traficului de de ființe umane (ce cuprinde faptele, mijloacele de constrângere și scopul acestora) ca și cea din Protocolul de la Palermo, adăugând în plus față de aceasta precizări referitoare la termenul victimă ce desemnează orice persoană fizică care este supusă traficului de ființe umane (art.4, lit.e) al Convenției.

Așa după cum se poate observa, definiția prevede trei elemente distincte, dar interdependente:

- **Acțiuni principale** (Faptele): racolarea, transportarea, transferul, adăpostirea sau primirea persoanelor.
- **Acțiuni adiacente** (Mijloacele de comitere a faptelor): amenințarea cu forță, uz de forță sau alte metode de constrângere, răpirea, escrocarea, înșelăciunea, abuzul de putere sau de situația vulnerabilă a victimei, darea și luarea de bani sau foloase pentru a obține consimțământul unei persoane care are drept de decizie asupra altei persoane.
- **Scopul acțiunilor** – exploatarea individului. Exploatarea include oricare din elementele cuprinse în lista minimală care urmează:
 - exploatarea prostituării altor persoane, alte forme de exploatare sexuală
 - munca forțată sau serviciile obținute prin forță, sclavia, practicile asemănătoare sclaviei, subjugarea, prelevarea de organe.

Racolarea, transportarea, transferul, adăpostirea sau primirea unui copil în scopul exploatării lui se consideră „trafic de ființe umane” chiar și fără a se fi făcut uz de nici una din metodele de înșelăciune sau de constrângere enumerate în definiție (Art. 3 c) din Protocol);

Consimțământul victimei

Consimțământul victimei este lipsit de valabilitate, dacă acesta a fost obținut prin vreunul din mijloacele coercitive enumerate în definiția traficului de ființe umane¹⁸. În cazul copiilor, fapta se încadrează în infracțiunea de trafic de ființe umane, indiferent dacă există un consimțământ exprimat din partea victimei. Rațiunea a fost aceea că, spre deosebire de persoana adultă, acordul minorului este întotdeauna viciat chiar dacă nu s-a exercitat o presiune fizică sau psihică asupra sa, întrucât se prezumă că o persoană sub 18 ani nu este capabilă să înțeleagă pe deplin semnificația actelor sale.

Problema consimțământului nu este simplă și nu este ușor de determinat, unde libera voință ia sfârșit și unde începe constrângerea. Unele persoane nu cunosc ce o să li se întâmple, pe când altele sunt perfect conștiente, de exemplu, că urmează să se prostitueze. Oricum, dacă o persoană dorește să muncească, acceptând și posibilitatea de a se prostitua, nu înseamnă că și-a dat consimțământul pentru a fi supusă abuzurilor de orice fel. Ambele acte internaționale în domeniul prevenirii și combaterii traficului de de ființe umane prevăd că infracțiunea de trafic este, chiar și atunci când există acordul victimei, dar acest acord este viciat prin mijloacele de constrângere prezentate în definiția traficului¹⁹.

Procedând de o asemenea manieră, se lasă deschisă posibilitatea autorităților naționale de a soluționa situația în care consimțământul victimelor nu este unul viciat prin mijloacele prezentate și dacă în acest caz vor fi sau nu îndeplinite elementele constitutive ale infracțiunii de trafic de ființe umane. Ceea ce este în concordanță cu normele internaționale actuale, fără să înlăture dreptul acuzatului de a se apăra și de a se bucura de prezumția de nevinovăție, astfel cum se arată clar în notele explicative la Protocolul ONU. Sarcina probei revine acuzării, respectiv procurorului, în funcție de prevederile legii naționale. Protocolul nu prevede sarcina probei în seama victimei. Odată probată existența elementelor infracțiunii de trafic de ființe umane, orice susținere în sensul că persoana traficată „a consimțit „devine inoperantă. Mai mult, se are în vedere și situația în care persoana s-a lăsat racolată de bună voie, elementul coercitiv cu care a fost menținută în scopul exploatării intervenind ulterior.

¹⁸ Conform Protocolului Palermo (art. 3 lit b) și Convenția CE privind prevenirea și combaterea traficului de persoane (art. 4 (b)).

¹⁹ Art.3,lit.b) din Protocol „consimțământul unei victime a traficului de persoane pentru exploatarea amenințată, astfel cum este enunțată la lit. a) din prezentul articol, este indiferent atunci când unul din oricare dintre mijloacele enunțate la lit. a) a fost folosit”

Abuzul de poziția de vulnerabilitate

Potrivit raportului explicativ al Convenției europene privind prevenirea și combaterea traficului de ființe umane în vederea unei aprecieri corecte a faptei de trafic de ființe umane, o gamă largă de mijloace trebuie să fie studiată: răpirea femeilor pentru exploatarea sexuală, ademenirea copiilor pentru a-i folosi în cercuri de pedofili și în prostituție, violența proxeneților pentru a le ține pe prostituate sub influența lor, profitarea de pe urma vulnerabilității unui adolescent sau a unui adult, abuzarea de insecuritatea economică sau sărăcia unui adult care speră că va îmbunătăți situația materială a familiei sale și pe a lui, implicit. Raportul explicativ oferă explicații detaliate a faptelor și mijloacelor prin care se pot comite cazurile de trafic. De exemplu, cu referire la vulnerabilitatea victimei la care deseori se face uz pentru a o constrânge să accepte exploatarea se oferă o explicație vastă a noțiunii de **„abuz de o poziție de vulnerabilitate”** ca fiind²⁰ *„orice situație în care persoană respectivă nu are nicio alternativă reală sau acceptabilă în afară de cea a supunerii față de abuzul comis asupra sa”*²¹. Vulnerabilitatea poate fi de orice fel, fie ea fizică, psihologică, emoțională, legată de familie, socială sau economică. De exemplu, situația ar putea implica dependența economică sau sănătatea fragilă, insecuritatea sau ilegalitatea statutului administrativ al victimei, atunci când nu are permis de ședere sau de muncă, când nu știe unde se află, nu cunoaște limba, când i se confiscă actele de identitate, când este ținută în izolare sau când i se interzice să aibă legături cu prietenii, familia sau cu altcineva din afară sau când este amenințată cu represalii contra propriei persoane, contra copiilor sau a altor membri de familie. Situația poate reprezenta orice stadiu de dificultate în care persoana este îndemnată să accepte exploatarea. Persoanele care abuzează de o astfel de situație încalcă flagrant drepturile omului și violează demnitatea și integritatea umană, la care nimeni nu poate renunța în condiții normale. În acest fel, victima este adusă într-o situație de dependență totală față de „temnicerii” ei, fără a avea de ales în fața obligației de a se supune.

Sfera cuprinzătoare a definiției date de Protocol include toate formele de trafic cu scopul exploatării sexuale, al muncii sau al serviciilor forțate, sclaviei sau subjugării, indiferent de natura muncii. Unele din aspectele pozitive ale Protocolul Palermo, este faptul că sunt recunoscute, pe lângă formele clasice de trafic, și noile modalități de exploatare a ființei umane, lăsând deschisă posibilitatea autorităților naționale de a include și alte forme în noțiunea de „trafic de ființe umane” (prin expresia „**cel puțin**”).

²⁰ Raportul explicativ, p. 83 și 84, <https://rm.coe.int/CoERMPublicCommonSearchServices/DisplayDCTMContent?documentId=09000016800d3812>

²¹ *Raportul explicativ la Convenția Consiliului Europei privind Acțiunea împotriva Traficului de Persoane*, p. 83, <https://rm.coe.int/CoERMPublicCommonSearchServices/DisplayDCTMContent?documentId=09000016800d3812>; *Raport al Comitetului ad hoc de elaborare a Convenției contra crimei organizate transfrontaliere, Actul adițional, notele explicative ale înscrisurilor oficiale (lucrările pregătitoare) ale negocierii Convenției contra crimei organizate transfrontaliere și a protocoalelor la aceasta*, <http://www.odccp.org/crime-cicp-convention-documents.html>.

Definiția nu limitează categoria victimelor doar la femeii și copiii, ci recunoaște faptul că atât persoanele de sex feminin cât și cele de sex masculin pot deveni victime și surse de profit pentru traficanți. Mai mult chiar, bărbații pot fi obiect de trafic și în alte sfere de activitate, ca de exemplu muncile gospodărești, ca mână de lucru prost plătită în diverse ramuri, construcții, agricultură. Cât privește infracțiunea, nu contează dacă munca depusă este legală sau ilegală din punctul de vedere al legislației naționale (de ex. cerșetoria).

Raportându-se la prevederile Protocolului, legislația națională a creat o definiție ce respectă modelul internațional și anume, în art.2 din Legea nr.241 din 20.01.2005 privind prevenirea și combaterea traficului de ființe umane definește „traficul de ființe umane” drept:

„recrutarea, transportarea, transferul, adăpostirea sau primirea de persoane, prin amenințare cu forța sau prin folosirea forței ori a unor alte mijloace de constrângere, prin răpire, fraudă, înșelăciune, abuz de putere sau de situație de vulnerabilitate ori prin darea sau primirea de bani ori de beneficii de orice gen pentru a obține consimțământul unei persoane care deține controlul asupra unei alte persoane, în scopul exploatării acesteia”

Scopul exploatării Un element de bază al definiției este exploatarea. Protocolul nu dă însă definiția exploatării. El afirmă doar că, pentru a se considera exploatare, aceasta ar trebui să includă, cel puțin, exploatarea prostituării altora sau alte forme de exploatare sexuală, de muncă forțată sau servicii obținute cu forța, de sclavie sau de practici similare sclaviei, de subjugare sau de prelevare de organe.

Atât Protocolul Palermo, cât și Convenția europeană privind lupta împotriva traficului de ființe umane însuși nu dă definiția noțiunilor de „**muncă forțată**” sau „**servicii obținute cu forța**”, „**sclavie**”, „**practici similare sclaviei**” sau „**subjugare**”. Aceste noțiuni sunt tratate de alte instrumente internaționale, care trebuie și ele avute în vedere când se aplică Protocolul, printre care cele mai relevante sunt: *Convenția Internațională privind Drepturile Civile și Politice* (Articolul 4), *Convenția Organizației Internaționale a Muncii referitoare la Munca Forțată sau Obligatorie* (Convenția nr. 29 din 1930) și *Convenția Organizației Internaționale a Muncii din 1957 referitoare la Abolirea Muncii Forțate* (Convenția nr. 105).

Convenția nr. 29 din 1930 a Organizației Internaționale a Muncii cu privire la munca forțată definește munca forțată: „*orice muncă sau serviciu obținut de la o persoană cu amenințarea unei pedepse, și pe care persoana respectivă nu s-a oferit să o presteze din proprie inițiativă*”. Organizația Internațională a Muncii (OIM) prevede în recomandările pe care le-a elaborat cu privire la traficul de ființe umane, șase elemente cu ajutorul cărora se poate identifica un caz de muncă forțată.²²

- Amenințarea cu molestarea sau chiar molestarea fizică sau sexuală;
- Reducerea libertății de mișcare, reclusiunea la locul de muncă sau într-o zonă restrânsă;

²² Traficul de persoane și exploatarea prin muncă forțată, Recomandările OIM pentru autoritățile de legiferare și organele de ordine, Programul special de acțiuni de combatere a muncii forțate, 2005.

- Plata datoriei prin muncă neremunerată (sclavajul în contul unei datorii). Este cazul celor care muncesc pentru a-și plăti o datorie, fără a fi plătiți pentru această muncă sau pentru serviciile lor. Patronul poate oferi masa și cazarea la niște prețuri atât de exagerate încât persoana să nu mai poată scăpa de datorie;
- Reținerea salariului sau reducerea drastică a acestuia la cote care încalcă înțelegerile anterioare;
- Reținerea pașaportului și a documentelor de identitate, astfel încât persoana să nu poată pleca sau să-și poată declina identitatea sau calitatea;
- Amenințarea cu denunțarea prezenței lucrătorului la autorități, atunci când acesta nu are un statut legal în țara respectivă.

De la intrarea în vigoare a Convenției cu privire la munca forțată, Comisia de experți a Organizației Internaționale a Muncii a tratat traficul de ființe umane destinat exploatării sexuale comerciale ca pe o formă de muncă forțată.

În ceea ce privește „exploatarea prostituției altora sau alte forme de exploatare sexuală”, Protocolul Palermo și Convenția europeană privind lupta împotriva traficului de ființe umane se preocupă de acest aspect doar în contextul traficului de ființe umane. Termenii „exploatarea prostituției altora” și „alte forme de exploatare sexuală” nu sunt definiți în Convenție, ceea ce nu afectează modul în care statele părți abordează fenomenul prostituției în legislațiile lor naționale. Aceste noțiuni fiind tratate în contextul altor instrumente internaționale cum sunt, de exemplu: *Statutul de la Roma al Curții Penale Internaționale*²³, care reglementează termenii de „sclavie sexuală”, „prostituție forțată”, *Protocolul facultativ la Convenția cu privire la drepturile copilului, referitor la vânzarea de copii, prostituția copiilor și pornografia infantilă, Convenției Consiliului Europei pentru protecția copiilor împotriva exploatării sexuale și a abuzurilor sexuale* (semnata la Lanzarote, 25.X.2007) care definesc termenii de „prostituție infantilă”, „pornografie infantilă” și alte forme de exploatare sexuală asupra copiilor.

§ 3 TRAFICUL DE FIINȚE UMANE ÎN CONTEXTUL PREVEDERILOR CONVENȚIEI EUROPENE A DREPTURILOR ȘI LIBERTĂȚILOR FUNDAMENTALE ALE OMULUI ȘI ÎN JURISPRUDENȚA CURȚII EUROPENE A DREPTURILOR OMULUI.

În Convenția Europeană a Drepturilor și Libertăților fundamentale ale Omului lipsesc trimiteri exprese la traficul de ființe umane, însă în Art.4 din Convenție sunt prevăzute garanții, referitoare la interzicerea sclaviei, a aservirii, a muncii forțate sau obligatorii fără a defini aceste noțiuni în mod expres. Convenția a fost inspirată de Declarația Universală a Drepturilor Omului care, la rândul său, interzice «sclavajul și comerțul cu sclavi [...] sub toate formele lor». Judecătorul european, la fel ca

²³ Statutul de la Roma al Curții Penale Internaționale din 1998, Ratificat de RM prin Legea nr. 212 din 09.09.2010 (în vigoare 29.09.2010)

judecătorul altor sisteme internaționale de protecție a dreptului omului, se preva-lează în interpretarea Art.4 de definițiile acordate sclaviei și muncii forțate de către convenții internaționale specifice.

Art.4 § 1 din Convenția Europeană a Drepturilor Omului, împreună cu Art. 2 și Art.3 din Convenție, prevăd unele dintre valorile fundamentale ale societăților democratice „*nimeni nu poate fi ținut în sclavie sau în condiții de aservire*”. Nici o derogare sau excepție de la aceasta nu este admisibilă. În Art. 4 § 2 din Convenție se prevede ca „**Nimeni nu poate fi constrâns să execute o muncă forțată sau obligatorie**”, iar în art. 4 § 3 se „delimitază” și se indică ce anume nu se include în sintagma „muncă forțată sau obligatorie”²⁴

Între cele trei noțiuni: „de sclavie”, „starea de aservire” și „muncă forțată sau obli-gatorie „există anumite deosebiri. Sclavia și starea de aservire se referă la statutul persoanei în întregime sa, în timp ce în cazul muncii forțate aceasta are un caracter temporar sau ocazional și nu atentează la toate drepturile fundamentale afectate prin primele două noțiuni²⁵.

Sclavia. Dreptul de a nu fi supus sclaviei sau stării de servitute este ridicat la rangul de drept fundamental și reglementat prin numeroase acte internaționale care nu prevede excepții și nici o derogare de la aceasta normă.

În jurisprudența Curtii Europene a dreptului omului, se face trimitere la definiția clasică dată „Sclaviei” în textul Convenției privind abolirea sclaviei din 1926 care o definește ca „*Sclavia este statutul sau condiția unei persoane asupra căreia este exercitată oricare putere sau toate puterile atașate dreptului de proprietate*” (Siliadin c. Franței, § 122).

Convenția privind abolirea sclaviei, recunoaște atât existența sclaviei, cât și dezvoltarea unor tratamente similare acesteia ce lipsesc ființa umană de liberul arbitru asupra persoanei sale.

Sclavia modernă, ca situație ce neagă libertatea și demnitatea umană, a fost invocată de Curtea Europeană a drepturilor omului în **cauza Rantsev c. Cipru și Rusia**²⁶. În speță **Rantsev**, se vorbește despre situația unei tinere dansatoare din Rusia care a sosit în Cipru cu o viză în domeniul artistic pentru care aplicase datorită unui director de cabaret cetățean cipriot. Peste puțin timp tinara a fugit din cabaret, însă a fost găsită de director și condusă de acesta la secția de poliție pentru a solicita

²⁴ Art. 4 § 3 CEDO „Nu se consideră «muncă forțată sau obligatorie» în sensul prezentului articol: a) orice muncă impusă în mod normal unei persoane supuse detenției în condițiile prevăzute de articolul 5 din prezenta convenție sau în timpul în care se află în libertate condiționată; b) orice serviciu cu caracter militar sau, în cazul celor care refuză să satisfacă serviciul militar din motive de conștiință, în țările în care acest lucru este recunoscut ca legitim, un alt serviciu în locul serviciului militar obligatoriu; c) orice serviciu impus în situații de criză sau de calamități care amenință viața sau bunăstarea comunității; d) orice muncă sau serviciu care face parte din obligațiile civice normale.”

²⁵ Radu Chiriță „Convenția europeană a drepturilor omului”, editura C.H.BECK, București, 2008, p.129

²⁶ CtEDO, hot. Rantsev c. Cipru și Rusia, 7 ianuarie 2010.

deportarea ei, cu scopul de a aduce altă tânără să lucreze în cabaret. Deși, poliția au observat că intrarea ei în Cipru a fost ilegală, nu au reținut-o pentru a cerceta fapta. Fata a fost preluată de la poliție de directorul de cabaret, iar în dimineața următoare, tinara a fost găsită moartă prin cădere pe asfalt din locuința directorului. Autoritățile cipriote au închis cazul, fără a cerceta dacă tânara nu a fost o victimă a traficului de ființe umane, susținând, în ciuda autopsiei ce a relevat urme de violențe, că moartea ei este rezultatul unui accident ca urmare a acțiunilor tinerei de a fugi din acel apartament.

Curtea a notat în hotărârea pe cazul Rantsev că, traficul de ființe umane, la fel ca și sclavia, prin natura și scopul de exploatare, este bazat pe exercitarea puterii atașată dreptului de proprietate; acesta tratează ființele umane în calitate de produse care pot fi cumpărate și vândute și impuse cu forța să lucreze; implică supravegherea îndeaproape a activităților victimei, ale cărei mișcări adesea sunt limitate și implică folosirea violenței și a amenințărilor asupra victimei. Curtea a conchis că traficul în sine este interzisă de art.4 CEDO, iar statele au obligația de a cerceta în mod eficient infracțiunile ce privesc traficul de ființe umane. Atât Cipru, cât și Rusia au fost recunoscute vinovate de nerespectarea și nesancționarea dreptului fundamental de a nu fi supus sclaviei.

Servitutea. Servitutea este identificată ca o practică similară sclaviei care se referă la condițiile de exploatare în timpul prestării unei munci sau a unui serviciu care nu se pot schimba sau din care nu există cale de ieșire.²⁷ _

Convenția suplimentară ONU din 1956 privind abolirea sclaviei, a comerțului cu sclavi și a instituțiilor și practicilor similare sclaviei include în practicile similare sclaviei: **servitutea pentru datorii, munca de servitor, formele servile de căsătorie și de exploatare a copiilor și adolescenților.**

Aceste forme de exploatare sunt deosebit de relevante în contextul traficului de ființe umane. Servitutea pentru datorii se referă la o modalitate prin care o persoană este ținută în robie, astfel încât aceasta se află în imposibilitatea de a-și plăti datoriile (reale, imaginare sau impuse).

Convenția definește **servitutea pentru datorii** ca fiind „*Starea sau condiția care rezultă dintr-o promisiune a unui debitor cu privire la serviciile sale personale sau cele ale unei persoane ce se află sub controlul său ca garanție pentru o datorie, în cazul în care valoarea acestor servicii evaluate în mod rezonabil nu se aplică pentru lichidarea datoriei sau dacă natura acestor servicii și perioada în care se desfășoară nu sunt definite și limitate în timp.*”

Formele servile de căsătorie includ toate formele de căsătorie în care femeile nu au dreptul de a refuza, și sunt definite astfel: „*Orice instituție sau orice formă de*

²⁷ Manfred Novak, Pactul ONU pentru drepturile civile și politice, Comentariul CCPR, 2005. A se vedea și: Raportul raportorului special privind formele contemporane de sclavie, inclusiv cauzele și consecințele sale, Gulnara Shahanian (A / HRC / 15/20), 28 iunie 2010

practică prin care (i) o femeie, fără dreptul de a refuza, este promisă sau dată în căsătorie în schimbul plății unei anumite recompense în bani sau în natură pentru părinții acesteia, tutorele, familia sau oricărei alte persoane sau grup; (ii) soțul unei femei, familia sau clanul său, au dreptul să o transfere unei alte persoane sub forma unei valori sau în orice alt mod; (iii) în urma decesului soțului, femeia riscă să rămână moștenire unei alte persoane.”.

În ceea ce privește **starea de servitute**, aceasta nu presupune existența unui drept de proprietate asupra unei persoane și nici nu transformă ființa umană într-o marfă supusă schimbului sau vânzării. Cazurile de oameni aflați în situații de servitute au fost mult mai des semnalate în fața instanțelor europene, semnificativ fiind hotărârea pronunțată de Curtea Europeană a drepturilor omului (în continuare CtEDO) în cauza **Siliadin c. Franța**²⁸. În speță, reclamanta un copil din Togo, a fost obligată să muncească ani la rând fără renumerație, ca menajeră și dădacă în Franța. Pașaportul ei fiind confiscat, neavând resurse materiale. Promisiunile de a fi pusă în regulă pe teritoriul francez nu s-au realizat. Cauza penală s-a finalizat cu neînceperea urmăririi penale, iar persoanele care au exploatat-o au fost obligate să acorde careva despăgubiri pentru prejudiciul moral suferit de către reclamantă.

În hotărârea pronunțată, CtEDO a statuat ca printre factorii relevanți în evaluarea unui caz reprezentând o formă contemporană de sclavie se numără:

- controlul asupra libertății de mișcare a unei persoane sau asupra mediului fizic al acesteia;
- existența unui element de control psihologic;
- măsurile luate cu scopul de a preveni sau descuraja evadarea persoanei;
- există un control asupra sexualității și muncii forțate.

Curtea a stabilit că, în conformitate cu normele și tendințele contemporane în materia protecției ființei umane contra sclaviei, stării de servitute și muncii forțate ori obligatorie, statele au obligația de a incrimina orice act de a menține o persoană într-o situație interzisă de art. 4.

Munca Forțată „*Muncă forțată sau obligatorie – orice lucru sau serviciu cerut de la o persoană prin amenințarea cu sancțiunea cu orice penalizare și pentru care persoana nu s-a oferit în mod voluntar*”, ceea ce corespunde cu noțiunea din articolul 2(2) din Convenția Organizației Internaționale a Muncii. Sintagma „forțată și obligatorie” reflectă și starea de constrângere fizică sau psihică.

Exploatarea unei persoane prin muncă este o formă a traficului de ființe umane, care uneori se poate confunda cu starea de sclavie sau servitute când acea persoană este la dispoziția traficantului tocmai pentru a realiza anumite prestații fără consimțământul său, dar prin această nu trebuie pus semnul egalității între cele trei. Munca forțată poate fi astfel întâlnită ca o stare de sine stătătoare sau ca parte integrantă a sclaviei sau a servituții.

Potrivit obligațiilor ce revin statelor în considerarea Art.4 din Convenția europeană

²⁸ Hotărârea CEDO din 26 July 2005.

privind drepturile și libertățile fundamentale ale omului, statul are menirea de a proteja, de a apăra orice persoană în fața riscului de afectare a drepturilor și libertăților ce alcătuiesc ființa umană.

IMPORTANT: Obligațiile pozitive ale statului în privința prevenirii și combaterii traficului de persoane includ:

- a) Obligația legislativă de a incrimina traficul de persoane;
- b) Obligația realizării unei anchete eficace;
- c) Obligația de intervenție și sancționare

a) Obligația de a incrimina. Odată cunoscute dimensiunile reale și integrale ale acestui fenomen, construirea unui cadru legislativ apt să cuprindă toate modalitățile de comitere a acestuia, devine imperios necesar. Traficul de ființe umane îmbracă diferite forme, modalități, dintre care unele cunoscute și sancționate, iar altele aflate în afara cadrului legislativ. Astfel, chiar dacă toate sistemele legislative din spațiul European conțin norme ce sancționează prostituția forțată, aplicarea acestora cunoaște carențe majore în unele țări. În cauza *Rantsev c. Ciprului și Rusiei*, judecătorii CtEDO au menționat totuși că deși a existat o eroare în ceea ce privește anchetarea cazului, din punct de vedere formal, sistemul legislativ din Cipru garantează dreptul de a nu fi supus sclaviei sau muncii forțate. Totuși în această țară în domeniul traficului de ființe umane, continuă să mascheze sub denumirea de „vize pentru artiști” fenomenul prostituției, sau mai grav cel al traficului de ființe umane sub forma exploatarei sexuale. Curtea a notat faptul că îndeplinirea obligației legislative de a incrimina traficul de persoane de către Cipru, nu se rezumă doar la aspecte formale, ci implică racordarea acestuia la realitatea înconjurătoare; astfel, aceste „vize pentru artiști” alături de puterea conferită patronilor de cabarete asupra „dansatoarelor”, contrazic atitudinea statului cipriot de a dori să sancționeze orice activitate ce implică acte de comerț cu corpul uman.

Asemănătoare cu hotărârea pilot *Siliadin* menționată mai sus, este și cauza **C.N. c. Marii Britanii**²⁹ unde reclamanta originară din Uganda a fost victima încălcării art.4, ea fiind obligată de ruda S. să lucreze atât în gospodăria acestuia, cât și în cea a unor soți irakieni. Reclamantei i-au fost confiscate actele, privată de posibilitatea de a se deplasa în mod liber prin oraș și de a vorbi cu alte persoane, amenințată în caz de nesupunere că va fi arestată pentru intrare ilegală în țară, iar banii pentru munca prestată în casa irakienilor reveneau aproape în întregime rudei S. și unei alte persoane M. care îi găsisese acel loc de muncă. Cu toate că reclamanta a făcut numeroase sesizări la poliție, nu s-a realizat nici un act de cercetare în cauză, iar răspunsul oferit de autorități a fost acela că „această acuzație de ținere a unei persoane în stare de servitute nu îndeplinește cerințele pentru a reține infracțiunea de trafic de ființe umane așa cum este ea reglementată în legislația din Marea Britanie”.

Guvernul din Marea Britanie a susținut în apărarea sa că pentru protejarea drepturilor din Art.4 nu este necesară reglementarea unei infracțiuni specifice, ci atâta

²⁹ CEDO, hot. C.N. c. Marii Britanii, 13 noiembrie 2012

timp cât există soluții adiacente incriminării sclaviei sau servituții (precum reținerea infracțiunii de vătămare corporală, răpire sau șantaj) există o îndeplinire conformă a obligației legislative. Realizând, că există o problemă națională referitoare la incriminarea traficului de persoane și la extinderea sa și spre munca domestică, în anul 2010 Marea Britanie a adoptat o lege aplicabilă doar „ex nunc”, ce include și această formă de sclavie printre metodele de realizare a comerțului cu ființe umane. Curtea nu a rămas indiferentă în această cauză, sancționând prin referire la speța de referință Siliadin, statul englez pentru neîndeplinirea conformă a obligației legislative.

b) Obligația realizării unei anchete eficace. Hotărârea CtEDO în cazul Rantsev a fost cea care a stabilit obligații legate de necesitatea derulării unor anchete eficace în cazul de trafic de ființe umane, aspect care a stârnit cele mai grave probleme în practică. Curtea a tratat obligația realizării unei anchete eficace în paralel cu art. 2 din Convenție ce se referă la dreptul la viață, întrucât în această cauză s-a produs decesul unei persoane, cât și independent de orice alte drepturi încălcate decât cel din articolul 4.

Întrucât victimelor traficului de ființe umane li se încălcă dreptul la integritate și cel la viață, este necesar ca autoritățile naționale să preia și să adapteze obligațiile sale pentru investigarea cazului de trafic de ființe umane. Obligația de a realiza o anchetă eficace, în momentul provocării decesului unei persoane, este o obligație de mijloace, iar statul trebuie să probeze diligență și să acționeze urgent pentru identificarea celor vinovați³⁰.

O prima trăsătură ce caracterizează noțiunea de anchetă eficace este ca aceasta să fie *efectivă*, în sensul de a fi aptă să conducă la identificarea și pedepsirea celor vinovați, făcându-se și o încadrare corectă a faptei. În speța Rantsev, Curtea a demonstrat că s-a derulat o anchetă formală de către ambele state, caracterizată de o totală lipsă de interes în protejarea victimei și pedepsirea celor vinovați. Prima chestiune ce dezvăluie că s-a desfășurat o anchetă fără diligență rezonabilă din partea autorităților, se referă la verdictul instanței cipriote care statuează la nivel de probabilitate că „domnișoara Rantsev a decedat în circumstanțe asemănătoare unui accident” fără a cerceta toate probele existente, este o dovadă a faptului că s-a desfășurat o anchetă superficială și formală, cu scopul de a mușamaliza fenomenul traficului de ființe umane, practică întâlnită în multe alte state. Rusia s-a făcut vinovată în acest caz de încălcarea obligației procedurale întrucât, a neglijat investigarea „motivului recrutării victimei, deși era îndreptățită să investigheze acest fapt pentru că recrutarea s-a produs în Rusia”.

Un alt element al eficacității anchetei este *celeritatea* cu care aceasta se realizează. Fiind vorba de o infracțiune gravă și pentru că de multe ori implică afectarea dreptului la viață, o cercetare prea lentă sau tergiversată a faptelor de trafic de ființe umane, poate conduce la constatarea că s-a încălcat obligația pozitivă a unei anchete eficace.

³⁰ CEDO, hot. Menteşe și alții c. Turciei, 18 ianuarie 2005

Un ultim aspect după care se apreciază eficacitatea unei anchete penale este rezultatul acesteia, și anume aplicarea unei sancțiuni proporționale cu gravitatea faptei.

Pedepsirea celor responsabili nu trebuie să se rezume doar la cei vinovați în mod direct de faptele de comerț, ci ele trebuie să se răsfrângă și asupra celorlalți participanți la infracțiunea de trafic de ființe umane (complici sau instigatori).

În cazul, Chowdury și alții împotriva Greciei³¹ reclamații – 42 de resortisanți din Bangladesh – au fost recrutați în Grecia, între anii 2012 – 2013, fără permis de muncă, pentru a munci într-o gradină de căpșuni. Angajatorii i-au obligat să muncească în condiții fizice dificile, sub supravegherea unor paznici înarmați, fără a fi remunerați. Reclamanții au afirmat în fața Curții că au fost supuși la muncă forțată și deși, statul avea obligația să împiedice ca aceștia să fie victime ale traficului de ființe umane, să adopte măsuri preventive în acest scop și să-i pedepsească pe angajatori acest fapt nu s-a întâmplat. CtEDO a hotărât că a fost încălcat art.4 § 2 (Interzicerea muncii forțate) din Convenție, constatând că reclamanții nu au beneficiat de o protecție efectivă din partea statului elen, situația lor reprezenta trafic de ființe umane și muncă forțată, și a precizat că exploatarea prin muncă era unul dintre aspectele traficului de ființe umane. Curtea a constatat, de asemenea, că statul elen nu și-a îndeplinit obligația de a preveni situația traficului de persoane, de a proteja victimele, de a desfășura o anchetă efectivă cu privire la infracțiunile comise și de a pedepsi persoanele responsabile.

c) Obligația de intervenție. Obligația de intervenție este acea acțiune pentru protejarea drepturilor și libertăților unei persoane, care se află în fața unui risc real și concret de a fi lezate, în măsura în care statul cunoștea sau trebuia să cunoască existența acelui risc. Adaptată la art. 4 din Convenție, această obligație poate fi definită în termeni generali ca îndatorirea autorităților publice de a interveni pentru a stopa orice act de sclavie modernă, încă din momentul în care au cunoștință despre astfel de fapte și de a întreprinde acțiuni active pentru descoperirea celor care practică comerțul cu carne vie.

§ 4. ANALIZA JURIDICO-PENALĂ A TRAFICULUI DE FIINȚE UMANE ȘI A TRAFICULUI DE COPII ÎN LEGISLAȚIA REPUBLICII MOLDOVA.

4.1. Definiția legală a infracțiunii de trafic de ființe umane. La nivel legislativ Republica Moldova a reacționat la fenomenul traficului de ființe umane în primul rând prin incriminarea acestor fapte în legislația penală. În Codul Penal din 12 iunie 2003 au fost introduse articole privind traficul de ființe umane, faptele comise împotriva persoanelor adulte fiind prevăzute la art.165 Cod penal, iar cele împotriva copiilor la art. 206 Cod penal.

După 2005, Parlamentul Republicii Moldova a ratificat cele mai importante convenții internaționale în domeniul preveirii și combaterii traficului de ființe umane, pre-

³¹ Hotarirea CtEDO din 30 martie 2017

cum: Convenția Națiunilor Unite împotriva criminalității transnaționale organizate,³² Protocolul adițional pentru prevenirea, reprimarea și pedepsirea traficului de ființe umane, în special femei și copii (Protocol Palermo)³³, Convenția Consiliului Europei privind lupta împotriva traficului de ființe umane³⁴.

La 20 octombrie 2005 a fost adoptată Legea nr.241 – XVI privind prevenirea și combaterea traficului de ființe umane, în care legiuitorul definește un șir de noțiuni, precum „victimă” și „prezumata victimă” a traficului de ființe umane, formele de exploatare, acțiunile de recrutare, transportare, transfer, adăpostire sau primire a victimei; situația de vulnerabilitate. Definiția traficului de ființe umane prevăzută în această lege³⁵ este puțin diferită de cea stipulată în Codul penal la art-le 165 și 206. Legea specială oferă unele explicații mai detaliate a noțiunilor, reglementează atribuțiile autorităților competente pentru prevenirea și combaterea traficului de ființe umane, specifică drepturile la asistență și protecție de care se bucură victimele traficului de ființe umane, inclusiv victimele străine etc.

Infrafracțiunea de trafic de ființe umane stipulată la art.165 al Codului penal cu modificările și completările ulterioare prevede:

„(1) Recrutarea, transportarea, transferul, adăpostirea sau primirea unei persoane adulte, cu sau fără consimțământul acesteia, în scopul exploatării sexuale comerciale sau necomerciale, al exploatării prin muncă sau servicii forțate, al practicării cerșetoriei, al însușirii ajutoarelor, indemnizațiilor sau prestațiilor sociale, al folosirii ilegale în testări sau experimente medicale ori științifice, al exploatării în sclavie sau în condiții similare sclaviei, al folosirii în conflicte armate ori în activități criminale, al prelevării organelor, țesuturilor și/sau celulelor umane, precum și al folosirii femeii în calitate de mamă-surogat ori în scop de reproducere, săvârșită prin:a) aplicarea violenței nepericuloase pentru viața sau sănătatea persoanei ori cu amenințarea aplicării violenței;b) răpire;c) sustragerea, tănuirea, degradarea sau distrugerea documentelor; d) ținerea în servitute, în scopul întoarcerii unei datorii;e) amenințare cu divulgarea informațiilor confidențiale familiei victimei sau altor persoane fizice sau juridice;f) înșelăciune;g) abuz de poziție de vulnerabilitate sau abuz de putere, dare ori primire a unor plăți sau beneficii pentru a obține consimțământul unei persoane care deține controlul asupra altei persoane,

(2) Aceleași acțiuni săvârșite:a) de către o persoană care anterior a săvârșit o faptă prevăzută la alin.(1);b) asupra a două sau mai multor persoane;c) asupra unei femei gravide;d) de două sau mai multe persoane;e) de o persoană publică, de o persoană cu funcție de

³² Ratificată prin Legea nr.15-XV din 17.02.2005, în vigoare pentru R. Moldova din 16.10.2005;

³³ Ratificat prin Legea nr.17-XV din 04.03.2005 publicată în MO nr.36-38 din 04.03.2005;

³⁴ Ratificată prin Legea nr.67-XVI din 30.03.2006, în vigoare din 10.02.2008 publicată în MO nr.66-69 din 28.04.2006.

³⁵ Art. 2, din Legea nr. 241 prevede traficul de ființe umane ca fiind – „recrutarea, transportarea, transferul, adăpostirea sau primirea de persoane, prin amenințare cu forța sau prin folosirea forței ori a unor alte mijloace de constrângere, prin răpire, fraudă, înșelăciune, abuz de putere sau de situație de vulnerabilitate ori prin darea sau primirea de bani ori de beneficii de orice gen pentru a obține consimțământul unei persoane care deține controlul asupra unei alte persoane, în scopul exploatării acesteia” iar trafic de copii ca fiind „recrutarea, transportarea, transferul, adăpostirea sau primirea unui copil în scop de exploatare, chiar dacă aceste acțiuni nu se realizează cu aplicarea vreunui din mijloacele specificate la pct.1”

răspundere, de o persoană cu funcție de demnitate publică, de o persoană publică străină sau de un funcționar internațional;f) cu aplicarea violenței periculoase pentru viața, sănătatea fizică sau psihică a persoanei;g) cu deosebită cruzime pentru a asigura subordonarea persoanei ori prin folosirea violului, dependenței fizice, a armii,

(3) Acțiunile prevăzute la alin.(1) sau (2):a) săvârșite de un grup criminal organizat sau de o organizație criminală;a1) însoțite de contaminarea cu o boală venerică sau cu maldia SIDA;b) soldate cu vătămarea gravă a integrității corporale sau cu o boală psihică a persoanei, cu decesul ori sinuciderea acesteia,

(4) Victima traficului de ființe umane este absolută de răspundere penală pentru infracțiunile săvârșite de ea în legătură cu această calitate procesuală.”

Infraacțiunea de trafic de copii stipulată la art.206 al Codului penal cu modificările si completările ulterioare prevede:

„(1) Recrutarea, transportarea, transferul, adăpostirea sau primirea unui copil, precum și darea sau primirea unor plăți ori beneficii pentru obținerea conșimțământului unei persoane care deține controlul asupra copilului, în scopul: a) exploatării sexuale comerciale sau necomerciale;b) exploatării prin muncă sau servicii forțate;b1) practicării cerșetoriei sau în alte scopuri josnice;b2) însușirii ajutoarelor, indemnizațiilor sau prestațiilor sociale;b3) folosirii ilegale în testări sau experimente medicale ori științifice;c) exploatării în sclavie sau în condiții similare sclaviei;d) folosirii în conflicte armate;e) folosirii în activitate criminală;f) prelevării organelor, țesuturilor și/sau celulelor umane;h) vânzării sau cumpărării;i) folosirii în calitate de mamă-surogat ori în scop de reproducere;j) adopției ilegale,

(2) Aceleași acțiuni însoțite:a) de violență fizică și/sau psihică, de aplicare a armii de foc sau de amenințare cu aplicarea acesteia;b) de abuz și/sau violență sexuală;c) de profitare de abuz de autoritate sau de situația de vulnerabilitate a copilului, de amenințare cu divulgarea informațiilor confidențiale familiei copilului sau altor persoane;f) de prelevare a organelor, țesuturilor și/sau celulelor umane

(3) Acțiunile prevăzute la alin.(1) sau (2):a) săvârșite de o persoană care anterior a săvârșit aceleași acțiuni;b) săvârșite asupra a doi sau mai multor copii;b1) săvârșite de două sau mai multe persoane;c) săvârșite de o persoană publică, de o persoană cu funcție de răspundere, de o persoană cu funcție de demnitate publică, de o persoană publică străină sau de un funcționar internațional;d) săvârșite de un grup criminal organizat sau de o organizație criminală;d1) însoțite de contaminarea copilului cu o boală venerică sau cu maldia SIDA;e) soldate cu vătămarea gravă a integrității corporale sau cu o boală psihică a copilului, cu decesul sau sinuciderea acestuia;e1) săvârșite asupra copilului care se află în îngrijirea, sub ocrotirea, sub protecția, la educarea sau la tratamentul făptuitorului;f) săvârșite asupra unui copil în vârstă de până la 14 ani

(4) Victima traficului de copii este absolută de răspundere penală pentru infracțiunile săvârșite de ea în legătură cu această calitate procesuală”.

4.2. Obiectul juridic al infracțiunii de trafic de ființe umane.

Luând în considerare caracterul complex al faptei prejudiciabile din contextul traficului de ființe umane, obiectul juridic special al acestei infracțiuni este și el complex.

Obiectul juridic principal al infracțiunii prevăzute la art.165 și 206 Cod penal îl constituie relațiile sociale cu privire la libertatea fizică a persoanei;

Obiectul juridic secundar îl formează relațiile sociale cu privire la libertatea psihică, integritatea corporală, sănătatea, libertatea sau inviolabilitatea sexuală, viața persoanei sau alte valori sociale³⁶. Obiectul juridic secundar al acestei infracțiuni poate fi constituit din relațiile sociale care asigură dezvoltarea normală, fizică și morală a copilului, sau libertatea sexuală a persoanei, sau viața și sănătatea persoanei, capacitatea de a dispune etc. Libertatea persoanei nu include doar libertatea fizică (libertatea de a se deplasa, de a determina locul aflării sale etc.), dar și libertatea care presupune lipsa oricărei presiuni psihice, îndreptată la schimbarea comportamentului persoanei.

În cazul acțiunilor infracționale realizate prin acte de violență ori prin forme de constrângere, care au avut repercusiuni asupra integrității fizice a persoanei traficate – corpul victimei în viață, infracțiunea de trafic de ființe umane are și obiect material.

Obiectul material al infracțiunii îl reprezintă corpul persoanei traficate în vederea exploatării, atunci când activitatea infracțională se repercutează și asupra integrității fizice a persoanei traficate, neavând relevanță dacă este vorba de corpul unui copil, tânăr, adult, bătrân, ori al unei persoane de sex masculin sau feminin. Obiectul material al infracțiunii date este condiționat de existența unor consecințe asupra sănătății persoanei, survenite ca urmare a aplicării unor acte de violență fizică sau psihică sau manifestării atitudinii neglijente de către traficanți față de victime.

4.3. Latura obiectivă a infracțiunii

Traficul de ființe umane, fiind o infracțiune complexă, cuprinde în cadrul laturii obiective, două categorii de **acțiuni: principale și adiacente**. Atât acțiunile principale, cât și cele adiacente se pot manifesta atât cumulativ, cât și alternativ. Pentru realizarea laturii obiective a traficului de ființe umane e necesară existența cel puțin a unei varietăți din prima categorie de acțiuni infracționale și cel puțin a uneia din a doua categorie de acțiuni menționate săvârșite în scopul exploatării persoanei.

IMPORTANT: Totuși, există o excepție referitoare la copii, acțiunile principale: de recrutare, transportare, transfer, adăpostire sau primirea unui copil în scopul exploatării va fi considerată trafic de copii, chiar dacă nu implică niciuna dintre acțiunile adiacente prezente în cazul traficului de persoane adulte, cum sunt: aplicarea sau amenințarea aplicării violenței; răpire; sustragerea, tănuirea, degradarea sau distrugerea documentelor; ținerea în servitute, în scopul întoarcerii unei datorii; amenințare cu divulgarea informațiilor confidențiale familiei victimei sau altor persoane fizice sau juridice; înșelăciune; abuz de poziție de vulnerabilitate sau abuz de putere.

Acțiunile principale a traficului de ființe umane constă în: **recrutarea, transportarea, transferul, adăpostirea sau primirea unei persoane**. În cazul traficului de copii una din acțiuni principale apare și acțiunea de dare sau primire a unor plăți ori beneficii pentru obținerea consimțământului unei persoane care deține controlul asupra copilului.

³⁶ A se vedea: S.Brînză, V.Stati. Drept penal. Partea Specială. Vol.I – Chișinău, 2011., p.337.

- **Recrutarea:** ca modalitate prin care are loc traficarea, constă în acțiunea de atragerea (angajarea, năimirea, racolarea) persoanelor prin selecționare într-o anumită activitate determinată de scopurile stipulate în art.165 și 206 Cod Penal RM în vederea obținerii de profit. Împrejurările și circumstanțele în care are loc acțiunea de recrutare pot fi diverse: în locurile de odihnă, prin rețele neconvenționale, prin oferirea locurilor de muncă sau studii, prin încheierea unei căsătorii fictive, înaintarea ofertei către victimă de a-și da consimțământul la realizarea asupra ei a unei tranzacții cu caracter patrimonial (caz în care făptuitorul imită încheierea unei tranzacții conforme cu legea). Una dintre tehnicile de racolare cel mai des întâlnită este tehnica înșelării victimei, fie în legătură cu natura „muncii” pe care o va presta, fie în legătură cu diferitele condiții financiare sau de muncă, fie în legătură cu toate aceste detalii la un loc. Făptuitorii care încearcă să atragă persoanele în situație de trafic utilizează un număr impunător de metode prin forță sau constrângere, recrutare voluntară a victimelor care nu suspectă consecințele.
- **Transportarea** – este deplasarea persoanelor traficate peste frontiera de stat sau în interiorul Republicii Moldova în vederea folosirii lor în scopurile prevăzute în art.165 și 206 Cod Penal. Transportarea este organizată de recrutați, se face pe trasee cunoscute, stabilite anterior și poate presupune și cazarea și primirea victimei în mai multe etape. Are loc la scurt timp după recrutare, astfel încât victimele să nu aibă timp să se răzgândească, pentru a le îndepărta de comunitățile, familiile și prietenii cu care sunt obișnuite și a le izola în locuri în care traficanții pot obține și menține controlul asupra lor. De cele mai multe ori, atât în cazul traficului intern cât și în cazul celui internațional, victima este însoțită pe timpul deplasării de recrutați sau de un complice pentru a se asigura ajungerea la destinație fără incidente.
- **Transferul:** transmiterea persoanelor traficate de la un traficant către altul, prin vânzare-cumpărare, schimb, dare în chirie, cesiune în contul unei datorii, donații sau alte asemenea tranzacții ilegale, pentru ca victima să fie folosită în scopurile prevăzute în art.165 și 206 CP.
- **Adăpostirea:** plasarea persoanelor traficate într-un loc ferit, pentru a nu fi descoperite de reprezentanții organelor de drept sau de persoanele terțe, care ar putea anunța autoritățile despre infracțiunea de trafic de ființe umane, și pentru ca victima să poată fi folosită în scopurile prevăzute în art.165 și 206 Cod Penal. Adăpostirea victimei are loc în altă localitate, în afara locului permanent de trai. Acest loc poate fi un hotel, local de recepție sau apartament. Victimele traficului de ființe umane sânt adăpostite, de regulă, pentru a evita contactul cu alte persoane, oficiale sau neoficiale. Adăpostirea este foarte greu a fi probată, deoarece ea ține mai mult de asigurarea cu loc de trai decât de constrângere. Prezența și gradul de vinovăție a proprietarului de local depinde de volumul de informație despre cele întâmplate, pe care el îl deținea.

- **Primirea:** luarea în custodie a persoanelor de către un traficant de la altul, ca urmare a vânzării-cumpărării sau a altor tranzacții ilegale, pentru ca victima să poată fi folosită în scopurile prevăzute în art.165 și 206 Cod Penal.

Separat fiecare dintre aceste acțiuni este suficientă pentru realizarea elementului material al infracțiunii de trafic de ființe umane. În cazul în care activitatea infracțională a traficantului reunește două sau mai multe dintre modalitățile alternative (de exemplu făptuitorul mai întâi recrutează victima, apoi o transportă în țara de destinație unde o transferă unei alte persoane, în scopul exploatării), fapta acestuia nu va constitui un concurs de infracțiuni, ci o singură infracțiune compusă dintr-un ansamblu de acte diferite executate în baza unei rezoluții infracționale unice.

Infracțiunea de trafic de ființe umane poate fi descoperită la etapa inițială – faza recrutării sau transportării, înainte ca persoana să fie supusă exploatării. În acest caz, este suficientă chiar și intenția exploatării, ca infracțiunea respectivă să fi calificată ca trafic de ființe umane.

Acțiunile adiacente. O altă cerință esențială pentru existența infracțiunii de trafic de ființe umane adulte este ca acțiunile principale să fie săvârșite prin vreuna din modalități prevăzute în norma de incriminare în art.165 alin.1), literele a)-g) Cod Penal: aplicarea violenței nepericuloase pentru viața sau sănătatea persoanei ori cu amenințarea aplicării violenței; răpire, sustragerea, tănuirea, degradarea sau distrugerea documentelor; ținerea în servitute, în scopul înotoarcerii unei datorii; amenințare cu divulgarea informațiilor confidențiale familiei victimei sau altor persoane fizice sau juridice; înșelăciune; abuz de poziție de vulnerabilitate sau abuz de putere, dare ori primire a unor plăți sau beneficii pentru a obține consimțământul unei persoane care deține controlul asupra altei persoane. Toate aceste acțiuni folosite de făptuitor în realizarea modalităților (de recrutare, transportare, transfer, adăpostire primire) infracțiunii au ca scop exploatarea ființei umane pentru a obține profit.

- **Amenințare cu aplicarea sau aplicarea violenței fizice sau psihice nepericuloase pentru viața și sănătatea persoanei.** *Violența fizică* nepericuloasă pentru viața și sănătatea persoanei constă în cauzarea intenționată a leziunilor corporale, prin aplicarea loviturilor sau săvârșirea altor acte de violență care au cauzat o durere fizică sau care au drept urmare o dereglare de scurtă durată a sănătății care cer îngrijiri medicale pe un termen de până la 6 zile. Gravitatea leziunilor corporale se apreciază potrivit Regulamentului nr.199 din 27.06.2003 a Ministerului Sănătății privind aprecierea medico-legală a gravității vătămării corporale (Monitorul Oficial al Republicii Moldova, 2003, nr.170-172). *Violența psihică* constă în amenințarea persoanei sub a cărei influență ultima nu-și dirijează voința în mod liber și săvârșește o activitate la dorința traficantului. Prin *amenințare* se are în vedere acțiunea constituind o formă a violenței psihice, care presupune efectuarea de către făptuitor a unui act de natură să inspire victimei temere, fapt ce o pune în situația de a nu mai avea resursele psihice necesare pentru a se opune conștrângerii.

- **Răpirea** unei persoane presupune acțiuni contrare dorinței sau voinței victimei însoțită de schimbarea locului de aflare a victimei în alt loc cu privarea ei de libertate. Răpirea unei persoane presupune existența următoarelor trei etape succesive: a) capturarea victimei; b) luarea și deplasarea ei de la locul permanent sau provizoriu al acesteia (locul de trai, de muncă, de odihnă, etc.); c) reținerea persoanei cu privarea de libertate împotriva voinței sau neluarea în seamă a voinței acesteia.
- **Confiscarea documentelor** constituie lipsirea victimei sub orice formă de documente de identitate (pașaport, buletin de identitate, permis de ședere, etc.).
- **Ținerea în servitute, în scopul întoarcerii unei datorii.** Servitute (stare de dependență) presupune situația când victima este privată de libertate de mișcare ori este limitată în a se deplasa într-o zonă restrânsă până când ea sau o terță persoană va achita datorii prestabilite în proporții iraționale³⁷. Convenția suplimentară a ONU privitoare la abolirea sclaviei, a traficului de sclavi și a instituțiilor și practicilor similare sclavajului, din 1956, definește în art.1 lit.a) noțiunea de „servitutea pentru datorii” ca fiind: „*Starea sau condiția rezultând din faptul că un debitor s-a angajat să furnizeze în garanția unei datorii serviciile sale personale sau cele ale unei alte persoane asupra căreia are autoritate, dacă valoarea echitabilă a acestor servicii nu afectează lichidarea datoriei sau dacă durata acestor servicii nu este definită și nici caracterul lor definit*”. Aflarea victimei în situația dată se poate prelungi la infinit, pentru că, pe de o parte, munca sau serviciile oferite sânt subestimate, iar, pe de altă parte, plata pentru hrană sau chirie este percepută la prețuri atât de diminuate, încât practic este imposibil a restitui datoria. Aceste relații sânt ilegale, deoarece sânt întemeiate pe înșelăciune, iar condițiile acordului sânt inechitabile.
- **Înșelăciunea** se poate manifesta atât prin acțiuni, care constau în comunicarea informațiilor false despre anumite circumstanțe sau fapte, cât și prin inacțiuni care rezidă în ascunderea, tăinuirea circumstanțelor sau faptelor reale, necomunicarea intențiilor adevărate pe care, de fapt, le urmărește (de exemplu, false promisiuni pentru un loc de muncă legal, tăinuirea condițiilor adevărate în care victima va fi forțată să muncească etc.). Traficantul promite victimei că o poate angaja, în altă țară, la un serviciu bun, condiție destul de tentantă pentru persoanele recrutate.
- **Abuz de poziție de vulnerabilitate** – constă în utilizarea de către traficanț a stării speciale în care se găsește o persoană datorită: a) situației sale precare din punctul de vedere al supraviețuirii sociale; b) situației create de o sarcină, boală, infirmitate, deficiență fizică sau mintală; c) situației sale precare și ilegale legate de intrarea sau șederea în țara de tranzit sau destinație.

³⁷ Hotărîrea Plenumului Curții Supreme de Justiție a Republicii Moldova Cu privire la practica aplicării legislației în cauzele despre traficul de ființe umane și traficul de copii nr.37 din 22.11.2004.

Prin situația de vulnerabilitate a victimei urmează de înțeles orice tip de vulnerabilitate, fie ea psihică, afectivă, un ansamblu de situații desperate care poate face un om să accepte exploatarea sa. În contextul modalității de abuz de poziția de vulnerabilitate a victimei, nu este suficientă atestarea poziției de vulnerabilitate a victimei, o condiție la fel de importantă este ca făptuitorul să abuzeze de această poziție, prin uzarea în mod exagerat de situația vulnerabilă a victimei sub aspect economic (sărăcia extremă), juridic (lipsa de încredere în organele de drept – deseori concreșcute cu rețelele de traficanți – precum și necunoașterea prevederilor legale în materie de protecție a persoanelor traficate), afectiv (încrederea victimei în promisiunile unei persoane apropiate care se dovedește a fi autorul traficului de ființe umane sau complice la această infracțiune) sau de altă natură. Protocolul Palermo așa după cum a fost menționat mai sus explică noțiunea de „profitare de stare de vulnerabilitate” ca fiind orice situație în care persoana implicată nu a avut o alternativă reală și acceptabilă decât să se supună abuzului respectiv.

- **Abuzul de putere** reprezintă utilizarea în mod exagerat de către un subiect special – persoana cu funcții de răspundere, reprezentând autoritatea publică, a atribuțiilor ce i-au fost conferite prin lege.
- **Amenințarea cu divulgarea informației confidențiale familiei victimei sau altor persoane atât fizice, cât și juridice** constă în folosirea unor date confidențiale pentru intimidarea victimei ca un mecanism de control asupra ei (amenințarea cu dezvăluirea informației cu caracter intim familiei acesteia etc.). Prin „amenințarea cu divulgarea informațiilor confidențiale „trebuie de înțeles efectuarea de către făptuitor a unui act de natură să insufle victimei temerea că anumite informații, constituind secret personal, ar putea fi destăinuite familiei victimei ori altor persoane, ceea ce ar pune-o într-o lumină nefavorabilă în raport cu aceste persoane, astfel reducându-i la minimum resursele psihice necesare pentru a rezista constrângerii.
- **Darea ori primirea unor plăți sau beneficii pentru a obține consimțământul unei persoane care deține controlul asupra altei persoane** – presupune realizarea unei înțelegeri, între persoanele menționate interesate în obținerea acordului referitor la transmiterea victimei și la folosirea ei în scopuri menționate în art.art.165, 206 Cod Penal. În cazul copiilor această acțiune este una din acțiunile principale ale infracțiunii. Persoana care deține controlul asupra altei persoane este persoana care în mod legal sau ilegal controlează activitatea victimei și utilizează această autoritate în procesul traficului. Înțelegerea este concretizată în două activități corelative ale celor două părți la respectiva înțelegere: 1) darea de plăți sau beneficii; 2) primirea de plăți sau beneficii. Se au în vedere oricare plăți sau beneficii având rolul de recompensă ilicită: bani sau alte bunuri, servicii, avantaje sau foloase patrimoniale. Traficul de ființe umane săvârșit în condițiile oferirii, primirii, acceptării sau primirii de bani ori de alte foloase în schimbul consimțământului

tului persoanei care are autoritate asupra victimei este la fel de periculos, chiar dacă victima nu percepe în mod direct, la acel moment, tranzacția al cărei obiect este. Oferirea banilor sau foloaselor presupune că se promit persoanei care are autoritate asupra victimei bani sau bunuri. Nu contează dacă oferta este acceptată. Darea presupune remiterea efectivă a banilor sau foloaselor; aceasta se poate realiza direct sau prin persoane interpuse, cu titlu explicit sau subînțeles; **ACCEPTAREA** presupune acordul expres sau tacit (dar neîndoielnic) al persoanei care are autoritate asupra victimei; **PRIMIREA** presupune preluarea efectivă a banilor sau foloaselor; dacă anterior făptuitorul acceptase oferta de bani sau foloase, infracțiunea s-a consumat la momentul acceptării. Nu este necesar, pentru existența infracțiunii, ca sumele de bani sau bunurile oferite de traficant să ajungă efectiv la persoana care are autoritate asupra victimei, însă este importantă obținerea consimțământului prin astfel de „argumente” materiale, pentru preluarea controlului traficantului asupra victimei.³⁸:

În cazurile menționate mai sus, persoana care deține controlul asupra victimei (complicele la infracțiune) poate fi oricare persoană sub a cărei grijă, ocrotire sau protecție –faptică sau juridică – se află victima (adult sau copil) . Se are în vedere tutorele, curatorul sau la oricare altă persoană care deține, legal sau ilegal, controlul asupra unei victime.

4.4. Latura subiectivă a infracțiunii – se exprimă prin vinovăție sub forma intenției directe. **Mobilul** infracțiunii de trafic de fiinte umane se concretizează prin interesul material, obținerea profitului din exploatarea persoanei.

IMPORTANT: Semnele principale ale laturii subiective a infracțiunii de trafic este **Scopul** urmărit de făptuitor – **EXPLOATAREA** victimei pentru obținerea profitului. În articolele 165 și 206 Cod Penal sânt stabilite scopurile exploatării sub forma: exploatării sexuale comerciale sau necomerciale, exploatării prin muncă sau servicii forțate, practicării cerșetoriei, însușirii ajutoarelor, îndemnizațiilor sau prestațiilor sociale, folosirii ilegale în testări sau experimente medicale ori științifice, exploatării în sclavie sau în condiții similare sclaviei, folosirii în conflicte armate ori în activități criminale, prelevării organelor, țesuturilor și/sau celulelor umane, precum și folosirii femeii în calitate de mamă-surogat ori în scop de reproducere.

Exploatarea sexuală, comercială și necomercială. Legea penală, nu dezvăluie semnificația noțiunii de exploatare sexuală comercială sau necomercială, aceasta sunt însă dezvăluite în noile modificări aduse Legii privind prevenirea și combaterea traficului de ființe umane, adoptate prin Legea nr.32 din 16.03.18, MO126-132/20.04.18.

a) exploatare sexuală comercială

Art. 2 alin 3/1 din Legea specială o definește ca fiind „*folosirea persoanei prin con-*

³⁸ Sergiu BRÎNZĂ, Vitalie STATI-Drept penal, Partea Specială. Chișinău 2011.; pag 346.

strângere în prostituție sau în industria pornografică în schimbul mijloacelor financiare sau al altor beneficii patrimoniale;"

De regulă, femeile tinere sânt ademenite peste hotare cu promisiuni de a fi angajate în slujbe de chelnerițe, menajere sau dansatoare, însă, odată ajunse la destinație, sânt obligate să se prostitueze. Ele sânt deposedate de acte, sânt plasate într-un mediu de izolare fizică și socială unde sânt supuse în mod sistematic abuzului. Metodele de intimidare și umilire sânt dintre cele mai diverse, incluzând violul, tortura, amenințările cu moartea, bătăile, înfometarea. În cazul exploatării comerciale, exploatatorul obține un profit financiar. Victima, de regulă, este controlată de exploatator și prestează, fiind forțată, servicii cu caracter sexual, așteptând remunerare, însă, exploatatorul fie în genere nu-i plătește nimic fie îi plătește sume foarte neînsemnate sau operează neargumentat rețineri considerabile din remunerarea promisă.

În contextul prevederilor Statutului de la Roma al Curtii Penale Internaționale³⁹, prin exploatarea sexuală comercială sunt menționate noțiunile de:

- **sclavie sexuală** care include: preluarea ilegală în servitute, cumpărarea, vânzarea, promiterea sau cedarea cu titlu oneros sau prin succesiune, privarea în oricare alt mod de libertate a persoanei în scopul obligării să se angajeze în unul sau mai multe acte de natură sexuală; reducerea persoanei la statut de servă pentru beneficii sexuale personale.
- **prostituție forțată** ce se identifică prin semne caracteristice: făptașul a provocat una sau mai multe persoane să se angajeze într-unul sau mai multe acte de natură sexuală prin forță sau prin amenințarea cu forța, sau prin constrângere, cum ar fi cea cauzată de teama de violență, prin violență, detenție, opresiune psihologică sau abuz de putere, împotriva unei astfel de persoane sau altei persoane, sau profitând de un mediu coercitiv, sau invazia a fost comisă împotriva unei persoane incapabile de a da un consimțământ autentic; făptașul sau altă persoană a obținut sau se aștepta să obțină bani sau alte avantaje în schimbul sau în legătură cu faptele de natură sexuală.

În scopul, existenței unui consens unic, atât în practica judiciară cât și în doctrina de specialitate asupra unor aspecte ce țin de exploatarea sexuală comercială prin Legea nr.159 din 12.10.2018 au fost operate unele completări la Codul contravențional fiind introdusă o contravenție nouă ⁴⁰, prevăzută la art.89 – „**Practicarea prostituției**” definită ca: „1) *Practicarea prostituției, adică satisfacerea dorinței sexuale a unei persoane prin orice metodă și/sau mijloace, contra plată, inclusiv prin intermediul tehnologiilor informaționale sau comunicațiilor electronice.*” fiind prevăzută și răspunderea pentru beneficierea de serviciile practicării prostituției, acțiuni ce nu au fost încriminate anterior de legea contravențională. La alin.(2) art.89 din Codul contravențional se prevede răspunderea contravențională pentru „Beneficierea de serviciile

³⁹ Statutul de la Roma al Curtii Penale Internaționale din 1998, Ratificat de RM prin Legea nr. 212 din 09.09.2010 (în vigoare 29.09.2010)

⁴⁰ Monitorul Oficial nr.416-422/649 din 09.11.2018;

indicate la alin.(1) în schimbul oferirii sau promisiunii de a oferi recompensă persoanei care prestează asemenea servicii.”

Beneficierea de serviciile sexuale prestate de către un copil răspunderea este însă una penală . Codul penal expres prevede în articolul **208²Cod penal** „Beneficierea, contra oricăror avantaje materiale, de serviciile sexuale prestate de către o persoană despre care se știa cu certitudine că nu a împlinit vârsta de 18 ani”.

În contextul angajamentelor asumate de Republica Moldova în urma ratificării Convenției CE privind lupta împotriva traficului ființe umane care recomandă în art.19 de a pedepsi persoanele care beneficiază de pe urma exploatării victimelor traficului de ființe umane în legea penală a fost încriminată la articolul 165/1 Cod Penal fapta de „Utilizarea produselor și/sau serviciilor care constituie rezultatul exploatării în infracțiunile de trafic de ființe umane sau trafic de copii, prestate de o persoană despre care beneficiarul știe că este victima acestor infracțiuni, dacă această faptă nu întrunește elementele traficului de ființe umane sau ale traficului de copii,”.

Astfel, spre deosebire de unele țări europene, în special țările din nordul Europei, care au prevăzut răspunderea penală pentru toate cazurile indiferent dacă se cunoștea sau nu care era statutul victimei, în legislația moldovenească o condiție pentru survenirea răspunderii penale este ca beneficiarul să cunoască că persoana este victimă a infracțiunii de trafic de ființe umane. Beneficiarul va fi exonerat de răspunderea penală doar dacă „a declarat benevol despre comiterea de către alte persoane a infracțiunilor de trafic de ființe umane sau trafic de copii, a ajutat la descoperirea infracțiunilor respective sau a contribuit activ la cercetarea acestor cazuri” – art. 165/1 alin 2 Cod penal.

Protocolul facultativ la Convenția cu privire la drepturile copilului, referitor la vânzarea de copii, prostituția copiilor și pornografia infantilă (în continuare: Protocolul facultativ) definește în art. 2 (b) noțiunea **de prostituția copiilor** ca fiind: „folosirea copiilor pentru activități sexuale, contra unei remunerări sau recompense materiale.”. Convenția Consiliului Europei pentru protecția copiilor împotriva exploatării sexuale și a abuzurilor sexuale (semnată la Lanzarote, 25.X.2007) definește **prostituția infantilă** „faptul de a folosi un copil pentru activități sexuale atunci, când se oferă sau se promit sume de bani sau orice altă formă de remunerare sau de răsplată, indiferent dacă această plată, promisiune sau răsplată se oferă copilului sau unei terțe persoane” (art. 19, pct. 2). În rezultatul implicării copiilor în prostituție, o persoană obține profit de la antrenarea unuia sau mai multor copii în activități cu caracter sexual. Copiii se pot afla fie sub controlul unui intermediar, rolul căruia este încheierea unei tranzacții de acest gen și care asigură materializarea promisiunilor făcute unuia sau mai mulți clienți, fie chiar sub controlul exploatatorului, care „se înțelege” nemijlocit cu copilul. Copiii pot fi implicați de asemenea în prostituție, oferind servicii sexuale în schimbul asigurării unor nevoi primare, cum ar fi hrană, adăpost și securitate ori în schimbul unor servicii, bani de buzunar, haine sau gad-

geturi. Implicarea copiilor în prostituție are loc de cele mai multe ori în spații private (bordeluri, baruri, apartamente, cluburi, hoteluri), iar uneori chiar și în străzi. Exploatarea sexuală comercială a copiilor în prostituție este o problemă globală. Cererea sexului cu copii poate apărea fie din partea localnicilor (cererea „locală”), fie din partea unor cetățeni străini (cererea „externă”). Cererea „locală” se referă în principal la persoanele care practică exploatarea sexuală comercială a copiilor în țara de origine – un factor important, dar adesea neidentificat. Cererea „externă” presupune exploatarea sexuală a copiilor și de către militari și de către unii angajați ai unor serviciilor umanitare în schimbul asistenței umanitare, asigurării securității sau în schimbul unei sume de bani⁴¹

„Turismul sexual” este un fenomen mai recent și reprezintă exploatarea sexuală comercială a copiilor de către adulții care vin din unele localități/țări în altele și unde se folosesc de copii întru satisfacerea propriilor necesități sexuale. Noțiunea de „sex turism” utilizată inițial în SUA urmare a eforturilor depuse de către Procurorul General pe parcursul a 5 ani de zile pentru a urmări în justiție Agenția turistică „Big Apple Tours” ce oferea clienților săi servicii de turism sexual în țările asiatice, servicii care ascundeau în sine tinere și minore traficate în aceste scopuri. Urmare a acestui caz, în legislația americană sex turismul a fost definit ca „orice servicii care realizează sau facilitează turismul în scopul practicării prostituției inclusiv, în jurisdicții străine, indiferent dacă acestea au legalizat sau nu prostituția”.

Convenția CE privind protecția copilului de la orice formă de exploatare sexuală (Convenția Lanzarote) a abordat în articolul 25 problema jurisdicției și atragerii la răspundere nu doar după principiul teritorialității, dar și a naționalității persoanelor care comit fapte de abuz sexual asupra copiilor. Această prevedere fiind extrem de importantă în contextul luptei contra sex-turismului. De cele mai multe ori cei care călătoresc în scopul turismului sexual provin dintr-o țară mai bogată decât cea pe care o vizitează; dar turiștii sexuali pot călători și în limitele propriei țări sau prin regiune. Unii turiști sexuali (care preferă relațiile sexuale cu copiii/pedofilii) caută în special copii, majoritatea însă sunt așa numiții „ocazionali”, adică persoane, care de obicei nu practică și nu preferă sex cu copiii, dar profită de o situație în care copilul este ușor accesibil. Anonimatul, accesibilitatea copiilor și neglijarea normelor morale și a valorilor sociale, care ne controlează în viața de zi cu zi comportamentul și faptele, conduc cel mai des la manifestarea abuzului sexual în altă țară. Exploatatorii sexuali a copiilor își justifică de multe ori comportamentul reprobabil, argumentând că sexul cu copiii este acceptabil în cultura țării date sau că ajută copiii, astfel oferindu-le bani de buzunar, haine sau călătorii peste hotarele țării. Țările de destinație a turiștilor sexuali se pot schimba. În cazul în care în una din țările de destinație se intensifică lupta cu acest fenomen, turiștii sexuali se orientează spre noi destinații,

⁴¹ Centrul Internațional LA Strada Moldova, Suport Informațional „Ce știm despre exploatarea sexuală comercială a copiilor suport informațional ce știm despre exploatarea sexuală comercială a copiilor”, 2012

unde pot mai liber abuza sexual copiii sau unde comiterea acestei infracțiuni ar fi însoțită de mai puțin risc. Deși nu turismul este cauza exploatarei sexuale a copiilor, abuzatorii/ exploataorii utilizează din plin serviciile oferite de companiile turistice, rețelele hoteliere, stațiunile balneare, de restaurante, companii aeriene și agenții de transport. Turismul sexual „înflorește” având la bază inegalitatea de gen și economica și generează alte forme de exploatare sexuală comercială a copiilor,

b) exploatare sexuală necomercială – „folosirea persoanei prin constrângere, fără un interes material, exprimându-se în căsătorie (inclusiv poligamică) sau concubinaj;”

Elemente caracteristice noțiunii de exploatare sexuală necomercială se regăsesc în norma penală, prevăzută la art.167 Cod penal – Sclavia și condițiile similare sclaviei „Punerea sau ținerea unei persoane în condiții în care o altă persoană exercită stăpânire asupra acesteia sau determinarea ei, prin utilizarea înșelăciunii, constrângerii, violenței sau amenințării cu violență, să se angajeze sau să rămână în raport de concubinaj sau căsătorie”.

Exploatarea prin muncă sau servicii forțate. Convenția Organizației Internaționale a Muncii privind munca forțată sau obligatorie stabilește că munca forțată constituie:

- a) determinarea victimei prin constrângere să îndeplinească o muncă pe care din propria inițiativă și voință nu ar îndeplini-o;
- b) punerea victimei în situația de a presta o muncă pe care nu era obligată de a o efectua;
- c) ținerea persoanei în servitute pentru achitarea unei datorii;
- d) obținerea muncii sau a serviciilor prin înșelăciune, constrângere, violență sau amenințare cu violență.

Urmează de a se face deosebire între munca forțată și cazurile de încălcare a legislației muncii de către angajator. Refuzul de a plăti lucrătorului salariul minim stabilit pe țară nu este un indiciu al muncii forțate. Însă, dacă angajatorul creează totodată impedimente lucrătorului de a renunța la locul de muncă, folosind mijloace de constrângere interzise de legislație, aceste fapte constituie în totalitatea lor semne ale muncii forțate. Exploatarea prin muncă are loc de obicei în sectoare ca agricultura, construcții, industria textilă.

Victimele traficului sânt obligate prin diferite metode coercitive să lucreze, pentru datorii, ore îndelungate pentru salarii mici și în condiții grele sau chiar periculoase, în construcții, alimentații, industria hotelieră, ori în aria serviciilor casnice (curățenie sau îngrijirea unor persoane la domiciliu) fiind deseori deposedate de actele de identitate.

Exploatarea în cerșetorie. Prin exploatarea prin cerșetorie, înțelegem obligarea unei persoane la practicarea cerșetoriei cu scopul profitării sau obținerii de foloase în mod abuziv de către o altă persoană. Cerșetoria, prevăzută în art-le.165 și 206 Cod Penal RM, constituie o formă de exploatare prin muncă sau prin servicii forțate și presupune acțiuni, prin care o persoană, înjosindu-se, fiind impusă, cere cu

stăruință de la persoane străine, agenți economici, organizații sau instituții bani ori alte bunuri materiale. Literatura existentă a surprins numeroși factori care conduc la intrarea victimelor în trafic în scopul exploatării în cerșit. Marginalizarea, excluderea socială, sărăcia, experiențele traumatizante, lipsa educației, proveniența dintr-un mediu instituționalizat, disfuncționalități în cadrul familiei, lipsa oportunităților de muncă și de educație sau apartenența la o minoritate sunt unii dintre cei mai citați factori de împingere spre traficul de persoane și care sprijină conturarea ofertei de trafic de ființe umane.

Exploatarea în sclavie sau în condiții similare sclaviei. Sclavia, așa cum este definită în Convenția în 1926 cu privire la abolirea sclaviei, este situația sau condiția unui individ asupra căruia se exercită atribuțiile dreptului de proprietate sau numai unele dintre ele, iar „sclavul” este individul care are acest statut sau această condiție.

Conform prevederilor aceleiași Convenții, drept condiții similare sclaviei sânt considerate, în primul rând, servitutea (pentru datorii) și șerbia. Șerbia este condiția persoanei care este ținută, prin lege, obicei sau acord, de a trăi și munci pe un pământ aparținând unei alte persoane, făcând câteva servicii determinate, remunerate sau gratuit, fără posibilitatea de a-și schimba condiția. Codul penal definește sclavia și condițiile similare sclaviei în art.167 ca fiind „Punerea sau ținerea unei persoane în condiții în care o altă persoană exercită stăpânire asupra acesteia sau determinarea ei, prin utilizarea înșelăciunii, constrângerii, violenței sau amenințării cu violență, să se angajeze sau să rămână în raport de concubinaj sau căsătorie”

Recomandarea Adunării Parlamentare a Consiliului Europei 10114 (2004) privind sclavia domestică: aservirea, persoane au pair și soții cumpărate prin corespondență; a recomandat adoptarea măsurilor necesare pentru a combate sclavia domestică sub toate formele ei și să protejeze drepturile victimei

Folosirea victimei în conflicte armate reprezintă antrenarea forțată a acesteia în operațiuni armate, de regulă, în calitate de mercenar. Prin conflicte armate se are în vedere (război interstatal, civil, de secesiune etc.) între cel puțin două subiecte, care nu implică în mod necesar recunoașterea formală de către beligeranți a stării de război, rezistența mișcărilor organizate în situații de ocupație totală sau parțială a teritoriului unui stat, chiar dacă această ocupație nu întâmpină nicio rezistență militară, luptele duse de populațiile majoritare dintr-un stat împotriva regimurilor rasiste.

Folosirea în activitate criminală înseamnă impunerea forțată a victimei la săvârșirea unor fapte ce constituie infracțiuni, fie în calitate de participant sau, în cazul persoanelor iresponsabile, în calitate de mijloc animat de comitere a infracțiunii. Atragerea la comiterea infracțiunilor presupune în mod tradițional activități precum furtul de buzunare și săvârșirea altor infracțiuni mai puțin grave.

Constrângerea la prelevarea organelor, țesuturilor și/sau celulelor umane, are loc în cazul obligării victimei la prelevare de organe, țesuturi sau alte elemente ale

corpului – procedeu prin care organele, țesuturile sau celulele donate devin utile pentru transplant contrar prevederilor Legii privind transplantul de organe, țesuturi și celule umane (Legea nr. 42 din 06-03-2008). Prelevarea de organe în vederea transplantării unei alte persoane este o activitate cu profunde implicații morale, etice și medicale. Codul penal definind în mod separat în art.158 – Traficul de organe, țesuturi și celule umane ca fiind „Prelevarea ilicită de țesuturi și/sau celule umane prin extragerea acestora din corpul persoanei vii sau decedate de către persoane neautorizate și/sau în instituții neautorizate în acest sens conform legislației sau fără respectarea prevederilor legale ce se referă la consimțământul persoanei la donarea acestora, sau în scopul obținerii unor venituri din aceasta, precum și vinderea, procurarea, sustragerea, utilizarea, păstrarea, deținerea, transmiterea, primirea, importarea, exportarea sau transportarea ilegală a acestora”. Prelevarea și transplantul de organe este o practică dificilă ce din punct de vedere etico-juridic presupune respectarea unor condiții atât față de receptor cât și față de donator, în cazul transplantului de la donatorii vii. Unele din condițiile fiind ca donatorului să nu i se creeze un rău. Consimțământul trebuie să fie benevol fără constrângeri psihice, fizice, să fie conștient de la o persoană responsabilă, care a fost informată de către medic asupra eventualelor riscuri și consecințe de ordin fizic, psihic, familial și profesional, rezultate din actul prelevării, fiind necesară autorizarea Comisiei independente de avizare Din perspectiva juridică prelevarea organelor în afara cadrului și controlului legal, este cu atât mai gravă cu cât are ca scop obținerea de foloase materiale. Această formă de exploatare presupune că traficanții întreprinde mai multe acțiuni în scopul atragerii victimelor prin diferite promisiuni și obligarea lor prin diferite metode coercitive să consimtă să își doneze un organ/ țesut sau celulă. Practica judiciară în domeniul traficului de persoane în scopul prelevării de organe/țesuturi sau celule a demonstrat că traficanții ademenesc de obicei victimele care au nivel scăzut de educație și nu sunt capabile să conștientizeze deplin riscurile, se afla într-o stare de sărăcie sau se confruntă cu anumite probleme sociale, fiind ademenite de promisiunea unor recompense care le vor soluționa problemele sociale și le va face un trai mai bun.

Suplementar, pentru protecția acestor persoane legiuitorul a prevăzut în art.213¹ C. PEN. răspunderea penală pentru: „Publicitatea în scopul obținerii ilegale de organe, țesuturi și/sau celule umane, precum și publicitatea sau mediatizarea unor anunțuri privind donarea ilicită de organe, țesuturi și/sau celule umane”⁴².

Folosire a femeii în calitate de mamă-surogat ori în scop de reproducere. În legislația internațională prin mamă purtătoare („mamă de substituție”, „surrogate mother”, „mere partense”, „închirierea uterului”) se înțelege femeia care acceptă să poarte o sarcină (realizată prin implantarea embrionului obținut în laborator cu gameții cuplului, sau prin înseminarea acestei femei cu sperma soțului celei care dorește să devină mama), în locul altei femei și naște copilul pentru aceasta din urmă. În țara noastră este interzisă maternitatea de substituție. Legea cu privire la sănătatea

⁴² Art.2131 introdus prin LP270 din 07.11.13, MO290/10.12.13 art.794

reproducerii 138 din 15-06-2012 permite însă **utilizarea tehnicilor** de reproducere asistată, cum ar fi „donație de spermă, ovule și embrioni”. Donarea celulelor sexuale poate fi anonimă și neanonimă. Donatori neanonimi de celule sexuale pot fi rudele pacienților (pentru femeie – rudele de sex feminin, pentru bărbat – rudele de sex masculin). În cazul donării anonime de celule sexuale, se va garanta păstrarea confidențialității donatorului. Donatorii de celule sexuale și de embrioni nu își asumă angajamente și sânt absolviți de responsabilitatea părintească față de viitorul copil. Ei nu au dreptul să ceară dezvăluirea datelor despre copil și despre părinții acestuia. Legea nr.241 din 20.10.2005 privind prevenirea și combaterea traficului de ființe umane, în art.(2) stabilește expres o formă a exploatării umane – folosirea femeii în calitate de mamă-surogat ori în alt scop de reproducere. În 2013 au fost operate amendamente și în art.165 „Trafic de ființe umane” din Codul penal, unde a fost prevăzut „folosirea mamei surogat” ca formă de exploatare a persoanei, dacă se dovedește vinovăția persoanelor vizate, în folosirea mamelor surogat, utilizând acțiunile principale și adiacente, achitarea banilor mamei surogat.

Folosirea ilegală în testări sau experimente medicale ori științifice. Un șir de acte internaționale precum: Convenția Europeană pentru protecția drepturilor omului și a demnității ființei umane față de aplicațiile biologiei și medicinei (Oviedo, 1997)⁴³; Protocolul adițional la Convenție referitor la interzicerea clonării ființelor umane (Paris, 1998)⁴⁴; Protocolul adițional la Convenție privind transplantul de organe și țesuturi de origine umană (Strasbourg, 2002)⁴⁵, Protocolul adițional la Convenția Europeană pentru protecția drepturilor omului și a demnității ființei umane față de aplicațiile biologiei și medicinei (Strasbourg, 25 ianuarie 2005)⁴⁶, Statutul de la Roma al Curții Penale internaționale din 10.10.1998,⁴⁷ au atras atenția la importanța protecției ființei umane în medicina experimentală, bazându-se pe maxima hipocratică primum „non nocere” (a nu dauna), și au recunoscut prioritatea intereselor subiecților umani supuși experimentului, și nu interesele medicilor-cercetători. Experimentul devine temei pentru survenirea răspunderii penale, dacă el nu este determinat de un tratament medical, terapeutic, spitalicesc și nu este efectuat în interesul persoanei. Legiuitorul admite ca fiind legal cercetările medicale – cu

⁴³ Convenția pentru protecția drepturilor omului și a demnității ființei umane față de aplicațiile biologiei și medicinei: Convenția privind drepturile omului și biomedicina, semnată la Oviedo, 04 aprilie 1997, Spania, ratificată prin Legea nr. 1256-XV din 19.07.2002, in vigoare pentru Republica Moldova din 01.03.2003.

⁴⁴ <http://www.bioeticanet.info/documentos/OviedoProtAd.pdf>

⁴⁵ <http://conventions.coe.int/Treaty/en/Treaties/html/186.htm>

⁴⁶ Varianta electronică: <http://conventions.coe.int/Treaty/EN/Treaties/Html/195.htm> (vizitată pe data de 13.01.2013)

⁴⁷ Statutul Curții Penale Internaționale Roma recunoaște drept violari grave ale legilor și cutumelor aplicabile conflictelor armate care nu prezintă un caracter internațional, în cadrul stabilit de dreptul internațional, fapte: Art. 8 alin. 2 lit t) p. (xi) „fapta de a supune persoanele care sunt impotriva unei alte parti la conflict, cazute în puterea sa, la mutilari sau experimente medicale ori științifice care nu sunt nici motivate de un tratament medical dentar sau spitalicesc, nici efectuate în interesul acestor persoane și care atrag moartea acestora sau le pun în mod serios sănătatea în pericol;”

scop diagnostic și terapeutic, efectuat pentru obținerea unor rezultate benefice în favoarea unui pacient concret pentru care cercetarea medicală respectivă urmează a fi efectuată. Conform regulii generale, medicul poate aplica un nou tratament dacă, potrivit conștiinței și propriilor principii morale, el dă speranțe de salvare a vieții, de restabilire a stării de sănătate sau de diminuare a suferinței. Cercetările sau experimentările, efectuate în numele științei, nu sunt condiționate de interesele individului selectat ce este supus acestui procedeu, el fiind chiar și un voluntar complet sănătos. Tratamentul sau cercetările științifice experimentale se poate face doar dacă există consimțământul informat și în cunoștința de cauză a persoanei, în condițiile în care capacitatea acestuia nu este afectată de factori interni sau externi. Regulamentul privind studiile clinice cu medicamente de uz uman, aprobat prin Ordinului Ministerului Sănătății, nr.648 din 12.08.2016 stabilește „*Consimțământ în cunoștință de cauză – înseamnă exprimarea în mod liber și voluntar de către un subiect a voinței sale de a participa într-un anumit studiu clinic, după ce a fost informat cu privire la toate aspectele legate de studiul clinic care sunt relevante pentru decizia subiectului privind participarea sau, în cazul minorilor și al subiecților aflați în incapacitate, o autorizație sau acord din partea reprezentantului lor desemnat legal privind participarea la studiul clinic.*” iar „*Consimțământ informat – act prin care subiectul studiului clinic își confirmă dorința de a participa la studiul clinic după ce a fost informat despre toate aspectele studiului.*”

Referindu-ne la validitatea consimțământului, este dificil să admitem că victima traficului de ființe umane, asupra căreia sunt aplicate una din măsurile corective (acțiuni adiacente precum, violența, amenințarea cu aplicarea violenței, înșelăciunea, abuzul de încredere sau abuzul de poziție de vulnerabilitate), aflându-se într-o asemenea circumstanță și dependentă vădită și incontestabilă de traficantii sau, își exprimă liber acordul la efectuarea cercetării sau experimentului asupra corpului sau psihicului său.

Vânzarea-cumpărarea copilului în sensul art.206, alin.(1), lit.h) Cod Penal presupune o tranzacție, indiferent de forma ei, în care traficantul (vânzătorul) se obligă să predea copilul în proprietate altui traficant în scop de trafic, în schimbul obținerii unui profit de orice natură.

În scopul adopției ilegale în sensul art. 206 alin 1 lit. j) Cod Penal presupune acțiunile traficantilor care urmărind un interes material transmit copilul unei persoane sau unui cuplu pentru a-l crește ca copilul propriu evitând procedurile legale prevăzute pentru adopția unui copil. Procedurile legale pentru adopția unui copil sunt prevăzute de Legea cu privire la regimul juridic al adopției nr.99 din 25.05.2010 care stabilește condițiile de fond și de formă pentru valabilitatea actului adopției.

4.4. Subiectul infracțiunii

Subiectul activ poate fi orice persoană fizică ce îndeplinește condițiile generale de răspundere penală. Participația este posibilă sub forma instigării și a complicității. Pot fi complici la infracțiune și funcționari ai structurilor autorităților publice

(polițiști, vameși, funcționari ai serviciilor de documentare a persoanelor etc.), care se abțin cu intenție atunci când au suspiciuni motivate, să întreprindă măsuri în vederea stopării activității infracționale a traficanților, deși, în virtutea atribuțiilor de serviciu, ei sunt obligați să reacționeze împotriva acțiunilor de acest gen.

Subiectul pasiv (victima) nu este calificat, putând fi orice persoană care este supusă acțiunii de traficare. Subiect pasiv poate fi atât o femeie cât și un bărbat (copil sau adult). Dacă persoana traficată are vârsta mai mică de 18 ani fapta este calificată ca infracțiune prevăzută de art. 206 Cod penal – traficul de copii.

Plenul Curții Supreme de Justiție în Hotărârea cu privire la practica aplicării legislației în cauzele despre traficul de ființe umane și traficul de copii, prevede că victime ale traficului sânt persoane care au suferit, fie individual, fie colectiv, prejudicii, inclusiv vătămări psihice sau mintale, pierderi materiale sau morale, încălcări esențiale ale drepturilor și libertăților fundamentale prin acte sau omisiuni. Victime ale traficului sunt acele persoane care:

- au fost supuse la violență, abuzuri de autoritate sau la amenințări care au stat la baza intrării lor în acest proces ce a dus la exploatarea lor sexuală;
- acele persoane care au fost înșelate de organizatori/traficanti și care au crezut că au un contract de muncă atrăgător fără nici o legătură cu comerțul sexual, sau pur și simplu un loc de muncă obișnuit;
- acele persoane care sânt conștiente de adevăratele intenții ale organizatorilor/traficantilor și care au consimțit anterior la această exploatare sexuală, cauza fiind situația vulnerabilă în care se aflau.

Abuzarea de situația de vulnerabilitate a victimelor este inclusă, în mod expres, ca element constitutiv al traficului. În practică, victimele rareori denunță autorităților faptele, deoarece au frică să nu fie arestate, închise și expulzate ca persoane fără forme legale sau ca persoane care practică prostituția.

IMPORTANT: În conformitate cu art.165 alin.(4) și art. 206 Cod Penal RM, victima traficului de ființe umane este absolvită de răspundere penală pentru infracțiunile săvârșite de ea în legătură cu această calitate procesuală.

4.5. Circumstanțele agravante ale infracțiunii

Formele agravante ale infracțiunii de trafic sunt prevăzute în aliniatele 2 și 3 din articolele 165 și art. 206 Cod penal, unele din care fiind comiterea infracțiunii:

- a) **de către o persoană care anterior a săvârșit o faptă prevăzută la alin.(1)** – se aplică în cazul în care făptuitorul a mai comis anterior o faptă prevăzută de alin.(1) art. 165 sau 206 Cod Penal, cu condiția ca nu a fost condamnat pentru aceasta și nu a expirat termenul de prescripție.
- b) **asupra a două sau mai multor persoane** – presupune o pluralitate de victime. Se caracterizează prin unitatea intenției făptuitorului cu privire la traficare a cel puțin două persoane, care poate fi comisă simultan sau succesiv.

- c) **asupra unei femei gravide** – pericolul social al acestei circumstanțe se exprimă prin faptul că se atentează nu doar la viața femeii, dar și la produsul de concepție, care, deși nu este încă o persoană, constituie o viață în curs de dezvoltare.
- d) **de două sau mai multe persoane** – săvârșirea traficului de ființe umane de două sau mai multe persoane presupune: – coautoratul; această circumstanță agravantă se va aplica atât în cazul în care coautorii la săvârșirea infracțiunii s-au înțeles în prealabil cu privire la comiterea acestei infracțiuni.
- e) **de o persoană publică, de o persoană cu funcție de răspundere, de o persoană cu funcție de demnitate publică, de o persoană publică străină sau de un funcționar internațional**; în conformitate cu art.123 Cod Penal RM, prin persoană cu funcție de răspundere se înțelege persoana căreia, într-o întreprindere, instituție, organizație de stat sau a administrației publice locale ori într-o subdiviziune a lor, i se acordă, permanent sau provizoriu, prin stipularea legii, prin numire, alegere sau în virtutea unei însărcinări, anumite drepturi și obligații în vederea exercitării funcțiilor autorității publice sau a acțiunilor administrative de dispoziție ori organizatorico-economice. Prin persoană cu înaltă funcție de răspundere se înțelege persoana cu funcție de răspundere al cărei mod de numire sau alegere este reglementat de Constituția Republicii Moldova și de legile organice, precum și persoanele cărora persoana cu înaltă funcție de răspundere le-a delegat împuternicirile sale. Potrivit art. 123/1 Cod penal *„Prin persoană publică străină se înțelege: orice persoană, numită sau aleasă, care deține un mandat legislativ, executiv, administrativ sau judiciar al unui stat străin”* iar prin funcționar internațional se înțelege: *„funcționarul unei organizații publice internaționale ori supranaționale sau orice persoană autorizată de o astfel de organizație să acționeze în numele ei; membrul unei adunări parlamentare a unei organizații internaționale ori supranaționale; orice persoană care exercită funcții judiciare în cadrul unei curți internaționale, inclusiv persoana cu atribuții de grefă.”*
- f) **cu aplicarea violenței periculoase pentru viața, sănătatea fizică sau psihică a persoanei** – se are în vedere aplicarea intenționată a violenței care s-a soldat cu vătămarea medie sau ușoară a integrității corporale sau sănătății, ori care, deși nu a cauzat aceste consecințe, constituie la momentul aplicării sale, datorită metodei de operare, un pericol real pentru viața și sănătatea victimei.
- g) **prin folosirea torturii, a tratamentelor inumane sau degradante pentru a asigura subordonarea persoanei ori prin folosirea violului, dependenței fizice, a armei** – în acest caz, scopul acțiunii adiacente constă în asigurarea subordonării victimei. Aplicând tortura, tratamentele inumane sau degradante, de exemplu, în raport cu victima adăpostită, făptuitorul urmărește să o facă pe aceasta dependentă față de dânsul sau de o altă persoană. Prin **„tortură”**, ca metodă a traficului, se înțelege orice act prin

care se cauzează unei persoane în mod intenționat suferințe puternice sau dureri grave, fie fizice sau psihice. Gravitatea sau intensitatea durerii cauzate poate fi determinată prin mai mulți factori: durată; consecințele; sexul, vârsta și starea sănătății victimei; modul și metoda de executare. Pot fi calificate ca acte de tortură în sensul traficului de ființe umane (privarea de somn, de mâncare și apă, vătămarea cu factori termici, chimici, intimidări, lipsirea persoanei de asistență medicală, de obiecte de igienă ș.a.). **Tratament inuman**, în sensul infracțiunii de trafic de ființe umane, constituie un ansamblu de acțiuni aplicate persoanei în scopul obținerii subordonării ei. Prin tratament inuman se înțelege orice tratament, de natură să provoace intenționat puternice suferințe fizice ori psihice, care nu pot fi justificate. În cauza Irlanda versus Marea Britanie din 1978, Curtea Europeană a drepturilor omului a definit prima dată tratamentele inumane ca fiind acele acte prin care se provoacă victimei leziuni suferințe fizice și morale, susceptibile de a-i produce puternice tulburări psihice. Suferința trebuie să se situeze la un nivel de gravitate deosebit, să fie provocată de agenți ai statului sau prin tolerarea ei din partea autorităților statale, ceea ce înseamnă că actele în sine pot fi comise și de către particulari. **Tratamentul degradant** reprezintă orice tratament, care umilește în mod grosolan persoana în fața altora sau o impune să acționeze împotriva voinței și conștiinței sale, sau este de natură să producă victimei sentimente de teamă, de inferioritate, de îngrijorare, în stare să o înjosească și să-i înfrângă rezistența fizică și morală pentru a asigura subordonarea victimei. Tratamentul degradant creează victimei sentimente de frică, anxietate și inferioritate, susceptibile să o umilească și să o înjosească de natură să înfrângă rezistența fizică și morală a victimei, sau să determine victima să acționeze împotriva voinței sau conștiinței sale.

Prin **folosirea violului** la trafic de ființe umane se înțelege atentarea traficantului asupra relațiilor sociale referitoare la libertatea și inviolabilitatea sexuală a persoanei, indiferent de sex, cu scop de exploatare a ființelor umane; aceste acțiuni nu necesită încadrare juridică suplimentară în baza art.171 Cod Penal RM.

Dependența fizică înseamnă starea fizică sau psihică ce rezultă din interacțiunea organismului victimei cu substanțe narcotice sau psihotrope, stare caracteristică prin modificări de comportament și alte reacții, însoțite întotdeauna de necesitatea de a folosi asemenea substanțe în mod continuu sau periodic, pentru a le resimți efectele psihice și, uneori, pentru a evita suferințele. **Aplicarea armei**, constă în utilizarea oricărei forme de armă, de foc, arme albe, arme de autoapărare cu gaze toxice neutralizante; cu aerosol; cu cartușe cu gaze; pulverizatori mecanici; electrocutante.

- h) **săvârșite de un grup criminal organizat sau de o organizație criminală** – grup criminal organizat sau organizație criminală, se consideră reuniu-

nea asociată criminală care întrunește semnele caracteristice prevăzute de art.46, 47 Cod Penal RM. Conform Convenției ONU privind crima organizată transnațională din 15 noiembrie 2000, grupul criminal organizat este grupul structurat din 3 sau mai multe persoane care funcționează o perioadă de timp și acționează împreună pentru a comite una sau mai multe infracțiuni grave definite în conformitate cu această Convenție, în scopul obținerii directe sau indirecte a unor avantaje bănești sau alte avantaje materiale. Organizatorul și conducătorul organizației criminale poartă răspundere pentru toate infracțiunile săvârșite de această organizație, iar membrii ei – doar pentru infracțiunile la a căror pregătire sau săvârșire au participat. De regulă, la traficul de ființe umane participă un grup de persoane care acționează într-o perioadă concretă de timp pe teritoriul mai multor state, fiecareia revenindu-i roluri și sarcini concrete privind recrutarea, transportul și obligarea unei persoane să presteze forțat servicii în țara de destinație. Traficul de ființe umane a devenit un comerț puternic, condus de rețele criminale organizate ce se caracterizează printr-o structură internațională ierarhică și de contacte politice și economice la toate nivelurile atât în țările de origine, cât și în țările de destinație și de tranzit. Victimelor li se promite câștiguri importante prin oferte și promisiuni că ele vor lucra chelneri, dansatoare, „animatoare” sau prostituate. În alte cazuri, sânt momite cu șansa obținerii unui post fără să se facă nici o aluzie la prostituție. Pană a ajunge la destinație, au fost transportate în grupuri și au trecut pe la mai mulți intermediari (unori prin mai multe țări). Aceste organizații supun victimele unei supravegheri stricte, le obligă să semneze recunoașterea unor datorii (deseori obligate să semneze înscrisuri privind împrumuturi (nereale) importante înaintea plecării din țara de origine) și solicită să primească un procentaj important din venitul obținut prin prostituție pentru utilizarea camerelor, pentru hrană și alte facilități. Mijloacele de presiune utilizate sânt deseori foarte puternice: victimele sânt sechestrate, bătute, violate, drogate, subalimentate și sancționate financiar dacă nu se supun exigențelor organizației.

- i) **însoțite de contaminarea cu o boală venerică sau cu maladia SIDA** – în foarte multe cazuri victimele supuse exploatării sexuale sunt forțate să presteze servicii sexuale neprotejate, fapt ce sporește riscul molipsirii cu boli sexual transmisibile sau cu maladia SIDA. Producerea acestor consecințe atrage răspunderea pentru forma agravantă a infracțiunii de trafic de ființe umane.
- j) **soldate cu vătămarea gravă a integrității corporale sau cu o boală psihică a persoanei, cu decesul ori sinuciderea acesteia.** Vătămarea gravă a integrității corporale sau a sănătății este vătămarea periculoasă pentru viață ori care a provocat pierderea anatomică a unui organ sau a funcției lui (pierderea vederii, auzului, graiului sau a unui alt organ ori încetarea funcții-

onării acestuia), pierderea capacității de reproducere, o boală psihică sau o altă vătămare a sănătății, însoțită de pierderea stabilă a cel puțin o treime din capacitatea de muncă, ori care a condus la întreruperea sarcinii sau la o desfigurare iremediabilă a feței și/sau a regiunilor adiacente; Gravitatea vătămărilor se apreciază potrivit normelor stabilite în Regulamentul Ministerului Sănătății, nr. 199 din 27.06.2003 privind aprecierea medico-legală a gravității vătămării corporale .

k) săvârșite asupra copilului care se află în îngrijirea, sub ocrotirea, sub protecția, la educarea sau la tratamentul făptuitorului.

Față de preexistența unei situații speciale privitoare la relațiile dintre făptuitor și victimă, săvârșirea infracțiunii de către persoana investită cu asemenea responsabilități asupra persoanei care tocmai trebuie să se bucure de prezența făptuitorului și de sprijinul lui, constituie dovada unei sporite pericolozități sociale a faptei și a făptuitorului. Victima se află în grija făptuitorului atunci când acesta are obligația legală, contractuală sau morală de a acorda victimei protecție și îngrijire. Victima se află sub ocrotirea făptuitorului atunci când ultimul are calitatea de tutore sau de curator în raport cu victima, sau când acesta și-a asumat în fapt sarcina de a ocroti un minor. Victima se află la educarea făptuitorului atunci când el face parte din rândul cadrelor didactice sau personalului pedagogic, fie este o persoană angajată de către părinții victimei, pentru educarea și instruirea acesteia. Victima se află la tratamentul făptuitorului atunci când acesta din urmă face parte din personalul medical, aplicând îngrijirea medicală față de victimă în instituțiile medico-sanitare sau la domiciliu.

4.6. Consimțământul victimei.

Legea 241 din 20.10.2005 privind prevenirea și combaterea traficului de ființe umane stipulează în art.2 că consimțământul victimei traficului de ființe umane la exploatare nu este relevant atunci când au fost aplicate mijloacele de constrângere prevăzute de lege (acțiunile adiacente). În practică, deseori se iscă întrebarea: poate oare fi persoana recunoscută drept victimă a traficului de ființe umane, dacă ea a consimțit la exploatarea sa? În raport cu această întrebare, Plenul Curții Supreme de Justiție a Republicii Moldova în hotărâre explicativă nr.37 din 2004 a explicat: „La încadrarea juridică a acțiunilor făptuitorului în baza art.165 și art.206 Cod penal nu se ia în considerație consimțământul victimei de a fi recrutată, transportată, transferată, adăpostită sau primită, chiar dacă aceasta era informată în privința scopurilor în care va fi folosită, precum și despre mijloacele utilizate în trafic”.

De remarcat, că în cazul minorilor, consimțământul copilului-victimă la intenția de a fi exploatat este irelevant, chiar dacă nu se recurge la forță, constrângere, răpire, înșelăciune, abuz de putere etc. Situația de vulnerabilitate datorate vârstei copilului invalidează acest consimțământ.

4.7. Etapele activității infracționale.

Pregătirea și tentativa de săvârșire a traficului de ființe umane vor fi încadrate prin prisma art.26, 27 Cod penal. „Ca pregătire pentru trafic de ființe umane ori trafic de copii pot fi evidențiate acțiunile care formează condițiile necesare pentru săvârșirea acestor infracțiuni, cum ar fi colectarea informației cu privire la victimele traficului, căutarea coparticipanților, formarea unui grup organizat pentru acest scop și încheierea unui acord preventiv pentru săvârșirea traficului de ființe umane și a traficului de copii etc. (art.26, 165, 206 Cod Penal).

În cazul încheierii acordului cu o femeie gravidă privind vânzarea copilului ce încă nu s-a născut, mama primind o recompensă bănească pentru dânsul, cele săvârșite urmează a fi calificate ca tentativă la vânzarea unui copil (art.27, 206 Cod Penal). [Pct.8 completat prin Hotărârea Plenului Curții Supreme de Justiție a Republicii Moldova.

Tentativa este posibilă la infracțiunea de trafic de ființe umane și constă în începearea realizării acțiunilor de recrutare, transportare, transfer, primire sau adăpostire, care nu au fost duse până la capăt din motive independente de voința făptuitorului, cum ar fi reținerea acestuia de organele de poliție etc.

Consumarea infracțiunii. În conformitate cu pct.10 al Hotărârii Plenului nr.37/2004, infracțiunea de trafic de ființe umane se consideră consumată din momentul săvârșirii cel puțin a unei acțiuni specificate la art.165 Cod Penal RM (recrutarea, transportarea, transferul, adăpostirea, primirea victimei), indiferent de survenirea urmărilor prejudiciabile. În opinia lui Gh. Botnaru, infracțiunea de trafic de ființe umane se consideră consumată, după caz, din momentul obținerii consimțământului victimei, al începerii mișcării de-facto a victimei, al săvârșirii de-facto a transferului sau primirii victimei. În viziunea lui S. Brînza, infracțiunea de trafic de ființe umane se consideră consumată din momentul obținerii controlului asupra facultății victimei de a se deplasa nestingherit în spațiu.

Traficul de ființe umane este o infracțiune complexă. De aceea, dacă, din cauze independente de voința făptuitorului, se realizează numai acțiunea adiacentă (de exemplu, amenințarea cu aplicarea violenței nepericuloase pentru viața și sănătatea persoanei), dar nu se reușește realizarea acțiunii principale (de exemplu, a recrutării victimei), ne vom afla în prezența tentativei la infracțiunea de trafic de ființe umane.⁴⁸ În cazul dat, consumarea infracțiunii nu se atestă tocmai din cauza că făptuitorului nu i-a reușit să obțină controlul asupra facultății victimei de a se deplasa nestingherit în spațiu. Cu alte cuvinte, se aduce atingere numai obiectului juridic secundar al traficului de ființe umane, nu și obiectului juridic principal al acestei infracțiuni. Dar, este posibil ca la fiecare etapă a traficului de ființe umane să intervină un alt făptuitor. Atunci, momentul de consumare a infracțiunii trebuie stabilit pentru fiecare din

⁴⁸ Latura obiectivă a infracțiunii de trafic de ființe umane (art.165 C.pen. RM), Alexandru Tanase, revista Nationala de drept, nr. 11,2010

acești făptuitori. În toate aceste cazuri, victima este privată de libertatea fizică încă din momentul recrutării. Însă, pentru fiecare din făptuitorii care intervin la anumite etape ale traficului de ființe umane infracțiunea se consideră consumată numai din momentul când făptuitorul respectiv obține controlul asupra facultății victimei de a se deplasa nestingherit în spațiu. Numai astfel se poate stabili momentul de consumare a infracțiunii de trafic de ființe umane. În cazul în care realizarea fiecărei modalități a acțiunii principale este marcată de intervenția unui nou făptuitor, momentul de consumare a infracțiunii trebuie stabilit individualizat pentru cele săvârșite de fiecare din acești făptuitori.

De regulă, traficul de ființe umane este o infracțiune formală, excepție fiind situația prevăzută alin.(3) art.165 și art. 206 Cod Penal RM, atunci când în calitate de urmări prejudiciabile ale traficului de ființe umane se specifică: vătămarea gravă a integrității corporale boala psihică; decesul, sinuciderea victimei.

§ 5. ELEMENTELE DE DELIMITARE A TRAFICULUI DE FIINȚE UMANE DE ALTE INFRAȚIUNI.

5.1. Diferența dintre traficul de persoane și infracțiunea de organizare a migrației ilegale 362¹ Cod Penal RM.

Protocolul Palermo face o distincție între traficul de ființe umane și contrabanda de migranți (organizarea migrației ilegale) care este reglementat de un alt instrument internațional. **Protocolul împotriva traficului ilegal de migranți pe calea terestră, a aerului și pe mare, adițional la Convenția Națiunilor Unite împotriva criminalității transnaționale organizate** în vigoare din 2004.

La art.362 Cod Penal RM se prevede răspunderea pentru organizarea, în scopul obținerii, direct sau indirect, a unui folos financiar sau material, a intrării, șederii, tranzitării ilegale a teritoriului statului sau a ieșirii de pe acest teritoriu a persoanei care nu este nici cetățean, nici rezident al acestui stat.

Există și suficiente *deosebiri* între cele două infracțiuni confruntate:

- 1) conținutul obiectului juridic generic și al obiectului juridic special al infracțiunii. Astfel, de exemplu, din dispoziția de la alin.(1) art.362¹ Cod Penal RM rezultă că obiectul juridic special al infracțiunii de organizare a migrației ilegale îl formează relațiile sociale cu privire la intrarea, șederea sau tranzitarea teritoriului statului de către persoana care nu este cetățean sau rezident al aceluși stat;
- 2) obiectul juridic special al organizării migrației ilegale nu are un caracter complex;
- 3) structura laturii obiective a infracțiunii prevăzute la art.362¹ Cod Penal RM nu presupune prezența unei acțiuni principale și a unei acțiuni adiacente;
- 4) organizarea migrației ilegale nu presupune o influențare asupra victimei, care să-i altereze consimțământul de a-i fi organizată migrația;

- 5) infracțiunea specificată la art.3621 Cod Penal RM are un caracter transnațional în toate cazurile;
- 6) majoritatea circumstanțelor agravante ale traficului de ființe umane nu se regăsesc în contextul infracțiunii prevăzute la art.3621 Cod Penal RM etc.⁴⁹
- 7) conținutul diferit al scopului infracțiunii.

Scopul infracțiunii privind organizarea migrației ilegale este trecerea ilegală a frontierei, în timp ce scopul traficului de persoane este exploatarea persoanei prin una din formele de exploatare prevăzute în articolele 165 Cod Penal sau 206 Cod Penal (în cazul copiilor): munca forțată, exploatarea sexuală, în cersit etc.

După traversarea frontierei, în cazul organizării migrației ilegale, victime infracțiunii respective sunt libere de orice legătură față de persoana care le-a trecut ilegal frontiera. În cazul traficului de ființe umane la capătul călătoriei victimele își pierd libertatea, și depind de cei care i-au traficată și care îi exploatează forțându-le să depună muncă sau să ofere anumite servicii. De multe ori problemele lor apar din momentul sosirii la destinație, unde sunt forțate să accepte condiții de muncă pentru care nu li s-a cerut acordul, să renunțe la orice libertate, și la puterea de decizie asupra propriei persoane.

O altă trăsătură distinctă este aceea că traficul de ființe umane poate avea loc și fără trecerea frontierei.

5.2. Diferența dintre traficul de persoane și proxenetismul (art. 220 Cod penal)

Protocolul Palermo nu face o delimitare clară între traficul de ființe umane și prostituție. În mod intenționat nu s-a dat definiția celor două noțiuni „exploatarea prostituției altora” și „exploatare sexuală”, pentru a da statelor posibilitatea de a ratifica Protocolul, indiferent de prevederile legii naționale cu privire la prostituție. Protocolul nu impune o anumită poziție statului respectiv față de (exploatarea) prostituției liber consimțite de persoanele adulte, lăsând la discreția acestora maniera în care doresc să reglementeze prostituția în legislația națională. În acest fel, se vor putea conforma prevederilor Protocolului state cu legislație diferită, respectiv și cele care dezincriminează, legalizează, reglementează sau tolerează prostituția (liber consimțită a persoanelor adulte), cât și cele care incriminează (exploatarea) prostituției, pe persoanele care practică prostituția sau utilizarea serviciilor de acest gen.

Aspectele ce se referă la încadrarea juridică a acțiunilor infractorilor drept fapte prevăzute de art. 165 Cod penal ori de art. 220 Cod penal au constituit subiectul multiplelor abordări atât la nivel național, cât și internațional. Concursul ce apare între aceste două norme juridice la calificarea acțiunilor infractorilor este determinat de existența unor elemente comune pentru ambele infracțiuni. Infracțiunea de trafic de ființe umane, cât și infracțiunea de proxenetism au tangență în elementul de implicare a victimelor în activitatea de prestare a serviciilor sexuale. La aplicarea

⁴⁹ Alexandru TĂNASE, *op.cit.*, pag.234

În practică a prevederilor articolelor respective urmează a se ține cont de deosebirile care diferențiază aceste norme juridice.

În cazul infracțiunii de trafic de ființe umane (art. 165 Cod Penal) unul din scopurile urmărite de infractor este exploatarea sexuală comercială sau necomercială a victimei. În esență, exprimarea acordului victimei de a practica prostituția, se realizează prin metode coercitive (amenințare, înșelăciune, abuzul de poziție de vulnerabilitate sau abuz de putere). În cazul proxenetismului (art. 220 Cod Penal) autorii nu recurg la uzul mijloacelor caracteristice (acțiunile adiacente) pentru traficul de persoane.

La comiterea proxenetismului, infractorul nu are scopul de a exploata careva persoane, ci de a trage foloase de pe urma practicării benevole a prostituției de către o altă persoană. Infractorul nu afectează aspectul volitiv al comportamentului persoanei care se va prostitua, acesta întreprinde doar acțiuni de îndemnare la prostituție, prin trezirea interesului unei persoane pentru aceasta, prin propunerea, încurajarea, convingerea, înduplecarea, darea de sfaturi sau prin alte acțiuni având drept scop provocarea dorinței de a practica prostituția. Totodată, îndemnul la prostituție nu presupune neapărat determinarea persoanei la executarea unor acte de practicare a prostituției, de aceea se consumă odată cu comiterea acțiunilor menționate, indiferent de faptul dacă victima a început sau nu să practice prostituția.

Cazurile în care infractorul acordă ajutor persoanei (cum ar fi acordarea încăperilor, crearea de alte condiții necesare pentru practicarea prostituției, atragerea clienților etc.) pentru a practica prostituția această activitate se califica ca înlesnire a practicării prostituției. Obținerea de profituri sau a oricăror avantaje materiale din practicarea prostituției de către o altă persoană, se încadrează ca infracțiune de proxenetism și anume ca tragere de foloase de pe urma practicării prostituției de către o altă persoană. Important în acest caz este de a se stabili, în ce mod aceste foloase au trecut în proprietatea infractorului, benevol și cu acordul persoanei care a practicat prostituția sau prin amenințări și contrar voinței. În cazul în care bunurile trec forțat din proprietatea persoanei care practică prostituția în proprietatea infractorului, aceasta reprezintă caracteristicile unei exploatare sexuale, specifice infracțiunii de trafic de ființe umane (art.165 Cod Penal).

La delimitarea faptelor este important de a se stabili ce mijloace au fost utilizate pentru comiterea faptelor. În cazul, în care se constată că s-a folosit de inducerea în eroare, înșelarea cu privire la ocupația reală care va fi practică la locul de destinație (chelner, vânzătoare, dansatoare etc.) acțiunile infractorului se califică ca trafic de ființe umane. Această soluție rezultă din faptul că persoana fiind recrutată, transportată, transferată, adăpostită sau primită prin acțiuni de înșelăciune nu și-a manifestat liber consimțământul la acordarea serviciilor sexuale contra plată, ceea ce indică la scopul real al acțiunilor infractorului a fost- exploatarea sexuală a victimei.

În cazul în care nu persistă elementele de înșelăciune, inducere în eroare, fapta se califică ca proxenetism, deoarece acțiunile sânt comise în comun acord cu persoana care cunoaște cert și acceptă că ea va practica prostituția. În acest din urmă caz

nu există elementele de exploatare a persoanei, deoarece aspectul volitiv al acțiunilor acesteia nu este afectat de către infractor prin înșelăciune sau alte acțiuni de constrângere.

Un alt mijloc de comitere a traficului de ființe umane este abuzul de poziție de vulnerabilitate prevăzut în cazul traficului. Abuzul de poziție de vulnerabilitate constă în utilizarea de către traficant a stării speciale în care se găsește o persoană datorită: – situației sale precare din punct de vedere al supraviețuirii sociale; - situației create de o sarcină, boală, infirmitate, deficiență fizică sau mintală; – situației sale precare și ilegale legate de intrare sau ședere în țara de tranzit sau destinație. Prezența stării speciale a victimei, influența acestui element asupra consimțământului persoanei traficate, precum și utilizarea de către infractor a poziției de vulnerabilitate a victimei pentru trafizarea acesteia.

În cazul în care persoana a acceptat inițial de a practica prostituția în anumite condiții, dar ulterior a fost plasată în alte condiții pe care nu le acceptă sau le acceptă numai din motivul că este pusă în imposibilitate de a le refuza, aceste acțiuni ale infractorului se califică drept trafic de ființe umane.

5.3. Delimitarea traficului de ființe umane și infracțiunea de organizare a cerșetoriei (art.302 Cod Penal).

În **art.302** Cod Penal RM, se stabilește răspunderea pentru infracțiunea de organizare a cerșetoriei în scop de a obține pentru sine sau pentru altul foloase materiale injuste.

Asemănările dintre traficul de ființe umane în scopul cerșetoriei și infracțiunea de organizare a cerșetoriei poate fi remarcată în primul rând prin convergența în planul modalităților sub care se poate desfășura fapta prejudiciabilă. Ne referim la recrutarea victimei, ca modalitate normativă a acțiunii principale din cadrul traficului de ființe umane și, respectiv, ca modalitate faptică a acțiunii prejudiciabile din contextul infracțiunii de organizare a cerșetoriei. În alt plan, organizarea cerșetoriei, ca și traficul de ființe umane, este o infracțiune formală. Ca și traficul de ființe umane, infracțiunea prevăzută la art. 302 Cod Penal RM se caracterizează prin manifestarea intenției directe calificate de un scop special. În ce privește subiectul infracțiunii, similitudinile dintre cele două infracțiuni comparate se exprimă în: 1) vârsta minimă a răspunderii penale de 16 ani; 2) posibilitatea ca și persoana juridică (cu excepția autorității publice) să fie subiect al infracțiunii. Unica circumstanță agravantă a organizării cerșetoriei, consemnată la alin. (2) art. 302 Cod Penal RM, constând în săvârșirea infracțiunii asupra a două sau mai multor persoane, este similară cu circumstanța agravantă specificată la lit.b) alin. (2) art. 165 Cod Penal RM.⁵⁰

*Deosebiri*le dintre infracțiunile de trafic de ființe umane în scopul exploatarei în cerșit și art. 302 Cod Penal – organizarea cerșetoriei rezidă în următoarele:

- obiectul juridic generic și obiectul juridic special al celor două fapte infracțio-

⁵⁰ Alexandru TĂNASE, *op.cit.*, pag.230.

nale sunt diferite. Astfel, obiectul juridic generic al traficului de ființe umane îl formează relațiile sociale cu privire la libertatea, cinstea și demnitatea persoanei. Obiectul juridic generic al infracțiunii de organizare a cerșetoriei îl constituie relațiile sociale cu privire la securitatea publică și ordinea publică. Obiectul juridic special al infracțiunii prevăzute la art.302 Cod Penal RM este unul simplu și îl formează relațiile sociale a căror desfășurare normală este pusă în pericol de organizarea procurării mijloacelor de trai printr-o activitate parazitară. Pe de altă parte, obiectul juridic special al traficului de ființe umane este unul complex, fiind alcătuit dintr-un obiect juridic principal (relațiile sociale cu privire la libertatea fizică a persoanei) și un obiect juridic secundar (relațiile sociale cu privire la libertatea psihică, integritatea corporală, sănătatea persoanei etc.);

- infracțiunea de organizare a cerșetoriei nu are un obiect material, spre deosebire de infracțiunea de trafic de ființe umane care poate avea obiect material;
- maniera de exprimare a consimțământului de către victimă;
- alcătuirea laturii obiective. În acest context, în pct. 152 și 153 ale Hotărârii Plenului nr. 37/2004 se arată: în cazul traficului de ființe umane pentru cerșetorie, constrângerea constituie un element obligatoriu; organizarea cerșetoriei exclude prezența factorului violenței și constituie o activitate îndreptată spre atragerea benevolă la practicarea cerșetoriei.
- scopul urmărit de făptuitor. În conformitate cu art. 302 Cod Penal RM, scopul infracțiunii de organizarea cerșetoriei constă în obținerea pentru făptuitor sau pentru alte persoane a unor foloase materiale injuste. Scopul indispensabil al traficului de ființe umane îl constituie exploatarea victimei. Dacă o persoană este constrânsă la cerșetorie, scopul făptuitorului este să o exploateze, deci este aplicabil art. 165 sau 206 Cod Penal RM;
- finalitatea sau, în alți termeni, scopul final urmărit de făptuitor. Astfel, în cazul traficului de ființe umane urmărind exploatarea victimei în cerșetorie, făptuitorul își însușește – în totalitate sau într-o proporție ce semnifică exploatarea – foloasele materiale injuste rezultate din practicarea cerșetoriei de către victimă. În același timp, în cazul infracțiunii de organizare a cerșetoriei, o parte substanțială din astfel de foloase îi revine victimei;
- cele mai multe dintre circumstanțele agravante prevăzute la art. 165 și 206 Cod Penal RM nu au un corespondent în art. 302 Cod Penal RM.

§ 6. DREPTURILE VICTIMEI TRAFICULUI DE FIINȚE UMANE.

IDENTIFICAREA, ASISTENȚA ȘI PROTECȚIA.

6.1. Identificarea posibilelor victime ale traficului de persoane.

Identificarea victimelor traficului de ființe umane are o importanță deosebită pentru protecția dreptului omului, victimă a traficului de ființe umane. Procesul de identificare și de recunoaștere a unei persoane în calitate de victimă a infracțiunii

este esențial pentru a proteja drepturile persoanei care a suferit din urma infracțiunii și pentru a asigura răspunsul adecvat al justiției penale la acest fenomen. Identificarea este destinată, înainte de toate, să asigure accesul persoanelor traficate la asistența necesară din partea societății, accesul la justiție a victimei, dar totodată implică și alte aspecte precum depistarea și sancționarea infractorilor. Potrivit dreptului internațional și Legii Republicii Moldova nr. 241-XVI privind prevenirea și combaterea traficului de ființe umane din 20 octombrie 2005, persoana care a suferit de pe urma traficului de ființe umane beneficiază de anumite drepturi, și anume de acces garantat la un pachet minimal de servicii sociale gratuite cu scopul reabilitării (servicii medicale, adăpost, acordarea unui spațiu pentru trai, asistență psihologică, juridică și alte servicii). Despre importanța și necesitatea identificării victimelor traficului de ființe umane indică multe acte ale dreptului internațional referitoare la traficul de ființe umane. De exemplu, în actul ONU, care stabilește principiile recomandate și reglementările călăuzitoare cu privire la drepturile omului și traficul de ființe umane, Raportul prezentat de către Înalțului Comisar al ONU pentru Drepturile Omului către Consiliul Economic și Social (Linia directoare nr. 2. Documentul ONU: E/2002/68/Add. 1 din 20 mai 2002.) se precizează: „Incapacitatea de a identifica corect persoana, ce a devenit obiect al traficului de ființe umane, mai degrabă o determină să renunțe ulterior la exercitarea drepturilor sale. Deaceia statele sunt datoare ca această identificare să fie posibilă și să se realizeze”. Prioritățile stabilite de Strategia UE pentru anii 2012-2016 în vederea eradicării traficului de persoane au fost incluse diverse măsuri de dezvoltare a abilităților specialiștilor în identificarea victimelor traficului (seminare și alte forme de schimb a experienței), cunoașterea mai aprofundată a tuturor formelor de trafic de ființe umane și formularea unui răspuns eficace la aceste preocupări prin:

- dezvoltarea unui sistem de colectare a datelor la nivelul UE (pe vârstă și sex);
- îmbunătățirea cunoștințelor referitoare la dimensiunea de gen a traficului de ființe umane și la grupurile vulnerabile;
- înțelegerea recrutării online (inclusiv prin anunțuri privind locuri de muncă);
- acțiuni care vizează traficul de ființe umane în scopul exploatării prin muncă;
- studierea practicii judiciare din statele membre, statele de destinație și cele de origine;
- ghid de bune practici privind monitorizarea și controlarea activității agențiilor care oferă locuri de muncă temporare și a agențiile de recrutare a forței de muncă.

Legea 241/2005 adoptă o abordare multidisciplinară și bazată pe drepturile omului în ceea ce privește identificarea victimelor. Atât autorităților publice competente, cât și organizațiile neguvernamentale – fie individual, fie în cooperare – le revine sarcina de identificare a victimelor traficului de persoane (art.15). Legea stabilește în continuare pragul de identificare a victimelor în conformitate cu standardele internaționale, introducând în lege în articolul 2 punctele 11 și 11/1 noțiunile de:

- **prezumată victimă a traficului de ființe umane** ca fiind „*persoană fizică care prezintă anumite semne că ar putea fi victimă a traficului de ființe umane, dar nu a fost oficial recunoscută în calitate de victimă sau parte vătămată ori refuză să colaboreze cu autoritățile competente pentru a fi identificată*”; Identificarea prezumatelor victime ale traficului de ființe umane incluzind procesul de stabilire și verificare a identității prezumatelor victime ale traficului de ființe umane (art. 2.p.13)
- **victimă a traficului de ființe umane** ca fiind „*persoană fizică constatată ca fiind supusă acțiunilor de trafic indicate la pct. 1) din articolul 2*”;

În scopul sporirii activităților proactive de identificare a victimelor și facilitării recunoașterii coerente a situațiilor de trafic de ființe umane, autoritățile au adoptat un șir de acte normative și instrucțiuni destinate specialiștilor, diferiților actori publici și ai societății civile implicați în identificarea victimelor la nivel central și local. Astfel, în anul 2012 Ministerul Muncii și Protecției Sociale a adoptat Ghidul cu privire la identificarea victimelor și potențialelor victime ale traficului de ființe umane. Guvernul RM a aprobat prin Hotărârea Nr. 948 din 07.08.2008 Regulamentul cu privire la procedura de repatriere a copiilor și adulților- victime ale traficului de ființe umane, și a persoanelor aflate în situație de dificultate, precum și a copiilor neînsoțiți; prin Hotărârea Nr. 228 din 28.03.2014 Regulamentul de activitate a echipelor teritoriale multidisciplinare din cadrul sistemului național de referire; prin Hotărârea Nr. 270 din 08.04.2014 Instrucțiunile pentru Mecanismul Intersectorial de Cooperare pentru identificarea, evaluarea, referirea, asistența și monitorizarea copiilor-victime și potențiale victime ale violenței, neglijării, exploatării și traficului și alte acte.

Unele victime sunt identificate și prin linii telefonice de asistență administrată de Asociația Obștească „La Strada, sesizări din partea ONG-urilor din țările de destinație, ambasade ale Republicii Moldova în străinătate și misiuni ai Organizației Internaționale pentru Migrație în străinătate, însă numărul acestora este mic.

Auto-identificarea se întâmplă doar rareori. De cele mai multe ori, victimele traficului de ființe umane au motive întemeiate să nu-și dezvăluie situația în care se află și să nu acționeze în calitate de martor. Ca o consecință, numărul victimelor traficului de ființe umane care se autoidentifică este foarte mic.

Bariere în ceea ce privește raportarea sau depunerea mărturiei include:

- **Teama de represalii.** Cele mai multe victime au fost amenințate cu represalii împotriva lor sau a familiilor lor în scopul de a le descuraja să ia contact cu autoritățile sau să ceară ajutor de la alte persoane. Cercetările arată că, în multe cazuri amenințările și intimidările continuă chiar și atunci când victima nu mai este supusă în mod direct exploatării. În cele mai multe cazuri, traficul de ființe umane se desfășoară într-o rețea mai mult sau mai puțin organizată. Prin urmare, chiar dacă victima (femeie sau bărbat) este în siguranță și unul sau mai mulți dintre infractori sunt arestați, familia lor poate fi încă în pericol.

- **Stigmatizarea și excluderea socială.** O femeie traficată în industria sexului fie în interiorul țării, fie în afara granițelor, va fi foarte conștientă de faptul că va purta stigmatul prostituției și va trăi cu prejudecata comună conform căreia, ajungând prostituată, o femeie își pierde inclusiv dreptul de a fi protejată împotriva violenței și abuzurilor, deoarece aceasta este „vina ei”. Este mult mai probabil ca acest lucru să se întâmple în cazul femeilor care au lucrat anterior în prostituție sau care știau că vor lucra în industria sexului. Acestea se vor teme de faptul că nu vor fi crezute sau se vor teme că vor fi pedepsite, în special în țările în care prostituția este ilegală. În mod justificat, multe femei se tem de stigmatizare și respingere din partea propriilor familii sau comunități, mai ales în cazul în care se cunoaște că au lucrat ca prostituate.
- **Lipsa de încredere în organele de poliție și sistemul juridic.** Majoritatea victimelor au foarte puțină încredere în sistemul juridic și în poliție, în special dacă acestea sunt migranții fără acte, dacă provin din comunitățile minoritare sau au lucrat ca prostituate. Deseori, acestea au experiențe anterioare negative cu poliția.
- **Genul.** Lipsa de control asupra vieții este o caracteristică generală a situațiilor de trafic. În ceea ce le privește pe femei, acest lucru poate fi amplificat de statutul social scăzut din cadrul comunităților din care provin, sau de faptul că infracțiunea comisă împotriva lor poate fi considerată ca fiind din propria vină sau ca o crimă împotriva onoarei familiei.
- **Statutul de imigrant.** Teama de arestare și/sau deportare constituie barierele majore pentru care victimele cu statut de imigrant nu se adresează autorităților. Deportarea nu doar că expune aceste victime riscului de represalii sau de re-traficare la întoarcerea în țara de origine dar, pot fi hărțuite sau urmărite penal de către autoritățile din țara de origine, de exemplu pentru trecere ilegală a frontierei sau pentru practicarea prostituției. În unele cazuri, victimele s-au împrumutat de bani pentru a-și plăti recrutații. Deportarea înseamnă întoarcerea acasă cu mâna goală, fără posibilitatea rambursării datoriei.
- **Relația cu traficanții.** Relația dintre traficanți și victimă poate fi una complexă. Multe victime au fost forțate să supraviețuiască într-o situație de dependență extremă față de traficanții lor, situațiile fiind extrem de imprevizibile, punându-le viața în pericol. Efectele acestora sunt comparabile cu răspunsurile victimelor luării de ostaj sau ale răpirlor. De exemplu, victimele se pot identifica cu răpitorul lor sau îl pot proteja (sindromul Stockholm). Unele victime vor alege să-l protejeze pe traficanți, deoarece acestea cred că traficanții sunt singura persoană care are putere să le ajute, sau persistă situația anterioară a victimei pe care a avut-o în mediu familial sau social unde a fost supusă actelor de violență de lungă durată distorsionând percepția acesteia privind propria persoană și drepturile sale. Din acest motiv nu se exclud că victima să perceapă comportamentul violent al traficanților ca un

lucru firesc sau să diminueze intensitatea violenței la care a fost supusă. În general, traficanții dezinformează, creând o stare generală de nesiguranță și teamă în jurul persoanelor traficate prin amenințări, violență, manipularea psihologică și izolare. O strategie comună a traficanților este „dezbină și stăpânește”: de exemplu, o victimă, poate fi folosită în scopul controlării altor victime în schimbul unor anumite privilegii sau pentru mai multă libertate. Sau, un membru al rețelei criminale are rolul de a executa pedepse (de exemplu, pentru neascultare), în timp ce un altul se oferă să le îngrijească vânătăile și rănilor. Printre alte strategii se numără: aplicarea de tratamente degradante, ridiculizarea, umilirea sau dezumanizarea victimei prin deprivarea de nume, identificarea unor informații și bunuri. De asemenea, victimele pot fi greșit informate cu scopul învrăjbirii unora împotriva altora. În cazul în care victima este o femeie, traficanții ar putea simula o „relație romantică” ca și strategie. Uneori, victimele încercă să reia legătura cu traficanții lor, de exemplu pentru a le oferi siguranță fie lor, fie familiilor lor. De asemenea, victimele pot avea sentimentul că unul dintre membrii rețelei criminale este, de fapt, de partea lor, de exemplu atunci când au fost consolate în momentele dificile.

Așadar, procesul de identificare poate fi unul complex și foarte îndelungat. Acesta este unul dintre motivele pentru care actele internaționale în domeniu subliniază faptul că victimele au dreptul la asistență și sprijin de îndată ce există un indiciu întemeiat că o persoană ar putea fi o victimă a traficului de persoane (Art.10 din Convenția Europeană privind lupta împotriva traficului de ființe umane).

În speța Rantsev împotriva Ciprului și Rusiei, CtEDO a considerat că statele au obligația pozitivă de a lua măsuri de protecție atunci când „*autoritățile de stat au cunoscut, sau ar fi trebuit să cunoască circumstanțele care au generat suspiciuni credibile că o persoană fizică identificată a fost, sau ar fi putut să se afle într-o situație de risc real și imediat, ca urmare a traficării sau exploatării sale*” (§ 286). „*Mai mult decât atât, autoritățile au obligația de a investiga cazurile în care există o suspiciune credibilă de trafic de ființe umane sau de o altă încălcare a prevederilor Art. 4 CEDO, independent de existența unei plângeri*” (§ 288)”. Curtea subliniind ca eficacitatea anchetelor și a urmărilor penale împotriva traficanților depinde în foarte mare măsură de disponibilitatea victimelor de a denunța poliției faptele și de a fi martori. Trebuie, deci adoptate măsuri pentru încurajarea și asistarea victimelor pentru ca acestea să denunțe faptele la care au fost supuse și autorii acestora și să intervină ca martori. În acest sens, trebuie de acționat astfel încât sistemul de justiție penală să reacționeze prin punerea în aplicare a unui „tratament echitabil”. Acordarea sprijinului și asistenței necesare victimelor care doresc să coopereze prin furnizarea de informații ca martori poate să ajute la eliminarea sau repararea consecințelor traficului și poate să contribuie la prevenirea traficului sau la descurajarea traficanților.

6.2. Drepturile victimelor traficului de ființe umane la asistență și protecție.

Mai jos se regăsesc principalele drepturi ale victimelor, așa cum sunt prevăzute în dreptul internațional din domeniul prevenirii și combaterii traficului de ființe umane. Aceste standarde derivă din Protocolul Palermo și Convenția Consiliului Europei privind lupta împotriva traficului de ființe umane și principalele tratate privind drepturile omului.

Dreptul la asistență

Deși, traficul de ființe umane este recunoscut ca o infracțiune gravă și o încălcare a drepturilor omului, în multe cazuri persoanele traficate sunt văzute în primul rând ca martori și ca instrumente de aplicare a legii. De exemplu, în multe țări accesul la asistență și protecție este condiționat de disponibilitatea victimei de a coopera cu autoritățile și utilitatea victimei în procesul penal. Din aceste motive deseori, măsurile luate nu respectă drepturile fundamentale ale omului și a demnității persoanei traficate. Un exemplu în acest sens îl constituie limitarea libertății de circulație a victimei sau contactarea familiei acesteia și informarea autorităților din țara de origine cu privire la situația în care se află, fără acordul prealabil al acesteia. În ultimii ani s-a acordat o atenție sporită nevoilor și drepturilor victimelor traficului de ființe umane. Prevederile legate de victime din Protocolul ONU, Convenția CE privind lupta împotriva traficului de ființe umane și Directiva UE din 2011 împotriva traficului de ființe umane stabilesc un set de standarde minime de asistență și protecție pe care statele părți sunt obligate să le asigure victimelor, indiferent de dorința victimei de a depune mărturie sau nu. Asistența trebuie asigurată încă de la primele indicii întemeiate că o persoană este o potențială victimă a traficului de ființe umane (Art. 11 (2)). Atât Convenția CE cât și Directiva UE stipulează că orice ajutor ar trebui să fie asigurat în mod informat și consensual și ar trebui să includă cel puțin cazare corespunzătoare și în condiții de siguranță, asistență psihologică și materială, acces la servicii medicale de urgență, servicii de traducere și interpretariat, consiliere și informare cu privire la drepturile lor legale și serviciile disponibile destinate acestora, asistență pentru apărarea drepturilor și a intereselor lor pe durata desfășurării procedurii penale și, în cazul copiilor, accesul la educație. În plus, statele sunt obligate să ia măsuri în vederea facilitării identificării victimelor traficului de ființe umane.

6.3. Dreptul la reprezentare legală

Victimele au dreptul la un avocat pentru protejarea drepturilor lor, pentru a le informa cu privire la rolul lor în cadrul procedurii, pentru a-și apăra interesele, pentru a-și face cunoscute punctele de vedere astfel încât acestea să fie luate în considerare în cadrul procedurilor penale. Aici sunt incluse procedurile civile sau alte tipuri de proceduri în scopul solicitării de la traficanți a despăgubirilor pentru prejudiciile materiale și morale suferite dar și facilitarea accesului la primirea compensațiilor din partea statului din Fondurile speciale destinate victimelor infracțiunii.

Majoritatea persoanelor traficate nu sunt informate cu privire la drepturile acestora și nu au nici o experiență în ceea ce privește procedurile judiciare. Pentru a-și exercita drepturile legale, accesul la asistența juridică este o condiție indispensabilă. De la primul contact al victimei cu autoritățile (de preferință înainte de acest moment), trebuie numit un avocat. Se recomandă ca victima să fie reprezentată de același avocat pe tot parcursul procedurii judiciare. Atât Protocolul ONU anti trafic cât și Convenția CE privind lupta împotriva traficului de ființe umane cuprind dispoziții privind asistența juridică și reprezentarea. Expunerea de motive a acestuia din urmă se referă la CEDO, care a considerat că, în anumite circumstanțe, există dreptul la asistență legală gratuită, conform prevederilor Art. 6 (1) din CEDO. În cazul în care o persoană nu este capabilă să se reprezinte singură în mod corespunzător și satisfăcător fără asistența unui avocat, accesul efectiv la o instanță se poate realiza prin asigurarea de asistență legală gratuită (Golder împotriva Marii Britanii, 21 februarie 1975).

Reabilitarea socială a victimelor traficului de ființe umane include și „acordarea de asistență juridică” art.16 din Legea nr. 241 din 20.10.2015 privind prevenirea și combaterea traficului de ființe umane.

IMPORTANT: Recentele modificări introduse la 06 februarie 2020 în Legea nr. 197/2007 cu privire la asistența juridică garantată de stat prevede în mod expres în articolul 20 litera g) **dreptul victimelor traficului de ființe umane de a beneficia de asistența juridică calificată indiferent de nivelul veniturilor sale.**

Se impune necesitatea ajustării în contextul acestor noi drepturi recunoscute victimei traficului de ființe umane și prevederile Codului de procedură penală (CPP) care condiționează în continuare accesul victimei la un avocat care acordă asistență garantată de stat de dovada nedispunerii de mijloacele bănești.

6.4. Dreptul la informare.

Victimele au dreptul la informare cu privire la statutul lor, drepturile lor și procedurile judiciare și administrative relevante, inclusiv accesul la informații cu privire la căile de atac disponibile. Transparența procedurilor și corectitudinea informațiilor sunt aspecte extrem de importante. Este important ca victima să primească informații complete și exacte pentru a-i permite să ia decizii în cunoștință de cauză. În momentul în care victimei îi sunt oferite informații, trebuie să se țină cont de posibilele efecte ale traumelor psihologice, precum și de abilitățile cognitive ale persoanei. Organele de drept ar trebui să depună toată diligența și să informeze victima cu privire la stadiul și disponerea procedurilor la etapa urmăririi penale și examinării judiciare. Avocatul poate avea doar rolul de „supraveghetor” în acest sens.

6.5. Dreptul de a nu coopera cu organele de drept.

Victimele au dreptul de a refuza cooperarea cu autoritățile de urmărire penală.

Potrivit prevederilor art. 58 alin (8) Cod procedura civilă victimele unei infracțiuni

sunt obligate să se prezinte la citarea organului de urmărire penală sau a instanței judecătorești și să dea explicații însă aceasta obligație nu este impusă și victimei traficului de ființe umane, „cu excepția victimei traficului de ființe umane”.

Acordarea serviciilor de protecție și asistență nu este condiționată de dorința victimelor de a face declarații și de a participa la procesul de urmărire a traficantilor – art. 20 alin 4 Legea antitrafic.

Plângerile penale sau participarea în calitate de martor pot avea consecințe pe termen lung pentru victime. Victimele cât și rudele acestora riscă să fie ținta unor acțiuni de intimidare și represalii din partea infractorilor și creșterea riscului ca situația lor să devină cunoscută public, cu toate consecințele pe care le implică. Mai mult decât atât, acțiunile în instanță în sine sunt extrem de împovărătoare și implică riscul de re/traumatizare a victimei. Aceste preocupări trebuie să fie pe deplin înțelese și respectate. De asemenea, victimele pot avea nevoie de timp înainte de a-și exprima poziția sau opțiunea. În cazul în care victima are nevoie de mai mult timp pentru a lua o decizie în cunoștință de cauză cu privire la înaintarea unei plângeri penale, sau la participarea în calitate de martor, această perioadă de timp ar trebui să i se acorde. Acest lucru scade riscul de revictimizare și este de natură să faciliteze strângerea unor dovezi mai bune pentru un martor mai puternic pe termen lung. În cazul în care victima, indiferent de motiv, decide să nu depună plângere și să nu participe în calitate de martor, această decizie ar trebui să fie respectată fără exercitarea vreunei influențe nejustificate asupra acesteia

6.7. Dreptul la o perioadă de reflecție.

Victimele au dreptul la o perioadă de recuperare și reflecție. Potrivit prevederilor Convenției Europene acest termen trebuie să aibă o durată suficientă pentru a permite persoanei în cauză să se recupereze, să evite influența traficantilor și/sau să ia o decizie în cunoștință de cauză privind cooperarea cu autoritățile competente. – art. 13. Pe durata acestui termen nici o măsură de expulzare nu va putea fi pusă în aplicare în privința sa. Pe durata acestui termen, Părțile vor acorda persoanei în cauză dreptul de ședere pe teritoriul lor.

Conform Legii privind combaterea traficului de ființe umane (Art. 20 alin 4) victimele traficului de ființe umane, beneficiază de o perioadă de recuperare și reflecție de până la 30 de zile timp în care vor beneficia de asistența și protecția ce va include servicii de cazare și de igienă personală, hrană, asistență juridică, socială, psihologică și medicală de urgență.

Conform mecanismului național de identificare și referire a victimelor traficului de ființe umane, instituția sau organizația cu atribuții în identificarea victimelor și organizația care acordă asistență sunt responsabile să informeze victima cu privire la drepturile sale, inclusiv cu privire la dreptul la o perioadă de recuperare și de reflecție. În general, perioada de recuperare și de reflecție se acordă persoanelor cu privire la care există motive temeinice să se considere ca sunt victime ale traficului de ființe umane.

6.8. Dreptul la protecția vieții private.

Victimele au dreptul la protecția identității și a vieții private. O teamă majoră a celor mai multe dintre victime este legată de faptul că identitatea și faptele lor pot deveni cunoscute public, în special atunci când acestea au fost traficate în industria sexului. Expunerea publică poate duce la stigmatizare și respingere socială și poate constitui un obstacol în restabilirea unei vieți normale. Protecția împotriva încălcării dreptului la viață privată este importantă în orice etapă a procedurilor. În cazul în care victima, de exemplu, preferă să nu informeze persoanele apropiate (familie, partener, prieteni, vecini, comunitate) cu privire la situația neplăcută în care se află, această dorință trebuie să fie respectată în orice moment. Contactul cu victima trebuie să se realizeze într-o manieră care să respecte această dorință. Potrivit prevederilor art. 21 din Legea antitrafic *„Este interzisă răspândirea informațiilor despre viața privată și identitatea victimei traficului de ființe umane și despre condițiile în care a fost traficată. Divulgarea informațiilor despre măsurile de siguranță și a datelor confidențiale despre victimele traficului de ființe umane, precum și divulgarea informațiilor despre urmărirea penală și măsurile de asigurare a securității aplicate față de participanții la procesul penal se pedepsesc în conformitate cu legislația penală și cea contravențională.”*

Principiile și liniile directoare CEDO recomandate solicită statelor să se asigure că persoanele traficate sunt protejate eficient împotriva amenințărilor, intimidărilor, relelor tratamente la care pot fi supuse de către traficanți sau de către persoanele asociate acestora. În acest scop, nu trebuie să se facă nici o divulgare publică cu privire la identitatea și viața privată a victimelor traficului de ființe umane, ci dimpotrivă, trebuie să fie respectate și protejate în măsura în care este posibil, ținând cont de dreptul oricărei persoane acuzate la un proces echitabil. Persoanele traficate trebuie să fie avertizate corespunzător și anterior cu privire la dificultățile inerente în protejarea identității lor, fără promisiuni false sau nerealiste în ceea ce privește capacitățile organelor de drept în acest sens (Linia directoare 6).

Victima are dreptul de a solicita ca identitatea sau viața privată să le fie protejate în timpul procedurilor penale, fără accesul presei și al publicului în sala de judecată.

6.9. Dreptul la protecția integrității fizice și a siguranței.

Victimele au dreptul la protecția siguranței lor. Organele de poliție trebuie să examineze dacă siguranța și securitatea victimei sunt asigurate. În cazul în care victimele depun mărturie în cadrul procedurilor penale, acestea au dreptul de a fi protejate în calitate de martor și de a fi tratate cu respect și demnitate. Martorii au dreptul de a fi protejați împotriva amenințărilor, insultelor, oricăror forme de intimidare și atac, în timpul și după finalizarea urmăririi penale. În multe cazuri, victimele au fost amenințate de către suspecți cu represalii împotriva lor și a persoanelor apropiate dacă îndrăznesc să se adreseze poliției. Deseori, victimele cunosc gradul de violență cu care suspecții sunt capabili să răspundă. În multe cazuri, traficanții sau persoanele asociate lor (care pot include membrii familiei) vor încerca să intimideze

victimă pentru a o reduce la tăcere. Aceștia pot pune presiune pe victimă sau pot recurge la hărțuire și abuz pentru a o împiedica să depună mărturie sau pentru a-și retrage declarația. Acest lucru este cu mult mai grav în cazul în care există o relație strânsă între victimă și traficant, de exemplu atunci când aceștia provin din aceeași comunitate sau familie. Prin urmare, trebuie să se acorde deosebită siguranței victimei, familiei și prietenilor acesteia. Pentru persoanele traficate, teama de confruntare directă cu acuzatul (suspectul) este una majoră. Ori de câte ori este posibil, confruntarea directă dintre victimă/martor și acuzat în cursul anchetei penale și a procesului trebuie evitate pentru a nu supune victima unei presiuni inutile și pentru a o proteja de orice intimidare din partea acuzatului.

6.10 Evitarea victimizării secundare.

Factorii cheie pentru prevenirea victimizării secundare sunt: asigurarea de informații corespunzătoare, astfel încât victima să cunoască ceea ce urmează să se întâmple pentru a lua decizii în cunoștință de cauză; evitarea repetării inutile a audierilor în cadrul anchetei, urmăririi penale și a procesului; protecția împotriva confruntării inutile cu suspectul sau cu membrii familiei suspectului; evitarea contactului vizual dintre victimă și suspect în timpul depunerii mărturiei (de exemplu interogatorii încrucișate) prin utilizarea unor tehnologii adecvate de comunicare; și, de asemenea, evitarea întrebărilor nepotrivite și inutile cu privire la viața lor privată sau la istoricul sexual, în special în cazul victimelor traficului de ființe umane din industria sexului.

6.11. Dreptul la despăgubire.

Persoanele traficate au dreptul la măsuri corective adecvate și eficiente. Aceasta include dreptul la despăgubire pentru daunele suferite. Dreptul la despăgubire este un element important al accesului la justiție al persoanelor traficate. De regulă, victimele traficului de ființe umane, au suferit prejudicii grave, atât de natură materială (pierderi financiare și bănești: neplata salariilor, costuri medicale, costuri de înmormântare sau spitalizare, precum și alte costuri, cum ar fi pierderea unor venituri viitoare, pagube materiale, etc.) cât și de natură nematerială sau daune morale (suferințe psihologice și emoționale, afectarea sau pierderea reputației, durere și suferință, pierderea mediului social și a cercului de prieteni). Repararea prejudiciilor suferite este un principiu juridic fundamental. Conform Principiilor recomandate de Oficiul Înaltului Comisar ONU pentru Drepturile Omului (OHCHR): Persoanele traficate, în calitate de victime ale încălcării drepturilor omului, au dreptul legal internațional la măsuri corective adecvate și corespunzătoare. Protocolul antitrafic ONU și convenția sa de bază obligă statele părți să stabilească proceduri adecvate pentru a asigura accesul la compensare și restituire. În plus, Convenția CE privind lupta împotriva traficului de persoane cuprinde o dispoziție privind compensațiile din partea statului, de exemplu prin crearea unui Fond destinat victimelor. Instrumentele internaționale cheie sunt: Principiile de bază și liniile directoare privind

remediile și reparațiile din 2005⁵¹, Declarația privind principiile de bază ale justiției referitoare la victimele infracțiunilor și abuzului de putere din 1985,⁵² și, în ceea ce-i privește pe copii, Liniile directoare ale justiției din 2005 privind copiii victime și martori ai infracțiunilor.⁵³ În plus, Convențiile ILO nr. 97 și 143 privind lucrătorii migranți, precum și Convenția internațională privind protecția lucrătorilor migranți și a membrilor familiilor acestora (CIDMM) stabilesc un set de standarde în vederea asigurării dreptului migranților de a fi remunerați pentru munca prestată. O dispoziție similară este cuprinsă în Directiva UE 2009 referitoare la standardele minime privind sancțiunile și măsurile la adresa angajatorilor de resortisanți ilegali din țări terțe.⁵⁴ În cazul încălcării drepturilor de către actori non-statali, în principiu aceștia sunt responsabili în mod individual pentru prejudiciile cauzate victimei. Cu toate acestea, în anumite condiții, responsabilitatea poate reveni statului, de exemplu, atunci când actorii statali sunt complici ai infracțiunii de traficare sau în cazul în care un stat nu a reușit să prevină, să investigheze și să pedepsească în mod corespunzător traficul de persoane și/sau consecințele muncii forțate, așa cum a stabilit CEDO în spețele Rantsev împotriva Rusiei și Ciprului și Siliadin împotriva Franței.

Conform Legii model UNODC împotriva traficului de ființe umane, compensarea poate include plata pentru sau către:

- Costurile pentru tratamentul medical, fizic, psihologic sau psihiatric solicitat de victimă;
- Costurile pentru terapie fizică și ergoterapie sau reabilitare solicitate de victimă;
- Costurile necesare pentru transport, îngrijirea temporară a copiilor, găzduirea temporară sau deplasarea victimei la o reședință temporară în condiții de siguranță;
- Venituri pierdute și salarii restante conform legislației naționale și reglementărilor cu privire la condițiile de salarizare;
- Taxele juridice și alte costuri sau cheltuieli suportate, inclusiv costurile aferente participării victimei în procesul de investigare și de urmărire penală;
- Plata pentru prejudicii nemateriale ca rezultat al daunelor morale, fizice sau psihologice, stres emoțional, durerea și suferința cu care victima s-a confruntat, ca urmare a unei infracțiuni;
- Orice alte costuri sau pierderi suferite de victimă ca rezultat direct.

⁵¹ Basic Principles and Guidelines on the Right to a Remedy and Reparation for Victims of Gross Violations of International Human Rights Law and Serious Violation of International Humanitarian Law (hereinafter: Basic Principles and Guidelines on Remedy and Reparation), UN General Assembly, 16 December 2005.

⁵² Declaration of Basic Principles of Justice for Victims of Crime and Abuse of Power, UN General Assembly, 29 November 1985

⁵³ Guidelines on Justice for Child Victims and Witnesses of Crime (ECOSOC Res. 2005/20).

⁵⁴ Directive 2009/52/EC of the European Parliament and of the Council of 18 June 2009 providing for minimum standards on sanctions and measures against employers of illegally staying third-country nationals

6.12. Neurmărirea penală și nepedepsirea persoanelor traficate.

Victimele traficului de ființe umane nu trebuie puse sub acuzare pentru prostituție sau alte acte ilegale în care erau obligate să se angajeze. Este posibil ca victimele traficului de persoane să fi săvârșit acte ilicite fiind constrânse de împrejurări, cum ar fi trecerea ilegală a frontierei, cerșetorie sau prostituție. În special în cazul traficului de ființe umane în industria sexului, victima poate fi prinsă la mijloc: dacă nu raportează infracțiunea sau nu facilitează arestarea infractorilor, aceasta poate fi urmărită penal de către autorități pentru prostituție, dar dacă face acest lucru, riscă să fie ținta unor represalii și intimidări din partea autorilor infracțiunii. Un principiu larg acceptat este acela conform căruia o persoană nu trebuie considerată responsabilă pentru o anumită infracțiune, dacă aceasta a fost obligată să o săvârșească. Întrucât Protocolul ONU împotriva traficului de ființe umane nu abordează în mod specific această problemă, Grupul de lucru privind traficul de ființe umane, organism înființat pentru a face recomandări cu privire la punerea efectivă în aplicare a protocolului, a menționat că statele părți ar trebui să ia în considerare „nepedepsirea sau neurmărirea penală a persoanelor traficate pentru acte ilicite comise ca urmare directă a condiției de persoane traficate, sau în cazul în care acestea au fost obligate să săvârșească astfel de acte ilicite.”⁵⁵ Convenția CE privind lupta împotriva traficului de ființe umane prevede în mod explicit posibilitatea de a nu impune sancțiuni victimelor pentru implicarea acestora în activități ilicite, dacă acestea au fost obligate să le săvârșească ca urmare a constrângerii (Art. 26). Acest lucru este explicat detaliat și în Raportul Explicativ la Convenție⁵⁶.

Codul penal al Republicii Moldova a prevăzut clauze de nepedepsire atât pentru victimele traficului de ființe umane (art. 165 alin.4 și art. 206 alin 4) cât și pentru victimele organizării migrației ilegale (art. 362/1 alin. 4).

6.13. Permisul de ședere temporară, permanentă și umanitar.

Victimele au dreptul la o perioadă de reflecție de 30 de zile. Potrivit legii privind regimul străinilor victimele traficului de ființe umane pot beneficia de dreptul de ședere provizorie de până la 6 luni cu posibilitatea de prelungire, inclusiv în cazul când acesta a intrat în mod ilegal pe teritoriul țării. Unele condiții sunt însă impuse prin prevederile cuprinse în art. 41/1,:

- manifestă o voință clară de a coopera cu autoritățile competente la identificarea și tragerea la răspundere penală a participanților la săvârșirea infracțiunii a cărei victimă este;
- a rupt orice relații cu persoanele suspectate de comiterea infracțiunii a cărei victimă este;
- șederea pe teritoriul țării a străinului este necesară pentru buna desfășurare a procesului penal;
- nu prezintă pericol pentru securitatea națională și/sau pentru ordinea publică.

⁵⁵ UN, Conference of the Parties to the United Nations Convention against Transnational Organized Crime, Report on the meeting of the Working Group on Trafficking in Persons held in Vienna on 14 and 15 April 2009, (CTOC/COP/WG.4/2009/2, para. 12)

⁵⁶ <https://rm.coe.int/CoERMPublicCommonSearchServices/DisplayDCTMContent?documentId=09000016800d3812>

6.14. Protecția internațională.

Unele persoane traficate ar putea avea nevoie de protecție internațională, și se pot afla în imposibilitatea de a reveni în țara de origine de teama revictimizării sau re/traficării. De asemenea, se pot teme de ostracizare, stigmatizare și pedepsire de către familiile lor, de comunitate și, uneori, de către autorități. Soluția la această temere ce poate fi întemeiată o reprezintă declanșarea procesului de protecție internațională în conformitate cu legislația privind refugiații. Obligația de a oferi protecție, inclusiv protecție împotriva returnării și acordarea statutului de refugiat sau protecție subsidiară este consacrată în mai multe tratate internaționale și regionale. Convenția CE privind lupta împotriva traficului de ființe umane prevede în mod explicit că persoana traficată nu trebuie returnată într-un alt stat atunci când există un risc major ca aceasta să fie supusă persecuțiilor, torturii sau altor forme de maltratare. De asemenea, Convenția întărește dreptul persoanelor traficate de a solicita și beneficia de azil.

Principiul nereturnării.

Principiul nereturnării interzice statelor repatrierea unei persoane într-un teritoriu în care există riscul ca viața sau libertatea acesteia să fie amenințate, iar persoana să facă obiectul unor persecuții. Acest principiu este consacrat în Convenția privind refugiații din 1951 și se regăsește într-o serie de tratate internaționale și regionale, printre care PIDCP și Convenția împotriva torturii din 1984. Deși, principiul nereturnării nu implică, în sine, dreptul persoanei la acordarea azilului într-un anumit stat, acest lucru nu înseamnă că, pentru îndepărtarea persoanei în mod legal, statele nu trebuie să examineze dacă o astfel de măsură încalcă sau nu obligațiile statelor de nereturnare. În baza Jurisprudenței Curții în cazul Soering c.UK ar fi contrarie Convenției orice returnare care ar rezulta în violarea unuia din *core rights* (Art. 2, 3, 4(1), 7, *ne bis in idem* (art. 4 Protocolul 7), unde va risca pedeapsa cu moartea; (Art.1 Prot.13), sau unde va risca o negare flagrantă a dreptului la justiție (*flagrant denial of justice*) va beneficia de garanții procedural speciale (Art 1 Prot. 7)

6.14.Repatrierea (reîntoarcerea victimelor în țara de origine).

Victimele au dreptul, în cazul în care doresc acest lucru, să se întoarcă în țara lor de origine fără întârzieri inutile sau nejustificate, fiind răspunzătoare pentru siguranța lor. În orice decizie privind repatrierea trebuie să se ia în considerare siguranța persoanei traficate și a familiei acesteia. Atât Protocolul ONU antitrafic cât și Convenția CE privind lupta împotriva traficului de ființe umane prevăd obligația de a asigura returnarea în condiții de siguranță și, în măsura în care este posibil, returnarea voluntară. Un aspect esențial al repatrierii în condiții de siguranță îl reprezintă reintegrarea susținută. Victimele care beneficiază de asistență și sprijin la întoarcerea lor sunt mai puțin expuse riscului de a face obiectul re-traficării și sunt mai puțin vulnerabile la intimidare, represalii, izolare socială și stigmatizare. Programele trebuie să garanteze siguranța și bunăstarea victimelor returnate, să le permită să găsească mijloace viabile de existență pentru a preveni revictimizarea acestora și pentru a reduce riscul de re-traficare. Dreptul de returnare implică și obligația de a permite victimelor care

doresc să se întoarcă să facă acest lucru fără întârzieri nejustificate sau nerezonabile. Detenția persoanelor traficate în adăposturi, închisori sau centre de detenție destinate migranților sau victimelor (care din motive întemeiate trebuie să rămână pe durata procedurilor penale) este în mod clar în contradicție cu acest drept.

6.15. Garanțiile de non-repetiție.

O componentă importantă a dreptului la măsuri corective adecvate este garanția de non-repetiție. Potrivit Raportului special al ONU privind traficul de ființe umane, garanțiile de non-repetiție, care includ în mod special dreptul persoanelor traficate de a fi protejate împotriva revictimizării prin nereturnarea acestora într-un loc în care sunt expuse riscului de a fi re-traficate sau într-un loc unde traficanții își desfășoară activitatea. Protocolul ONU antitrafic cere tuturor statelor părți „să protejeze victimele traficului de ființe umane împotriva riscului de revictimizare [...] în special femeile și copiii”. – art. 9 paragraf 1. Lit. b) . Convenția CE privind lupta împotriva traficului de ființe umane cere statelor să nu returneze o persoană de pe teritoriul lor până la încheierea procesului de identificare a acesteia ca victima (Art.10 paragraf 2) deoarece drepturile recunoscute de Convenție ar fi pur teoretice și iluzorii, dacă aceste persoane au fost returnate înainte de finalizarea identificării lor ca victime. Conform Protocolului ONU și Convenției CE privind lupta împotriva traficului de ființe umane, orice decizie privind repatrierea trebuie să ia în considerare siguranța persoanei traficate și a familiei acesteia. Înaintea returnării, trebuie să se realizeze o evaluare a riscului victimei de a face din nou obiectul traficării, victimizării și/sau vătămării suplimentare. Scopul evaluării riscurilor îl constituie evaluarea siguranței persoanei traficate la întoarcerea sa, a perspectivelor sale de reintegrare socială și profesională și a posibilelor riscuri de re-traficare. În cazul în care persoana traficată are copii, trebui să se ia în considerare interesul superior al fiecărui copil, dacă aceștia beneficiază sau nu de acces la educație, servicii medicale, sociale și orice alte tipuri de servicii necesare. Copiii Conform Art. 16(7) din Convenția CE privind lupta împotriva traficului de persoane, „copiii victime nu vor fi returnați într-un stat, în cazul în care există o indicație (ca urmare a evaluării riscurilor și securității) conform căreia o astfel de returnare nu ar fi în interesul superior al copilului”. De asemenea, Ghidul legislativ al Protocolului antitrafic subliniază necesitatea unei nevoi speciale de îngrijire în cazul repatrierii copiilor victime: „În cazurile în care sunt implicate victime copii, organele legislative ar putea, de asemenea, să ia în considerare nereturnarea acestora, cu excepția cazului în care acest lucru este în interesul lor superior și dacă, anterior întoarcerii a existat un acord în acest sens din partea unui însoțitor de bună-credință cum ar fi un părinte, o rudă, un alt însoțitor adult, o agenție guvernamentală sau o agenție de îngrijire a copiilor din țara de origine în măsură să își asume responsabilitatea pentru copil și să-i asigure îngrijirea și protecția corespunzătoare. Autoritățile relevante trebuie să stabilească dacă repatrierea victimei copil se realizează în condiții de siguranță sau nu și trebuie să se asigure că procesul este de o manieră demnă și este în interesul superior al copilului. În cazurile în care returnarea se realizează în mod voluntar sau în interesul superior al copilului, fiecare stat parte este încurajat să asigure returnarea copilului în țara sa de origine într-un mod rapid și sigur.”⁵⁷

⁵⁷ UNODC, Legislative guide to the Trafficking Protocol, para. 66 and 67

CAPITOLUL II.

ASPECTE DE DREPT PROCESUAL

§ 1. PROBATORIUL ÎN CAUZELE PRIVIND TRAFICUL DE FIINȚE UMANE. AUDIEREA VICTIMEI.

Identificarea, recunoașterea și audierea victimei, părții vătămate.

Pentru cercetarea eficientă a traficului de ființe umane, informația furnizată de victimă sau de partea vătămată prezintă o importanță deosebită atât în cazurile depistate prin metoda pro-activă, cât și prin cea re-activă.

Potrivit art. 58 CPP, se consideră victimă orice persoană fizică sau juridică căreia, prin infracțiune i-au fost aduse daune morale, fizice sau materiale.

Prin urmare, victima se identifică prin următoarele modalități:

- 1) prin depunerea cererii (plângerii) la organul de urmărire penală privind autoidentificarea sa în calitate de victimă, relatându-se date despre ilegalitățile comise în privința ei cu solicitarea tragerii la răspundere penală a anumitor persoane – identificate ori neidentificate;
- 2) prin depistarea infracțiunii prin metode pro-active, adică a faptei traficului de persoane cu identificarea victimei care a suferit în rezultatul acesteia.

Astfel, din punct de vedere criminalistic, în practică avem 2 categorii de victime:

- a) care fac declarații și participă în procesul de urmărire a traficantilor (victimă cooperantă);
- b) care nu manifestă dorința de a face declarații și de a participa în procesul de tragere la răspundere penală a traficantului (victimă necooperantă).

În ambele cazuri în egală măsură, avocatul poate fi solicitat atât de către victimă, cât și de organul de urmărire penală sau instanța judecătorească. Prin luarea în considerare și a fazei/etapei de intervenire în proces al avocatului victimei traficului de ființe umane, în fiecare caz se va stabili o tactică individualizată de asistență juridică calificată, prin raportare, în exclusivitate, la poziția victimei.

Deși, în practică interesul avocatului părții vătămate frecvent este asimilat cu interesul organului de urmărire penală, avocatul, la realizarea competențelor sale, reiese din apărarea drepturilor și intereselor legale ale persoanei reprezentate. Prin urmare, chiar și dacă aportul avocatului părții vătămate va constitui un suport pentru organul de urmărire penală/procuror/instanța de judecată, avocatul, obligatoriu va interveni pentru curmarea acțiunilor ilegale admise de organul de urmărire penală/instanța de judecată în privința persoanei asistate prin, după caz, cereri, demersuri, contestații etc.

Important de cunoscut și de stabilit pentru avocatul victimei/ părții vătămate:

A. Acțiunile legale ale organului de urmărire penală în raport cu victima cooperantă sunt următoarele:

- 1) înregistrarea plângerii (cererii);
- 2) luarea măsurilor de protecție;

- 3) explicarea drepturilor conform art. 58 CPP;
- 4) consemnarea acordului de către victimă de a face declarații și a participa în calitate de parte vătămată;
- 5) preîntâmpinarea victimei despre răspunderea penală conform art. 311 Cod Penal pentru declarații calomnioase sau avertizarea despre necesitatea de a face declarații autentice în cazul minoratului;
- 6) asistarea victimei de către un avocat și de o persoană de încredere;
- 7) audierea victimei, după caz, cu asigurarea traducătorului/translatorului.

B. Acțiunile legale și necesare ale organului de urmărire penală în raport cu victima necooperantă sunt următoarele:

- 1) acumularea informației posibile despre fapta traficului de ființe umane și traficant prin metode pro-active;
- 2) colectarea informației despre factorii ce determină victima traficată să nu facă declarații;
- 3) luarea măsurilor urgente de protecție⁵⁸;
- 4) chestionarea operativă a victimei;
- 5) folosirea diverselor procedee tactice legale de convingere a victimei să facă declarații și să participe în calitate de parte vătămată (explicarea faptului că se află în siguranță prin aplicarea măsurilor de protecție, operarea cu diferite divergențe existente între victimă și traficant, etc.);
- 6) consemnarea acordului de către victimă de a face declarații și a participa în calitate de parte vătămată;
- 7) explicarea drepturilor conform art. 58 CPP⁵⁹;
- 8) preîntâmpinarea victimei despre răspunderea penală conform art. 311 Cod Penal, pentru declarații calomnioase sau avertizarea despre necesitatea de a face declarații autentice în cazul minoratului;
- 9) asistarea victimei de către un avocat și de o persoană de încredere;
- 10) audierea victimei, la necesitate după caz, cu asigurarea traducătorului/translatorului.

Audierea victimei.

În practică organele de urmărire penală foarte rar apelează la audierea victimei, procedând la luarea unei explicații, însă conform pct. 1) alin. (8) art. 58 CPP, victima traficului de ființe umane **nu este obligată să dea explicație**.

Totodată, este indicată stabilirea de către avocat, dacă victima este în relație de rudenie

⁵⁸ Potrivit alin. (5) art. 29 din Legea nr. 241 cu privire la prevenirea și combaterea traficului de ființe umane, copilului identificat drept victimă a traficului de ființe umane i se acordă un răgaz de reflecție de 30 de zile pentru a decide personal sau prin reprezentantul său legal ori tutore dacă va face declarație împotriva traficantului. În același sens, urmează a fi acordat un răgaz de reflecție (gândire) și victimelor adulte.

⁵⁹ Se impune explicarea într-un limbaj accesibil victimelor traficului despre drepturile specifice ale acestora (inclusiv dreptul de a nu face declarații și de a fi asistate de o persoană de încredere și de un avocat ales sau plătit din contul statului). Aceasta s-ar putea realiza prin semnarea de către victimă/parte vătămată, a unei declarații-tip, din care să reiasă înțelegerea clară a acestor drepturi.

cu făptuitorul și corespunzător să-i explice și dreptul de a refuza careva declarații (prin considerarea art.90 alin. (2) CPP). Prin urmare, după ce victima și-a dat consimțământul scris de a face declarații și de a participa în calitate de parte vătămată în ulterioarele acțiuni procesuale, este oportună audierea acesteia în prezența avocatului, după caz, și persoanei de încredere, iar în caz de necesitate, și a unui specialist psiholog. Reieșind din faptul că, victima traficului de ființe umane în majoritatea cazurilor este femeia exploatată sexual, este recomandabil ca asemenea cauze să fie transmise în procedură ofițerilor sau procurorilor-femei, iar în cazul când se acordă asistență juridică garantată de stat, să se solicite participarea avocatului-femeie. Asemenea recomandări continuu sânt iterate cu diverse ocazii (instruiri, mese rotunde, în instrucțiunile interne, material didactic etc.) pentru ofițerii de urmărire penală și procurorii care instrumentează această categorie de dosare. Prin urmare, după caz, avocatul victimei/ părții vătămate în asemenea cauze poate solicita respectarea acestor recomandări.

Faza introductivă a audierii

Audierea victimei la faza introductivă se recomandă să fie făcută în mod amănunțit asupra personalității sale, precum și a relațiilor avute cu alte persoane care într-un mod sau altul au fost implicate în activitate infracțională.

Din relatările victimei, ofițerul de urmărire penală urmează să desprindă informația relevantă pentru justa soluționare a cauzei penale. Este important ca până la audiere avocatul să poarte discuții prealabile cu clientul/a cu explicarea importanței detaliilor specifice acestei infracțiuni. Acestea sânt necesare pentru ca ulterior partea vătămată să nu fie stresată, genată, confuză de întrebările ofițerului de urmărire penală. În această fază este absolut necesar să se creeze condiții propice pentru ca victima să-și redobândească starea de confort, să depășească tulburările psihologice provocate de actul infracțional și de urmările lui. La această etapă e necesar ca avocatul să stabilească, dacă organul de urmărire penală a luat în considerare **perioada de reflecție** (stabilită la art. art. 20 alin. (4), 24 alin. (4), 29 alin. (5) al Legii cu privire la prevenirea și combaterea traficului de ființe umane nr. 241 din 20.10.2005), care este destinată restabilirii echilibrului psihologic, fizic, precum și accesului victimei la asistență socială, medicală, juridică, inclusiv în instituțiile specializate. Dacă această perioadă a fost ignorată de organul de urmărire penală în prezența semnelor (subiective și obiective) care o impun, este indicat ca avocatul să solicite acordarea acestei perioade, care incontestabil va eficientiza și impactul audierii asupra investigării cazului.

Relatarea liberă

După verificarea identității și ascultării cu privire la datele despre personalitate, treptat se va trece la faza de relatare liberă, când victimei i se solicită descrierea evenimentului în urma căruia a avut de suferit. Eventual, victima, pe parcursul relatării libere în urma retrării anumitor momente, poate să manifeste tulburări lăuntrice de natură să dezechilibreze expunerea. Semnele de tensiune emoțională exagerată (pauze nejustificate în expunere, devieri, repetarea unor fraze, etc.) trebuie observate la timp pentru a restabili calmul și a acorda victimei ajutorul necesar în vederea

reproducerii faptelor așa cum acestea au fost percepute în realitate. După caz, de către avocat se poate interveni cu explicarea întrebărilor acordate și neînțelese de către victimă, se poate solicita o pauză, inclusiv cu continuarea audierii în altă zi. Totodată, după caz, avocatul victimei va interveni, dacă se vor încălca condițiile legale de audiere raportate locului, timpului, duratei, stabilite la art. art. 105, 106, 107 CPP.

Audierea dirijată

După relatarea liberă a victimei se vor adresa întrebări de completare sau de verificare. Se recomandă ca întrebările să fie adresate într-o anumită ordine. La început se vor pune întrebările vizând activitatea victimei în situația anterioară săvârșirii infracțiunii, apoi cele referitoare la procesul comiterii actului infracțional și în cele din urmă, întrebările privind evenimentele ce s-au derulat după acesta.

IMPORTANT: În baza răspunsurilor și a informației obținute prin observarea premeditată asupra comportării victimei, se poate concluziona tipologia temperamentală și de caracter, interesele, comunicabilitatea, nivelul intelectual și principiile morale ale acesteia, astfel fiind estimată sinceritatea declarațiilor. În acest sens se vor lua în considerare următorii factorii care ar contribui la denaturarea cu rea credință a adevărului de către victimă:

- a) sentimentele de ură și răzbunare fac victima să exagereze acțiunile traficantului în defavoarea acestuia;
- b) victima dezarmează propriul comportament/acțiuni (neinteligentă, scandaloasă, provocatoare) și ascunde împrejurările care o pot demasca.

Dacă și avocatul a identificat indicatorii menționați, este important să atenționeze victima la necesitatea depunerii doar a declarațiilor veridice, precum și despre efectele unui denunț calomnios (pentru care incontestabil este preîntâmpinată), precum și declarațiilor intenționat mincinoase.

În această privință ofițerul de urmărire penală/instanța trebuie să întreprindă acțiuni de stabilire a adevărului. În practică, cercetării infracțiunilor traficului de ființe umane, ofițerul de urmărire penală uneori încurajează victima să exagereze privind unele circumstanțe referitoare la:

- înșelare;
- aplicarea violenței sau amenințarea cu violența/moartea;
- sechestrarea actelor sau persoanelor.

Această practică vicioasă uneori determină victima să renunțe la declarațiile sale sau să le schimbe în instanța de judecată, motivând că la poliție așa i-au zis să declare ofițerul de urmărire penală sau procurorul, denaturând integral adevărul.

IMPORTANT: La audierea victimei traficului de ființe umane urmează să fie luate în considerație și erorile admise **cu bună credință** de victimă (neintenționat):

- subestimarea unor momente importante ce vizează procesul comiterii infracțiunii (reducerea numărului persoanelor participante, a perioadei de timp în care a fost torturată sau exploatată) sau invers, supraestimarea;
- redarea faptelor la un grad avansat de generalizare;
- incoerența și lacunele în descrierea procesului săvârșii infracțiunii;

- *erorile cu privire la desfășurarea în timp a evenimentelor.*

În cazul **traficului de copii**, ofițerul de urmărire penală va asculta victima în prezența, pe lângă reprezentantul legal și avocat, pedagogului, chiar dacă la momentul audierii aceasta a atins majoratul. Pentru ascultarea victimei traficului de copii, ofițerul de urmărire penală, procurorul, dar și avocatul copilului pot ține cont de anumite sugestii utile.

Astfel, copilul-victimă trebuie informat cu privire la următoarele aspecte⁶⁰:

1. că poate oricând să spună dacă nu înțelege o întrebare;
2. că poate oricând să ceară clarificări cu privire la orice întrebare sau activitate care se desfășoară în timpul interviului;
3. că este puțin probabil să-și amintească toate lucrurile care i sau întâmplat și nu este nici o problemă dacă nu-și amintește evenimentele (amnezie caracteristică persoanelor care au suferit sindrom de stres post-traumatic);
4. că poate cere mai mult timp pentru unele răspunsuri sau poate cere o pauză ori de câte ori simte nevoie;
5. că trebuie să facă tot posibilul să povestească tot ce-și aduce aminte, fără să ascundă nimic.

Totodată, organul de urmărire penală, trebuie să țină cont că:

1. victima a înțeles clar tot ceia ce i s-a explicat;
2. victima să fie întrebată dacă este de acord să participe la audiere;
3. audierea poate include unele întrebări privind evenimentele, care pot întrista copilul-victimă sau îi pot readuce în prezent amintiri dureroase;
4. victima și familia acesteia trebuie să fie informate cu privire la păstrarea confidențialității faptelor relatate;
5. victima să fie întrebată dacă are neclarități până la această etapă.

Dacă prudența corespunzătoare a fost ignorată de organul de urmărire penală, avocatul se va implica în vederea gestionării audierii în maniera accesibilă pentru victima minoră, inclusiv cu atragerea reprezentantului legal și/ sau psihopedagogului. Implicarea avocatului este indicată și în cazurile în care audierea se realizează într-o manieră de acuzare, demoralizare a victimei. Totodată, este de reținut că, prin raportare la art. 481/1 alin. (2) CPP se relevă statutul special a victimelor cu vârsta cuprinsă între 14-16 ani, acestea corespunzător având dreptul :

- să recuze interpretul, intervievatorul, psihologul implicat la audiere;
- să scrie personal declarații, cereri, plângeri.
- să refuze participarea reprezentantului.

Incontestabil, dacă victima copil nu are atinsă vârsta de 14 ani (vârstă recomandabilă a fi legată de momentul comiterii infracțiunii și nu de momentul audierii), acesta se va audia în condițiile art.110/1 CPP, adică de către judecătorul de instrucție în spații special amenajate, dotate cu mijloace de înregistrare audio, video, prin intermediul unui psihopedagog. Respectiv, în acest caz, la necesitate, psihopedagogul își rezervă

⁶⁰ Ghid de audiere a copilului în proceduri judiciare. Mona-Maria Pivniceru și Cătălin Luca. București, Editura Hamangiu, 2009.

dreptul de a reformula întrebările, dacă acestea au fost formulate în felul în care pot traumatiza minorul. Audierea copilului trebuie să evite producerea oricărui efect negativ asupra stării psihice a acestuia. Totodată, minorului, care la data audierii nu a împlinit vârsta de 14 ani, i se atrage atenția că urmează să spună adevărul⁶¹. Deși, audierea în condiții speciale a victimelor minore este legată de vârsta de 14 ani, este recomandabilă solicitarea avocatului de a audia în aceste condiții și minorii asistați cu vârsta de 14 ani depășită. În pofida cercului îngust de minori martori/victime care pot fi audiați în condiții speciale, din punct de vedere practic, este recomandabilă și justificată solicitarea avocatului părții vătămate de audiere în condiții speciale și în cazurile când victima va atesta tentativă de suicid, semne a retardului mintal sau alt handicap, victima torturii sau tratamentului degradant, a infracțiunilor comise cu deosebită cruzime, precum și a minorilor scoși ilegal din țară sau răpiți de rudele apropiate. Audierea de către judecătorul de instrucție a acestor categorii de minori va scuti victima copil atât de retraumatizare/revictimizare, cât și de emoțiile legate de procedurile în derulare, deseori acestea generând tergiversări cu rea credință din partea subiecților apărării (care, formal pot fi întemeiate legal). Totodată, eventualitatea audierii minorului cu vârsta de peste 14 ani în ordinea generală, creează condiții pentru influențarea victimei de către făptuitorul aflat în libertate sau membrii familiei lui în vederea schimbării declarațiilor de către acesta în fața instanței. Deseori, chiar și cu audierea victimei în condițiile art. art. 109 alin. (3), art. 110/1 CPP, apărarea solicită instanței audierea repetată a acesteia în fața instanței cu argumentul că, se încalcă atât nemijlocirea, oralitatea și contradictorialitatea judecării cauzei (art.314 CPP), cât și dreptul la apărare (art. 66 CPP) prin lipsirea inculpatului de a acorda întrebări favorabile poziției sale. Avocatul victimei în acest caz va valorifica raționamentul juridic al art. art. 109 alin. (3), art. 110/1 CPP prin argumentele de rigoare în proces de dezbatere a acestei solicitări.

Recunoașterea părții vătămate.

În cazul în care victima și-a dat acordul scris să participe în calitate de parte vătămată și există temeieri rezonabile că persoanei i s-a cauzat un prejudiciu moral, fizic sau material, organul de urmărire penală întocmește ordonanța de recunoaștere a acesteia în calitate de parte vătămată.

În conformitate cu art.59 CPP, minorul, căruia i s-a cauzat prejudiciu prin infracțiune va fi considerat parte vătămată, chiar și în lipsa acordului său.

IMPORTANT: *Nu se admite recunoașterea părții vătămate fără consemnarea acordul victimei, neglijând astfel dispozițiile art. 58 și 59 CPP, deoarece partea vătămată recunoscută în acest mod (fără acordul ei) deseori refuză să facă declarații sau își schimbă declarațiile la etapele ulterioare.*

În asemenea condiții, partea vătămată, în unele cazuri, este sancționată în baza art. 312 sau 313 Cod Penal, iar în altele, este atrasă în calitate de martor.

⁶¹ Ghidul metodologic cu privire la instrumentarea cauzelor cu copii victime/martori ai infracțiunilor, aprobat prin Ordinul Procurorului General din 03.08.2015.

Pe aceste motive, în funcție de etapa/faza în care a intervenit, avocatul victimei urmează să concretizeze, dacă a existat acest acord al clienței/lui. Dacă avocatul a intervenit la etapele incipiente ale urmăririi penale (până la recunoașterea în calitate de parte vătămată) să concretizeze care este poziția actualizată a victimei.

În condiții generale, victima oricărei infracțiuni, atunci când refuză să facă declarații în calitate de parte vătămată, este audiată în calitate de martor, cu excepția cauzelor traficului de ființe umane, unde este necesar acordul expres al victimei. În cazul dacă victima traficului de ființe umane n-a fost audiată, aceasta se audiază în calitate de parte vătămată, aplicându-se aceleași reguli.

IMPORTANT: Dacă persoana a fost audiată în calitate de victimă, audierea acesteia și în calitate de parte vătămată poate fi făcută numai în caz de necesitate, inclusiv:

- pentru verificarea declarațiilor contradictorii sau celor mincinoase;
- pentru completarea sau precizarea unor împrejurări a faptei cercetate;
- în cazurile prevăzute de art. 109 alin. 3 CPP;
- pentru verificarea declarațiilor la fața locului;
- în cazul confruntării cu alte părți vătămate sau martori;
- în cazul confruntării cu învinuitul, dacă partea vătămată acceptă confruntarea.

§ 2. PROTECȚIA ȘI ASISTENȚA VICTIMELOR ȘI MARTORILOR ÎN CAUZELE PRIVIND TRAFICUL DE FIINȚE UMANE.

Protecția victimei și a datelor personale

Victima infracțiunii traficului de ființe umane, sub aspectul protecției, în procesul penal poate fi abordată din două perspective:

1. de martor, unde protecția are în vizor, în principal, securitatea acestuia;
2. de victimă, care a suferit în urma unei infracțiuni și are necesități speciale de protecție.

Uneori o măsură poate să contribuie atât la protecția în calitate de martor, cât și la protecția în calitate de victimă. De exemplu, audierea în condițiile articolului 109 CPP în fața judecătorului de instrucție contribuie la diminuarea presiunii din partea făptuitorilor, deoarece victima nu mai este legată de proces și poate pleca ca să evite contactul cu aceștia, iar pe de altă parte contribuie la prevenirea re-victimizării, deoarece victima nu este nevoită să facă declarații repetate în cadrul ședințelor în fața instanței.

Măsurile de protecție din ambele cazuri nu se aplică neapărat și se pot regăsi în cadrul oricărei acțiuni procesuale care implică participarea victimei. În practica națională măsurile de protecție nu se aplică frecvent. De obicei, dacă nu există o amenințare directă și explicită/reală, organul de urmărire penală nu întreprinde măsuri în acest sens. Totodată, aplicarea măsurilor de protecție este importantă și din considerentul că, lipsa acestora ar putea să afecteze cooperarea victimei.

Avocatul victimei, însă, fiind preocupat predominant de interesele acesteia, siguranța și securitatea ei (familiei sale), care să excludă pericol pentru viață și sănătate, după caz, trebuie să solicite aplicarea de către organul de urmărire penală/procuror/instanța de judecată a măsurilor de protecție posibile prin formularea cererilor în acest sens

(prin raportare la art. 215 CPP). Este recomandabil ca avocatul să dețină informații despre instituțiile (inclusiv publice) specializate cu capacitate de asigurare a asistenței și protecției pentru această categorie de victime în scop de identificare în comun cu organul de urmărire penală/procuror a unor măsuri de protecție rezonabile și proporționale, în măsură să asigure și confortul victimei (eventual copiilor acesteia).

În legătură cu aceasta, atât organul de urmărire penală, cât și avocatul victimei trebuie să evalueze probabilitatea unui atac fizic, inclusiv în cazurile, în care chiar victima exclude această probabilitate. Atacul fizic, pe lângă prejudicierea victimei, ar putea intimida, descuraja în cooperarea de perspectivă, precum și determina retragerea declarațiilor. În cazul, în care există temeiuri de a considera că, siguranța victimei este în pericol, avocatul victimei poate întreprinde măsuri în vederea restricționării accesului celorlalți participanți ai cauzei la datele ei cu caracter personal, în special despre locul de reședință/afare și mijloacele de contactare. Respectiv, în baza cererii avocatului, se poate iniția un acces limitat la materialele cauzei la etapa de terminare a urmăririi penale (potrivit ordinii stabilite la art. 293 alin. (5) CPP).

Suplimentar, avocatul victimei poate atenționa instituțiile/specialiștii care au interacționat cu victima asupra importanței confidențialității datelor despre identitatea și viața privată a victimei, condițiile în care a fost traficată, măsurile protecției de stat etc.

Un alt factor important este îngrijorarea/frica victimei, care poate la fel descuraja cooperarea ei și care necesită o susținere atât din partea organului de urmărire penală, cât și a avocatului său.

Acestea se pot manifesta prin:

- frica pentru siguranța proprie și a celor apropiați;
- îngrijorarea pentru sancțiunile care vor fi aplicate traficantilor pentru comiterea infracțiunilor grave;
- teama de stigmatizare (disprețul și condamnarea socială, publică);
- teama de a se afla în prezența făptuitorilor.

IMPORTANT: *Examinarea posibilității de aplicare a diverselor măsuri de protecție și susținere trebuie considerată chiar dacă nu există circumstanțe obiective pentru aceasta. Măsurile de asistență și protecție sânt apreciate și selectate individualizat, în funcție de fiecare manifestare a victimei, raportate circumstanțelor obiectiv constatate la caz.*

Cadrul procesual de protecție a victimei.

Codul de procedură penală prevede norme cu caracter general, care sânt aplicabile în situațiile când securitatea martorului poate fi pusă în pericol. Articolul 215 CPP RM stabilește condițiile de aplicare a măsurilor de protecție. Organul de urmărire penală și instanța dispun de dreptul lor discreționar atât la aplicarea din oficiu a măsurilor de protecție, cât și la examinarea cererii referitor la măsurile de protecție parvenite de la persoana care o solicită (art.215 alin.(2) CPP RM).

În art.1 al Legii cu privire la protecția martorului se menționează că asigurarea securității este aplicată față de persoanele care au acceptat să furnizeze date.

IMPORTANT: Această prevedere nu este însă aplicabilă victimelor traficului de ființe umane, deoarece art.20 alin.(4) al Legii privind prevenirea și combaterea traficului de ființe umane, stabilește că acordarea serviciilor de protecție și asistență nu este condiționată de dorința victimelor de a face declarații și a participa la procesul de urmărire a traficantilor.

Legislația propune mai multe măsuri aplicabile protecției victimei și datelor sale cu caracter personal:

- Garanții procesuale, exprimate în drepturile oferite victimei în vederea deciderii participării sau abținerii de a participa în calitate de martor la proces. (ex. dreptul de a refuza să facă declarații, dreptul la examinarea cauzei în ședință închisă etc.). Totodată, organul de urmărire penală poate din oficiu să adopte decizia de acordare a anumitor drepturi. (ex. organul de urmărire penală poate decide ca în anumite situații o victimă să nu fie solicitată ca martor în scop de protecție a acesteia);
- Păstrarea anonimului dacă victima este solicitată în calitate de martor. Anonimatul martorului poate fi păstrat prin aplicarea măsurilor de protecție generale prevăzute de art.215 CPP, fie de art.110 CPP. Garanțiile prevăzute de art.110 CPP țin atât de asigurarea anonimului datelor de identitate, care, potrivit alin.(3) art.110 CPP, se vor păstra la sediul instanței în plic sigilat, în condiții de maximă siguranță a confidențialității, cât și a anonimului prin audierea acestuia prin intermediul unei teleconferințe, cu imaginea și vocea distorsionate, astfel, încât să nu poată fi recunoscut (alin.(5) art.110 CPP).
- Aplicarea măsurilor de protecție prevăzute de Codul de procedură penală și Legea cu privire la protecția martorului (paza personală etc.).

IMPORTANT: În scopul asigurării protecției vieții, integrității corporale și libertății martorului și altor persoane prin păstrarea anonimului este necesar ca procurorul să înainteze un demers judecătorului de instrucție privind limitarea dreptului persoanelor de a lua cunoștință de materialele sau datele privind identitatea acestora în conformitate cu alin.(5) art.293 CPP. Demersul se examinează în condiții de confidențialitate conform art. 305 CPP.

Deși, în funcție de particularitățile fiecărei cauze, organul de urmărire penală, din oficiu stabilește necesitatea aplicării anumitor măsuri de protecție din cele menționate, rolul activ al avocatului în acest sens la fel rămâne implicit. Respectiv, dacă posibilitățile de aplicare a măsurilor de protecție au fost ignorate de către organul de urmărire penală, acestea cu insistență urmează a fi solicitate de către avocat în interesul victimei.

Aspecte tactice pentru asigurarea securității și protecției victimei

Siguranța victimei și a rudelor acesteia reprezintă o obligație directă a organului de urmărire penală, care are responsabilitatea de efectuare a unei evaluări permanente a riscurilor și resurselor disponibile în această privință. Consolidarea acestei obligații, deseori rămâne în sarcina avocatului victimei.

În acest sens se recomandă:

- Plasarea victimei într-un mediu sigur, care i-ar permite evitarea contactului cu traficanții sau persoanele asociate acestora;

- Planificarea acțiunilor de susținere a victimei.
- Evitarea re-victimizării, atât prin acțiunile criminale directe, cât și prin reacțiile neadecvate ale reprezentanților organelor publice și altor persoane la necesitățile victimelor.
- Menținerea unei atitudini oneste și deschise pentru victimă în modul în care aceasta să conștientizeze problemele, responsabilitățile, precum și potențialele consecințe și riscuri rezultate din propria decizie.
- Evitarea inducerii în eroare a victimei de către organele de urmărire penală, înșelarea fiind o metodă utilizată de traficanți.
- Informarea victimei despre măsurile și serviciile de asistență accesibile în scopul depășirii consecințelor traficului de ființe umane.
- Abținerea de a vizita victima la locul ei de trai sau adăpostire prin stabilirea unui mijloc de comunicare discret.
- Abținerea de a promite fapte care efectiv nu pot fi realizate.
- Stabilirea contactului cu Ministerul Sănătății, Muncii și Protecției Sociale, cu Ministerul Afacerilor Externe și Integrării Europene și cu Misiunea Organizației Internaționale pentru Migrație (OIM) pentru facilitarea repatrierii voluntare a victimei traficului de persoane în țară.

IMPORTANT: În cazul investigării pro-active se impune contactarea și coordonarea, inclusiv prin intermediul organului de urmărire penală, cu agenții statului (autorități locale, organe de drept, centre teritoriale de asistență și protecție, echipa multidisciplinară locală etc.) și cu organizații neguvernamentale locale, regionale sau internaționale în scopul adăpostirii, protecției și asistenței victimei.

În cazul investigării re-active, se impune identificarea imediată a necesității de protecție a victimei prin analiza și selectarea eventualelor mecanisme de protecție (ex. acordarea anonimatului, solicitarea aplicării măsurii preventive sub formă de arest a persoanelor acuzate etc.).

REPERE UTILE pentru O.U.P. de reținut pentru avocații victimelor:

- Clarificarea imediată în cadrul audierii, dacă victima este conștientă de vreo amenințare.
- Ținerea martorilor și bănușilor separat în orice moment al investigației.
- Considerarea necesității folosirii localurilor separate pentru audierea bănușului și a martorilor.
- Menținerea victimelor separat în cadrul etapelor inițiale ale investigației, deoarece unele persoane care se prezintă ca victime ar putea fi făptuitori.
- Reevaluarea circumstanțelor cazului în scopul stabilirii unor posibile riscuri pentru victime în cazul investigării re-active.
- Crearea regulilor de monitorizare continuă a riscurilor posibile pentru potențialele victime în cazul unei investigații pro-active.
- Stabilirea legăturii cu ONG-uri și alte organizații care oferă servicii de asistență și protecție a victimelor.
- Verificarea, în cazurile de urgență, a disponibilității unui adăpost fizic pentru victimă cu prezența personalului de securitate, precum și dacă acel loc ar putea fi cunoscut de către traficanți.
- Verificarea echipamentului de comunicare disponibil, în caz de urgență, precum și existența personalului ce acordă servicii de consiliere etc.

- Neexpunerea victimei fotografierii sau altui interes din partea mass-media fără consimțământul acesteia.
 - Neexpunerea victimei unor persoane care o cunosc, în special în comunitățile mici în scopul evitării stigmatizării.
 - Evitarea contactului victimei cu membrii familiei sale în scopul asigurării protecției, aceștia uneori fiind implicați direct sau indirect în procesul traficului.
- (Ghid practic pentru investigarea infracțiunilor de trafic de ființe umane / Chișinău 2013)

Asistența și protecția victimei în cadrul procesului penal

Deși, în cadrul desfășurării urmăririi penale, în special la audiere, organul de urmărire penală va utiliza anumite tactici, avocatului victimei i se recomandă raportarea acestora asigurării protecției victimei cu evitarea re-victimizării, inclusiv prin:

- Evitarea audierilor premature în cazurile de trafic contraracatate recent, acestea deseori fiind inutile, deoarece victima nu este capabilă să reproducă adecvat și obiectiv circumstanțele faptei. Atenționarea asupra necesității acordării unei perioade de reflecție;
- Implicarea în asigurarea asistenței psihologice și medicale a victimei înainte de efectuarea acțiunilor procesuale, cu antrenarea medicilor de specialitate (examen medical și tratamentul consecințelor fizice și psihologice ale traficului);
- Implicarea în asigurarea asistenței sociale a victimei potrivit necesităților victimei cu antrenarea asistenților sociali (oferirea unei susțineri materiale, unui adăpost, profesionalizare și reintegrarea în comunitate și în câmpul muncii, identificarea necesităților speciale a persoanelor cu dezabilități).
- Organizarea, după posibilitate, a unui mediu confortabil și securizat pentru audiere (ex. desfășurarea audierii de către femei sau cel puțin cu participarea femeilor în caz că victimele sunt femei);
- Conștientizarea faptului că victima se află în stare de stres post-traumatic, precum și exteriorizarea acestui fapt în fața victimei, cu expunerea importanței declarațiilor coerente și exacte despre circumstanțele cauzei;
- Acceptarea examinării fizice sau psihologice a victimei doar cu consimțământul scris al acesteia (tăcerea victimei nu constituie un consimțământ).
- Excluderea atitudinii de dezgust/ repulsie în timpul expunerii de către victima a circumstanțelor traficului și a suferințelor sale;
- Insistarea în interesele victimei pe căi legale a respectării confidențialității urmăririi penale în cazurile TFU (art. 210 CPP), limitării accesului la materialele cauzei (art. 293 alin. (5) CPP), precum și examinarea, după caz, a cauzelor TFU în ședințe închise (art. 18 CPP).

§ 3. DESPĂGUBIREA ȘI COMPENSAREA VICTIMEI.

DESPĂGUBIREA

Măsuri procesuale de asigurare a recuperării prejudiciului material și moral.

Încasarea prejudiciului material și moral cauzat prin infracțiune se identifică ca și despăgubire. Încasarea efectivă a despăgubirii devine posibilă doar în cazul recunoașterii făptuitorului vinovat de infracțiunea de trafic de ființe umane incriminată.

În cazurile traficului de ființe umane, *prejudiciul material* poate să conștă:

- în sumele transmise de către victimă infractorilor pentru înfăptuirea acțiunilor criminale (cumpărarea biletelor, perfectarea actelor, asigurarea cazării etc.);
- bunurile personale pierdute, transmise sau altfel preluate de la victimă în perioada săvârșirii infracțiunii;
- pierderea capacității de muncă;
- cheltuielile suportate pentru tratament, protezare;
- cheltuieli de înmormântare în cazul decesului victimei etc.

Deocamdată, nu există posibilitate legală de a solicita pentru victimele traficului de ființe umane încasarea remunerării pentru munca prestată în perioada exploatarei

În practica de cercetare a infracțiunilor privind traficul de ființe umane de către partea civilă frecvent este invocat *prejudiciul moral*, care poate să conștă în:

- prejudicii cauzate personalității fizice (durerile fizice cauzate prin lovituri, vătămări, răniri etc., suferințele psihice condiționate de vătămarile corporale, de provocarea unei boli, slăbirea rezistenței fizice la boli sau de alte complicații, îngrijorarea pentru aceste efecte ulterioare, epuizarea emoțională, pierderea unor plăceri etc.);
- prejudicii cauzate personalității afective, care includ suferințele psihice (suferințe psihice cauzate prin lezarea sentimentelor de afecțiune, care pot fi determinate de pierderea, rănirea, mutilarea, desfigurarea sau îmbolnăvirea gravă a persoanelor apropiate, de pierderea locului de muncă, dezvăluirea secretului familial sau a secretului medical, limitarea sau privarea temporară de anumite drepturi etc.);
- prejudicii cauzate personalității sociale în care se include cinstea, onoarea, demnitatea, viața privată, numele, pseudonimele etc. Acestea sunt prejudiciile produse prin insulte, calomnii, defăimări, aprecieri nefavorabile apărute în consecința traficului de persoane.

Pentru confirmarea prejudiciului moral cauzat prin infracțiune se solicită specialiștii psihologi sau experții (dacă a fost numită expertiza corespunzătoare), care prin concluzii scrise (într-un raport) se vor expune, eventual asupra existenței traumei, profunzimii acesteia, stării de stres post-traumatic, efectelor traumei și posibilităților de reabilitare. Implicarea acestor specialiști poate fi solicitată atât prin intermediul organului de urmărire penală/instanței de judecată, cât și separat/desinestătător cu anexarea probei respective la acțiunea civilă.

Acțiuni de susținere a victimei pentru recuperarea prejudiciului

Conform regulii generale, înaintarea unei acțiuni civile depinde totalmente de manifestarea de voință a persoanei care a suferit prejudicii în urma infracțiunii. În practica cazurilor traficului de ființe umane s-a constatat că, fiecare a doua victimă informează organul de urmărire penală despre prejudiciul material sau moral suferit. Totodată, doar a șaptea victimă a fost recunoscută în calitate de parte civilă. Această discrepanță apare de cele mai multe ori din cauza că, persoana poate să nu cunoască despre dreptul său de a înainta o astfel de acțiune, iar organul de urmărire penală, la rândul său, nu-i explică acest drept.

În acest caz deosebit de importantă devine implicarea avocatului în informarea victimei despre:

- Posibilitatea de a cere recuperarea prejudiciului suferit, inclusiv avantajele pe care le-ar avea în urma înaintării acțiunii civile în cadrul procesului penal;
- Posibilitatea recuperării prejudiciului moral și, după caz, conținutul acestuia;
- Procedura de constituire în calitate de parte civilă;
- Drepturile pe care aceasta le are în calitate de parte civilă.

Informarea victimei sau părții vătămate despre posibilitatea recuperării prejudiciului trebuie să aibă loc din moment ce se constată cauzarea prejudiciului. Deseori informarea din partea organului de urmărire penală are loc în cadrul audierii victimei sau părții vătămate. Constatarea acestei circumstanțe (de cauzare a prejudiciului) incontestabil trebuie să genereze **recunoașterea victimei traficului de ființe umane în calitate de parte civilă**.

Este indicat ca avocatul să informeze victima despre posibilitatea legală de obținere a despăgubirii pentru prejudiciul cauzat prin infracțiune la primele consilieri, indiferent de etapa intervenirii în cauză (inclusiv până la adoptarea deciziei de către victimă de a coopera sau nu cu organele de drept).

Ordonanța de recunoaștere în calitate de parte civilă se emite atunci, când sunt cumulate două condiții:

- există suficiente temeiuri de a considera că în urma infracțiunii persoanei i s-a cauzat un prejudiciu material sau moral;
- victima, personal sau prin intermediul avocatului a depus o cerere de chemare în judecată a bănuțului, învinuțului, sau a persoanelor care poartă răspundere patrimonială pentru faptele prejudiciabile.

Pentru emiterea acestui act procesual este necesar să existe temeiuri juridico-penale (cauzarea daunei prin infracțiunea incriminată traficantului), precum și procesual-penale (prezența probelor care indică la cauzarea daunelor prin infracțiune). În ordonanță trebuie să fie indicat direct tipul prejudiciului cauzat persoanei. Ordonanța despre recunoașterea în calitate de parte civilă se aduce la cunoștința persoanei cu explicarea drepturilor în această calitate. Deoarece deseori acțiunile organului de urmărire penală în acest aspect poartă un caracter formal, în sarcina avocatului rămâne explicarea și asistarea victimei într-o manieră accesibilă pentru ea, în felul în care această instituție procesual penală (*acțiunii civile în procesul penal*) să obțină eficacitate maximă în fiecare caz.

Deci, recunoașterea persoanei în calitate de parte civilă trebuie realizată în condițiile art. 61 CPP, în cazul în care este înaintată o acțiune civilă către bănuit sau învinuit. Ulterior, în instanța de judecată, dacă partea civilă nu înaintează acțiunea civilă în forma scrisă, de regulă chestiunea recuperării prejudiciului cauzat în rezultatul traficului de persoane nu se examinează.

Potrivit pct. 4) alin. (1) art. 96 CPP, în cadrul urmăririi penale și judecării cauzei urmează să se demonstreze, printre altele, caracterul și mărimea daunei cauzate prin infracțiune. Această circumstanță poate fi stabilită în cazul cercetării infracțiunilor traficului de ființe umane, inclusiv prin audierea părții civile. Totodată, audierea părții civile poate fi realizată doar în cazul în care aceasta acceptă să facă declarații.

Prin urmare, avocatul urmează să stabilească care au fost acțiunile de recunoaștere a victimei în calitate de parte civilă (eventual, dacă au existat astfel de acțiuni). În cazul dacă recunoașterea în calitate de parte civilă a fost doar formală, este necesar ca avocatul să întreprindă acțiuni de probare a prejudiciului cauzat prin infracțiune (material, moral), precum și să formuleze o acțiune civilă în procesul penal în vederea încasării prejudiciului constatat din contul persoanei vinovate/părții civilmente responsabile. Deși, examinarea acțiunii civile odată cu cauza penală scutește victima de proceduri îndelungate, de revictimizare și optimizează eventuala executare a încasării prejudiciului, după caz, aceasta (prin considerarea art. 221 alin. (5), art. 222 alin. (3) CPP) poate fi intentată și separat, în ordinea procedurii civile.

Suplimentar, dacă s-a constatat că, după recunoașterea persoanei în calitate de parte civilă, cererea de chemare în judecată a fost depusă de o persoană necorespunzătoare sau că, din alte motive, lipsesc temeiuri pentru calitatea de parte civilă, organul de urmărire penală, prin hotărâre motivată, sistează participarea persoanei în calitate de parte civilă.

Acordarea asistenței la întocmirea cererii de chemare în judecată

În practica cercetării și examinării infracțiunilor traficului de ființe umane au fost cazuri, când persoana a manifestat dorința de a i se recupera daunele, fiind recunoscută în calitate de parte civilă de către organul de urmărire penală, dar instanța de judecată a lăsat fără examinare chestiunea recuperării prejudiciului pe motiv că nu a fost depusă o acțiune civilă în acest sens. O altă atitudine, uneori exprimată de către instanțele judecătorești este admiterea acțiunii civile doar în principiu (prin raportare la art.387 alin. (3) CPP). Deseori, organul de urmărire doar explică posibilitatea depunerii unei cereri, însă nu oferă ajutor victimei în întocmirea acesteia prin propunerea unui model sau unor recomandări generale.

Totodată, dacă victima traficului de ființe umane, în virtutea anumitor circumstanțe, nu are posibilitatea de a-și proteja interesele (victima atestă deficiențe fizice sau psihice, este minoră, vârstă înaintată etc.), acțiunea civilă se înaintează și se susține de către procuror în interesul acesteia, însă procurorul poate înainta acțiune civilă despre încasarea prejudiciului doar la cererea părții vătămate. Prin urmare, nu de fiecare dată dreptul de a solicita încasarea prejudiciului este explicit și respectiv accesibil pentru victimă, deseori acest drept rămânând nevalorificat.

Pe aceste motive, sarcina avocatului este de acordare a asistenței juridice calificate și în acest caz. Respectiv, în cererea de chemare în judecată se indică:

- a) instanța căreia îi este adresată;
- b) numele sau denumirea părții civile (părții vătămate), domiciliul acesteia;
- c) numele bănuitul, învinuitului/părții civilmente responsabile, dacă este cunoscut, domiciliul lui;
- d) esența infracțiunii și consecințele suportate de victimă (formele și conținutul prejudiciului);
- e) circumstanțele de fapt și de drept pe care partea civilă își întemeiază pretențiile;
- f) indicarea probelor care confirmă prejudiciul cauzat;
- g) pretențiile și valoarea acțiunii;
- i) documentele anexate la cerere.

IMPORTANT: În procesul asistenței părții civile, în cazul traficului de ființe umane, avocatul va reieși din:

- caracterul serviciilor acordate în exploatare;
- tratamentul părții civile și îngrijirea acesteia;
- caracterul, intensitatea și durata aplicării violenței față de victimă;
- caracterul și durata exploatarei;
- condițiile de trai sau detenție când victima traficului a fost sechestrată;
- atitudinea rudelor, persoanelor apropiate și altor persoane pentru victimă după ce au cunoscut despre circumstanțele traficului;
- actele confirmatoare ale prejudiciului material și moral cauzat.

Asigurarea acțiunii civile

Deseori, chiar dacă acțiunea civilă este admisă, aceasta nu poate fi executată, deoarece persoanele condamnate la momentul intrării în vigoare a sentinței nu dispun de mijloace/resurse suficiente (bunuri sau bani) pentru stingerea prejudiciului dispus de instanță. Această situație se datorează și neaplicării sechestrului pe bunurile traficantului în cadrul urmăririi penale, făptuitorul folosind toate ocaziile de înstrăinare a bunurilor. Din aceste considerente, părții vătămate trebuie să-i fie asigurat dreptul la recuperarea prejudiciului material prin aplicarea sechestrului (de aplicare a interdicțiilor) a bunurilor persoanelor acuzate sau persoanelor care poartă răspundere civilă.

Prin urmare, în acțiunea civilă formulată se vor solicita (organului de urmărire penală/ instanței de judecată) și aplicarea măsurilor asiguratorii, mai cu seamă, dacă există probe că făptuitorul deține anumite bunuri materiale. Totodată, avocatul victimei/părții civile poate acorda suport în vederea întreprinderii aceluiași acțiuni de către organul de urmărire penală (de probare cât mai calitativă a prejudiciilor cauzate, inclusiv prin atragerea specialiștilor/expertiștilor, de identificare a bunurilor făptuitorului).

Sechestrul poate consta în:

- ridicarea bunurilor mobile;

- interdicția de a dispune sau folosi bunurile mobile sau interdicția de a înstrăina bunurile imobile;
- interdicția de a efectua orice operațiuni de debitare a contului bancar;
- interdicția deținătorului de valori mobiliare de a înstrăina aceste valori.

Punerea sub sechestru a bunurilor se aplică în baza ordonanței organului de urmărire penală, cu autorizația judecătorului de instrucție. Procurorul, din oficiu sau la cererea părții civile (inclusiv, depusă prin intermediul avocatului său), înaintează judecătorului de instrucție demers, însoțit de ordonanța organului de urmărire penală privind punerea bunurilor sub sechestru. Judecătorul de instrucție, prin rezoluție, autorizează punerea bunurilor sub sechestru, dacă vor fi administrate probe suficiente pentru confirmarea circumstanțelor care presupun că bănuitul, învinuitul, sau alte persoane la care se află bunurile urmărite le pot tăinui, deteriora, cheltui.

Punerea sub sechestru a bunurilor poate fi efectuată concomitent cu efectuarea percheziției. În caz de delict flagrant sau de caz ce nu suferă amânare, organul de urmărire penală este în drept de a pune bunurile sub sechestru în baza ordonanței proprii, fără a avea autorizația judecătorului de instrucție, comunicând în mod obligatoriu despre aceasta judecătorului de instrucție imediat, însă nu mai târziu de 24 de ore. Judecătorul verifică legalitatea acțiunii de punere sub sechestru, confirmă rezultatele ei sau declară nevalabilitatea acesteia. Punerea sub sechestru a bunurilor destinate, folosite sau rezultate din infracțiune urmează a fi aplicată chiar dacă făptuitorul poate fi liberat de pedeapsă penală sau liberat de răspundere penală. În practică s-a constatat că, în cauzele traficului de ființe umane sechestrul bunurilor este o măsură foarte rar aplicată.

O acțiune necesară în cadrul aplicării sechestrului este căutarea bunurilor bănuितului, învinuitului. Organul de urmărire penală în acest sens poate efectua acțiuni procesuale și acțiuni de investigație operativă, iar partea civilă poate întreprinde măsuri de investigație particulară. Prin urmare, este relevantă implicarea activă a avocatului victimei/părții civile în activitatea de identificare a bunurilor (mobile sau imobile) sau mijloacelor bănești ale făptuitorului prin formularea demersurilor, cererilor instituțiilor, inclusiv publice, care dețin Registrele de stat a bunurilor sau altă informație despre proprietăți. Bunurile identificate sunt pasibile sechestrării, indiferent la cine se află acestea. Aceasta presupune situațiile când bunurile mobile ale bănuितului, învinuitului, sânt transmise în scop de tăinuire altor persoane. În această situație urmează să fie sechestrate atât bunurile dobândite legal de către învinuit, cât și bunurile dobândite ilicit și tănuite la alte persoane. La aplicarea sechestrului este relevantă probarea apartenenței bunurilor. În practică o altă problemă legată de garantarea acțiunii civile ține de punerea sub sechestru a unor bunuri, care ulterior se dovedesc că aparțin altor persoane decât învinuitului. La fel, organul de urmărire penală/instanța judecătorească trebuie să efectueze evaluarea bunurilor în scopul respectării proporționalității cu prejudiciul cauzat. În așa fel, valoarea bunurilor ce urmează a fi puse sub sechestru nu poate depăși valoarea acțiunii civile. La executarea acestei măsuri asiguratorii poate fi atras un specialist merceolog, care va determina valoarea bunurilor materiale.

IMPORTANT: Asigurarea reparării prejudiciului **moral** în cazurile traficului de ființe umane prin aplicarea sechestrului poate fi făcută dacă la cererea de chemare în judecată este anexat raportul unei expertize complexe în vederea **estimării materiale a prejudiciului moral** cauzat victimei sau alte documente confirmatoare în acest sens (acte medicale, declarațiile victimei despre suferințele pe care le-a avut, raport de expertize medico-legale, psihiatrice, psihologice etc.). Totodată, la aplicarea măsurilor de asigurare a reparării prejudiciului moral, se va menține un echilibru între interesele părții civile și drepturile și interesele, învinutului, părții civilmente responsabile.

COMPENSAREA

Protecția victimelor infracțiunilor, în special protecția victimelor infracțiunilor săvârșite cu violență, constituie o preocupare a organismelor europene și a statelor Europei, fundamentată pe rațiuni de echitate și solidaritate socială. Preocuparea comunității europene pentru subiectul reabilitării victimelor infracțiunilor s-a materializat într-o serie de acte internaționale adoptate de-a lungul timpului, printre care: Convenția europeană privind compensarea victimelor infracțiunilor violente (Strasbourg, 24 noiembrie 1983), Recomandarea R(85)11 privind poziția victimei în cadrul dreptului penal și al procedurii penale, Comunicarea Comisiei Europene „Victimele infracțiunilor în Uniunea Europeană – reflecții privind standarde și acțiune” (14 iulie 1999), Decizia-cadru a Consiliului European privind poziția victimelor în procedura penală (15 martie 2001), Cartea verde „Compensarea victimelor infracțiunilor” a Comisiei Europene (28 septembrie 2001), Directiva Consiliului European nr. 2004/80/EC din 20 aprilie 2004 privind despăgubirea victimelor infracțiunilor. Actele internaționale recomandă adoptarea măsurilor pentru a asigura garantarea compensării victimelor prin stabilirea unui fond pentru compensare sau a altor măsuri ori programe destinate asistenței și integrării sociale a victimelor, care ar putea fi finanțate din sumele provenite din confiscarea sau privarea de mijloacele sau produsele infracțiunilor. Potrivit actelor internaționale, victima criminalității este considerată victimă a unui abuz de putere. Toate sistemele judiciare prevăd posibilitatea acordării unei indemnizații de către stat pentru daunele suferite de victimă, îndeosebi a daunelor rezultate din violență. Posibilitatea acordării unei indemnizații către victimele infracțiunilor a fost însușită de mai multe state, respectiv: Noua Zeelandă (1963), California (1965), Italia (1957), Franța (1967), Portugalia (1985), Suedia (1991), Anglia (1995).

În toate sistemele de drept, acordarea unei indemnizații de către stat ocupă o poziție secundară, deoarece primează cazurile în care victima este despăgubită de autorul infracțiunii sau de o societate de asigurare. Doar, dacă victima nu primește aceste despăgubiri, i se va acorda o indemnizație de către stat. Pe cale de consecință, Republica Moldova, ca și stat cu angajamente atât în domeniul de prevenire și combatere a traficului de ființe umane, cât și pe dimensiunea de asistență și protecție a victimelor prin Legea nr. 137 din 29.07.2016 cu privire la reabilitarea victimelor infracțiunilor, și-a asumat angajamentul de compensare financiară a victimelor infracțiunilor violente indicate a alin. (2) art.12 din lege, printre care se regăsesc

și victimele traficului de ființe umane. Adoptarea acestei legi a permis instituirea unor procedee, cum ar fi: informarea, consilierea psihologică și alte modalități de asistență a victimelor unor infracțiuni, asistența juridică gratuită a acestora, dar și acordarea unor compensații financiare de către stat.

Potrivit doctrinei, acțiunea civilă exercitată în procesul penal, pentru obligarea la repararea prejudiciului patrimonial sau/și moral cauzat victimei prin săvârșirea unei sau unor infracțiuni, trebuie delimitată de cererea victimei pentru obținerea compensației, în condițiile prevăzute de Legea nr. 137/2016, deoarece compensarea financiară a victimei este un mod specific și autonom de sprijin financiar al victimelor infracțiunilor, nu un mod de reparare a prejudiciilor, patrimoniale sau morale, cauzate prin săvârșirea infracțiunilor, conform regulilor comune ale răspunderii civile.

Dacă, în principiu, persoanele vătămate sau moștenitorii lor, au posibilitatea, ca pe calea acțiunii civile exercitate în fața instanței penale sau a celei civile, să solicite obligarea inculpatului și eventual, a părții civilmente responsabile, la repararea prejudiciului rezultat din săvârșirea unei infracțiuni, actul normativ menționat oferă celor vătămați o altă cale de recuperare a pagubei, apelând la sistemul de compensație financiară oferit de stat. Rațiunea juridică ce stă la baza acestui sistem de protecție a victimelor constă în ideea că, statul trebuie să le despăgubească, deoarece acesta nu și-a realizat corespunzător funcția de garant al respectării valorilor sociale ale cetățenilor săi.

Sistemul de compensație financiară are scopul de a ajuta persoanele vătămate, lipsite de siguranță materială după comiterea unei infracțiuni și se realizează în anumite limite, cu privire la anumite infracțiuni și la anumite persoane.

Compensația financiară pentru prejudiciul cauzat prin infracțiune se acordă de către stat dacă sînt întrunite următoarele condiții:

- 1) actul de constatare a săvîrșirii infracțiunii a intrat în vigoare (este definitiv și irevocabil). Prin act de constatare a săvîrșirii infracțiunii se are în vedere, după caz:
 - a) *hotărîrea instanței de judecată de condamnare;*
 - b) *hotărîrea instanței de judecată de încetare a procesului penal pe teme de nereabilitare;*
 - c) *ordonanța procurorului de încetare a urmăririi penale în temeiul art. 275 pct. 4), 5), 7) și 8) și art. 285 alin. (2) pct. 2) și 3) din Codul de procedură penală sau al art. 53 din Codul penal;*
- 2) cererea a fost depusă în termen de 3 ani de la data intrării în vigoare a actului de constatare a săvîrșirii infracțiunii;
- 3) victima infracțiunii, personal sau prin reprezentantul său, este parte civilă în cadrul procesului penal;
- 4) dacă sursele făptuitorului sunt insuficiente pentru acoperirea prejudiciului rezultat din infracțiune, în cazul hotărîrii definitive a instanței de judecată cu privire la acțiunea civilă născută dintr-o cauză penală, dacă aceasta nu a fost executată integral, benevol sau silit, în perioada de 3 ani indicată de la intrarea în vigoare a actului de constatare a săvîrșirii infracțiunii;

- 5) prejudiciul cauzat prin săvârșirea infracțiunii nu a fost și nu poate fi compensat din alte surse (îndemnizații, plăți din asigurări, despăgubiri acordate de către făptuitor, benevol sau silit, până la emiterea hotărârii instanței de judecată cu privire la acțiunea civilă născută dintr-o cauză penală de sine stătător sau în temeiul acesteia).

Cu regret, deși Legea respectivă datează cu an. 2016, intrarea în vigoare a secțiunii (nr.4) cu privire la mecanismul de acordare a compensațiilor financiare a fost amânată de mai multe ori pe motivul inexistenței unui fond special de compensare a victimelor vizate. Până la etapa actuală nu sânt constatate cazuri de acordare din partea statului a compensațiilor la careva victime în general și victimelor traficului de ființe umane în special, deși prin Hotărâre de Guvern a fost creată Comisia Interdepartamentală de compensare financiară de către stat a prejudiciului cauzat prin infracțiune cu aprobarea Regulamentului acesteia (HG nr. 965 din 14.11.2017). Această Comisie este compusă din 3 membri reprezentanți ai Ministerului Justiției, Ministerului Sănătății, Muncii și Protecției Sociale, precum și Ministerului Finanțelor. Cererile persoanelor interesate în obținerea compensațiilor financiare se depun prin secretariatul Ministerului Justiției. Termenul de examinare de către Comisie a cererii cu privire la acordarea compensației financiare este de 30 de zile de la data depunerii acesteia. Membrii Comisiei, după caz membrii supleanți, și solicitantul sunt informați despre data, ora și ordinea de zi a ședinței cu cel puțin 5 zile lucrătoare înainte. Absența solicitantului de la ședința Comisiei nu constituie impediment pentru examinarea cererii sale. Membrul raportor al Comisiei verifică toate circumstanțele invocate de autorul cererii cu privire la acordarea compensației financiare, materialele anexate la aceasta și întocmește raportul pentru ședința Comisiei. Membrul raportor al Comisiei, la necesitate, poate solicita persoanei care a depus cererea orice alt document necesar pentru soluționarea cererii. Comisia examinează cererea cu privire la acordarea compensației financiare în condițiile Legii nr. 137 din 29 iulie 2016 cu privire la reabilitarea victimelor infracțiunilor și emite una din următoarele decizii:

- 1) acordarea compensației financiare, cu indicarea cuantumului acesteia;
- 2) refuzul acordării compensației financiare;
- 3) suspendarea examinării cererii din motivele indicate la art. 18 alin. (3) din Legea nr. 137 din 29 iulie 2016 cu privire la reabilitarea victimelor infracțiunilor;
- 4) reluarea examinării cererii.

În termen de 2 zile lucrătoare de la adoptare, decizia Comisiei cu privire la rezultatele examinării cererii solicitantului se transmite ministrului Justiției. În termen de 5 zile lucrătoare, ministrul Justiției, în temeiul deciziei Comisiei, dispune, prin ordin, acordarea sau neacordarea compensației financiare. În cazul în care constată că decizia Comisiei contravine prevederilor legale, ministrul Justiției o poate respinge, adoptând o decizie proprie asupra cererii cu privire la acordarea compensației financiare. Ordinul ministrului Justiției privind compensarea financiară de către stat a prejudiciului cauzat prin infracțiune poate fi contestat în instanța de contencios administrativ. Deciziile Comisiei și ordinele ministrului Justiției adoptate în baza acestora se publică pe pagina web oficială a Ministerului Justiției în termen de 5 zile de la data aprobării ordinului.

§ 4. ASPECTE PROCESUALE ALE COOPERĂRII INTERNAȚIONALE ȘI INTERDEPARTAMENTALE ÎN DOMENIUL COMBATERII TRAFICULUI DE FIINȚE UMANE.

Asistența juridică internațională este o instituție importantă pentru cercetarea cazurilor privind traficul de ființe umane, ținând cont de caracterul transnațional al acestei infracțiuni, iar asistența altor state este, de regulă, o necesitate pentru o investigare eficientă.

Asistența juridică internațională este guvernată atât de acte normative naționale, cum ar fi în primul rând Codul de Procedură penală și Legea cu privire la asistența juridică internațională în materie penală, cât și de acte normative internaționale.

La nivel internațional urmează a fi menționată Convenția ONU împotriva criminalității transnaționale organizate care conține norme cu referire la extradare, transferul persoanelor condamnate, anchete comune, tehnici și anchete speciale, transferul procedurilor penale etc. Este relevant și Protocolul privind prevenirea, reprimarea și pedepsirea traficului de ființe umane din 15.11.2000, care recomandă statelor să faciliteze cooperarea între diferite servicii în scopul schimbului de informații. La nivel european pot fi menționate Convenția europeană din 1957 de extradare, cu două protocoale adiționale din 1975 și 1978, Convenția europeană din 1959 de asistență juridică în materie penală, cu două protocoale adiționale din 1978 și 2001, precum și Convenția europeană din 1983 asupra transferării persoanelor condamnate. În lipsa unui tratat internațional, asistență juridică internațională poate fi acordată pe principiul reciprocității pe căile diplomatice. Asigurarea reciprocității pentru toate formele de asistență juridică internațională se face conform prevederilor Codului de procedură penală (alin.(2) art.536).

În cadrul asistenței juridice internaționale există două grupe de reguli:

- de adresare pentru asistență altor state;
- de executare a cererilor de asistență juridică internațională.

IMPORTANT:

- *asistența juridică internațională este condiționată de respectarea unor reguli de fond (art. 534 CPP);*
- *cererea de asistență juridică internațională la etapa urmăririi penale se transmite prin intermediul Procuraturii Generale;*
- *informația obținută ca urmare a cooperării internaționale poate fi folosită ca probă în instanțele naționale doar dacă cererea a fost întocmită și transmisă spre executare conform procedurii stabilite (ex.: instanța a respins procesul-verbal de audiere a unui martor de către autoritățile altei țări, deoarece cererea a fost transmisă direct, prin canale de contact profesional și nu prin intermediul Procuraturii Generale).*

Autoritățile centrale abilitate ale Republicii Moldova pot, fără cerere prealabilă, să transmită autorităților unui stat, parte la Convenția europeană privind asistența

juridică în materie penală⁶², informațiile obținute în cadrul activităților operative de investigație sau urmării penale consideră că acestea ar putea ajuta statul destinatar să inițieze o procedură penală sau o cerere de asistență juridică. Informațiile obținute în cadrul activităților operative de investigație sau al urmării penale vor fi transmise de către organul de urmărire penală procurorului, care le va prezenta ulterior Procuraturii Generale în vederea expedierii către statul străin vizat.

Asistența juridică internațională

În cele mai dese cazuri cooperarea internațională se limitează la obținerea datelor cu caracter operativ prin intermediul structurilor internaționale specializate (INTERPOL, EUROPOL, SECI, EUBAM), care oferă informația în termeni reduși.

Cererea de comisie rogatorie

Cererea de comisie rogatorie este forma cea mai des utilizată a asistenței juridice internaționale la etapa urmării penale care constituie mijlocul procesual cu anumite garanții privind admisibilitatea probei obținute. Conform legii, comisia rogatorie este o formă de asistență juridică internațională, care constă în împuternicirea pe care un organ de urmărire penală o acordă unor autorități similare din alt stat, pentru a îndeplini în locul și în numele său activități procesuale într-o anumită cauză penală.

Obiectivele cererii de comisie rogatorie sânt în special:

- a) localizarea și identificarea persoanelor și obiectelor; audierea învinutului sau a inculpatului, ascultarea părții vătămate, a celorlalte părți, a martorilor și experților, confruntarea; percheziția, ridicarea de obiecte sau documente, sechestrul și confiscarea specială; cercetarea la fața locului și reconstituirea; expertizele, constatarea tehnico-științifică și constatarea medico-legală; transmiterea de informații necesare într-un anumit proces; interceptările și înregistrările audio și video, examinarea documentelor de arhivă și a fișierelor specializate, alte acte de procedură similare;
- b) transmiterea probelor materiale;
- c) comunicarea de documente sau dosare.

Cererea de comisie rogatorie se face în scris și trebuie să cuprindă:

- 1) denumirea organului care se adresează cu cerere, datele de contact ale organului care instrumentează cauza, numele și datele de contact ale procurorului care conduce urmărirea penală;
- 2) denumirea, adresa, instituției căreia se trimite cererea;
- 3) tratatul internațional sau acordul de reciprocitate în baza căruia se solicită asistența;
- 4) indicarea cauzei penale în care se solicită acordarea asistenței juridice, informația despre împrejurările de fapt de comitere a acțiunilor și încadrarea ju-

⁶² Convenția adoptată la Strasbourg la 20 aprilie 1959 și amendată prin cele două Protocoale adiționale.

ridică a lor, textul articolului respectiv din Codul penal al Republicii Moldova și date despre prejudiciul cauzat prin infracțiunea respectivă;

- 5) datele referitoare la persoanele în privința cărora se solicită comisia rogatorie, inclusiv calitatea procesuală, data și locul nașterii, cetățenia, domiciliul, ocupația, iar pentru persoanele juridice – denumirea și sediul, numele, prenumele și adresele reprezentanților acestora. În caz de necesitate, se solicită respectarea confidențialității la efectuarea acțiunilor respective;
- 6) obiectul cererii și datele necesare pentru îndeplinirea ei, cu expunerea circumstanțelor care vor fi constatate, lista documentelor, corpurilor delictive și a altor probe solicitate, circumstanțele în legătură cu care urmează să se administreze proba, precum și întrebările care trebuie să fie puse persoanelor care urmează să fie audiate. Cererea trebuie să includă și o argumentare clară a legăturii între urmărirea penală în desfășurare și procedurile sau asistența care se cere de la statul solicitat;
- 7) data la care se așteaptă răspuns la cerere și, după caz, solicitarea de a permite ca, la executarea acestor acțiuni procesuale, să asiste reprezentantul organului de urmărire penală al Republicii Moldova. Dacă cererea urmează a fi îndeplinită cât mai repede posibil sau chiar în regim de urgență, acest fapt se indică expres cu menționarea motivelor care determină urgența;
- 8) cererea de comisie rogatorie urmează a fi întocmită în limba de stat și se traduce în limba statului solicitat sau într-o altă limbă, prevăzută de prevederile sau rezervele la tratatul internațional aplicabil;
- 9) la cererea de comisie rogatorie se anexează actele procesuale necesare pentru efectuarea acțiunilor de urmărire penală, întocmite în conformitate cu prevederile CPP.

Cererea de comisie rogatorie și documentele anexate se semnează și se autentifică cu ștampila oficială a instituției competente solicitante.

În baza unor reguli aprobate de Asociația Internațională a Procurorilor, se recomandă următoarele repere utile:

- Cererea trebuie completată cu grijă atât în ce privește conținutul cât și forma.
- Dacă este nevoie, de asigurat caracterul confidențial al acțiunii care se cere, urmează ca acest lucru să fie stipulat expres în cerere.
- Cererea adresată statului străin trebuie să conțină solicitări de acțiuni care sunt posibile de efectuat conform legislației RM.
- Cererea urmează a fi adresată doar dacă acțiunile solicitate ar putea să rezulte în probe suplimentare valoroase pentru investigarea în desfășurare.

Contextual, avocatul părții vătămate în proces de acordare a asistenței juridice calificate, urmează să acorde atenție deosebită circumstanțelor de comitere a traficului de ființe umane pe teritoriul altor state și să încurajeze victima în amănunte să le expună organului de urmărire penală sau instanței de judecată în proces de audiere. Dacă, în pofida detaliilor expuse nu s-a considerat necesară asistența juridică internațională

în materie penală, avocatul părții vătămate, în funcție de etapa la care a intervenit în proces, dacă din datele prezentate de victimă reiese existența probelor importante pentru soluționarea cauzei pe teritoriul altui stat(de tranzit/ destinație unde de exemplu a fost exploatată), va interveni către procuror sau instanța de judecată cu demers în vederea cererii de comisie rogatorie. Incontestabil, la formularea demersului (prin considerarea pertinentei, concludenței și utilității stabilite la art. art. 99-101 CPP) se va argumenta importanța probei care urmează a fi asigurate prin comisie rogatorie pentru justa soluționare a cauzei și/ sau identificarea traficantului. Respectiv, la formularea demersului, avocatul, după caz, va propune întrebări deja formulate și care urmează a fi adresate persoanelor din statul solicitat prin comisie rogatorie.

Extrădarea

Din cauza caracterului transnațional al traficului de ființe umane și al proxenetismului extern, deseori persoanele puse sub acuzare se pot afla în alte state. Extrădarea este instrumentul de transmitere a învinutului de către aceste state statului solicitant. Respectiv, este deosebit de important ca partea vătămată identificată pe teritoriul altui stat și repatriată în Republica Moldova să facă declarații coerente și detaliate despre modul în care a fost identificată și dacă pe teritoriul statului străin au fost inițiate careva proceduri de investigare cu indicarea la care acțiuni procesuale a participat și dacă i s-a atribuit vreun statut procesual. Totodată, urmează a fi verificate și datele despre identificarea făptuitorilor, locul de aflare a acestora, după caz, proprietăți, existența altor victime etc. Dacă în privința traficantului au fost întreprinse careva acțiuni procesuale penale în țara de destinație prin cerere se va iniția procedura de extrădare.

Cererea de extrădare se face în temeiul tratatului internațional la care Republica Moldova și statul solicitat sânt părți sau în temeiul obligațiilor scrise în condiții de reciprocitate. Dacă nu a fost încheiat un tratat internațional cu statul solicitat, înaintarea cererii de extrădare se soluționează pe cale diplomatică.

Cererea de extrădare trebuie să conțină:

- a) denumirea și adresa instituției solicitante;
- a) denumirea și adresa instituției solicitate;
- b) tratatul internațional sau acordul de reciprocitate, în baza căruia se solicită extrădarea;
- c) numele, prenumele și patronimicul persoanei a cărei extrădare se cere, informații privind data, locul nașterii, cetățenia și locul de domiciliu;
- d) descrierea faptelor imputate persoanei, indicarea locului și datei săvârșirii acestora, calificarea lor juridică, informații privind prejudiciul material cauzat;
- e) locul deținerii persoanei în statul solicitat.

Cererea va fi însoțită:

- a) în faza urmăririi penale, de originalele sau copiile autentificate ale mandatului

de arest preventiv, ale ordonanței de punere sub învinuire sau, după caz, ale rechizitoriului;

- b) de expunerea faptelor pentru care se cere extrădarea, de indicarea, în modul cel mai exact posibil, a datei și locului săvârșirii, calificării juridice cu referințele la dispozițiile legale și sancțiunile aplicabile;
- c) de caracteristicile precise ale persoanei a cărei extrădare se cere, informațiile care determină identitatea și cetățenia acesteia (buletinul de identitate, fișa personală, orice alt act care îi stabilește identitatea și cetățenia).

Competența de soluționare și înaintare a cererii de extrădare a unei persoane învinuite către autoritățile statului solicitat o are Procuratura Generală. Cererea de extrădare și anexele la ea se prezintă, de către organele care au inițiat procedura de extrădare, Procuraturii Generale în două exemplare: unul în limba de stat a Republicii Moldova, altul cu traducere în limba statului solicitat sau în orice altă limbă, potrivit prevederilor sau rezervelor formulate la tratatul internațional aplicabil.

Colaborarea interdepartamentală.

Ca formă a colaborării interdepartamentale pot fi delegația și demersul. Delegația este utilizată pentru antrenarea asistenței unui alt organ de urmărire penală, iar demersurile sunt adresate subiecților care nu au atribuție de urmărire penală.

Delegația

Conform legii, în cazul în care anumite acțiuni de urmărire penală (ex: ascultarea unui martor, ridicarea unor obiecte sau documente, sechestrarea și ridicarea corespondenței poștale, etc.) trebuie să fie efectuate în afara teritoriului în care se desfășoară urmărirea penală, organul de urmărire penală poate să le efectueze însuși sau să dispună, prin delegație, efectuarea acestor acțiuni altui organ respectiv, care este obligat să execute această delegație în termen de cel mult 10 zile (care este un termen de recomandare).

Delegația este un act procedural care are un caracter de dispoziție (ordonare).

Cerințe față de delegație:

- să cuprindă rechizele indicate pentru ordonanță.
- să cuprindă explicațiile necesare pentru ca organul căreia i se adresează să poată efectua acțiunile cerute: esența cauzei, argumentarea necesității acțiunilor solicitate, motivarea delegării cu explicarea imposibilității efectuării acțiunii respective de către organul competent, cerințe speciale (ex. necesitatea păstrării confidențialității, efectuarea acțiunii într-un termen restrâns etc.).
- la necesitate, organul de urmărire penală include în delegație explicații referitoare la modul de îndeplinire a acesteia, adică pot fi date recomandări tactice (pot sau nu fi date citire martorului declarațiile unui alt martor, recomandare de a fi anunțat martorul că infractorul se află în stare de arest etc.).

La delegație se anexează actele procedurale sau materialele necesare pentru efectuarea acesteia (copii din materiale dosarului, autorizarea judecătorului de instrucție în cazul când aceasta se cere etc.).

- Delegarea este trimisă conducătorului organului de urmărire penală care în conformitate cu legea (lit. b) alin. (2¹) art.56 CPP) o repartizează executorului nemijlocit.
- Procesele verbale ale acțiunilor efectuate prin delegație împreună cu copia delegației se anexează la materialele cauzei.

IMPORTANT:

1. Delegarea nu poate fi numită în cazul în care altui organ i se cere adoptarea unei hotărâri procesuale sau adoptarea hotărârilor care au loc ca urmare a aprecierii probelor în totalitatea lor (punerea sub învinuire, înaintarea acuzării, aplicarea măsurii preventive, recunoașterea în calitate de victimă sau recunoașterea în calitate de oricare altă parte, ordonarea unei expertize etc.).

2. Delegarea nu este recomandabilă în privința acțiunilor care au o importanță deosebită pentru cauza dată (percheziția, reconstituirea faptei, înregistrare de imagini legat de comportamentul făptuitorului, etc.).

Demersul

Demersul constituie o intervenție pe lângă o autoritate, organ, instituție, persoană cu funcție de răspundere pentru a obține un rezultat relevant urmăririi penale.

O varietate a demersului, care în practică se mai numește *interpelare*, are drept scop administrarea de documente. De obicei prezentarea documentelor, certificatelor, caracteristicilor are loc anume la demersul organului de urmărire penală făcut din oficiu sau la cererea părților, organizațiilor, instituțiilor care dețin aceste documente sau informația respectivă. În practica de investigare a dosarelor privind traficul de persoane deseori sunt înaintate demersuri Serviciului Grăniceri, Ministerului Dezvoltării Informaționale și Comunicațiilor, agențiilor de turism, instituțiilor bancare, autorităților locale, instituțiilor de învățământ (mediu și superior).

În practică s-a constatat că, în majoritatea cazurilor, documentele obținute de la instituțiile nominalizate figurează ca „informații”, fără a avea rechizitele necesare ale unui document oficial (i.e. semnătură, ștampilă, nr. de înregistrare, etc.), în lipsa ordonanțelor de anexare a acestora la dosar (contrar alin. (2) art. 157 CPP).

IMPORTANT:

La efectuarea unor asemenea demersuri este obligatorie respectarea formei procesuale de anexare a răspunsurilor parvenite la materialele dosarului.

Pentru asigurarea admisibilității probei în conformitate cu art. 157 CPP:

- La dosar se anexează demersul.

- În dosarul penal trebuie să existe date referitor la modul prin care documentul a fost inclus în materialele dosarului (ordonanță de anexare).
- La dosar pot fi anexate copiile documentului în situația în care originalul trebuie să se păstreze în instituția unde s-a întocmit.
- În cazul când în dosar există copia documentului, aceasta trebuie să fie confirmată de către persoana care efectuează urmărirea.
- În unele cazuri pentru a fi admisibile datele care se conțin în document, acesta trebuie să corespundă cerințelor de formă și conținut prevăzute pentru asemenea tip de document (cu aplicarea semnăturii, sigiliului etc.).
- La examinarea infracțiunilor privind traficul de persoane cu încălcarea unor atribuții de serviciu, la materialele dosarului penal trebuie să fie anexate și instrucțiunile respective sau extrase din aceste instrucțiuni, care stabilesc obligațiile de funcție.
- În cazul în care utilizarea informațiilor transmise este restricționată și impune unele condiții (în legătură cu inviolabilitatea vieții private) sau informațiile constituie secret de stat, comercial sau bancar, acestea vor fi expediate numai în cazul autorizării de către judecătorul de instrucție, la demersul motivat al procurorului.
- În cazurile dacă documentele obținute conțin cel puțin unul din elementele prevăzute de art. 158 CPP, acestea se recunosc drept corpuri delictive prin ordonanță, fiind necesară și întocmirea procesului verbal de cercetare a acestora.

Chiar dacă, prin considerarea principiului prezumpției nevinovăției (art.8 CPP), organul de urmărire penală are sarcina de a proba pe căi legale vinovăția persoanei, avocatul victimei nu este lipsit de dreptul de acumula probe suplimentare care i-ar confirma poziția și ar consolida tactica de restabilire a drepturilor prin uzul de instrumentele procesual- penale. Prin urmare, în funcție de strategia comună adoptată, informația obținută prin demers se va prezenta de către avocatul părții vătămate în faza de urmărire penală sau la judecarea cauzei. Suplimentar, în cazul existenței datelor convingătoare despre altă locație a probelor (mijloacelor de probă) decât locația teritorială a organului de urmărire penală, avocatul părții vătămate va formula demersuri de administrare a acestora, inclusiv prin dispunerea Delegațiilor.

CAPITOLUL III. ASISTENȚA MULTIDISCIPLINARĂ A VICTIMEI TRAFICULUI DE FIINȚE UMANE.

§ 1. ECHEPELE MULTIDISCIPLINARE ȘI ASISTENȚA SOCIOPSIHOLOGICĂ A VICTIMEI TRAFICULUI DE FIINȚE UMANE.

Victimele traficului de ființe umane sunt persoane cu un complex de probleme, cauzate pe de o parte de istoria de trafic, iar pe de altă parte de mediul din care au provenit. Nevoile victimelor sunt multiple: medicale, psihologice, sociale, juridice a căror gravitate variază de la caz la caz. Nici un profesionist nu își poate asuma singur responsabilitatea intervenției în aceste cazuri, o intervenție eficientă fiind posibilă numai în cadrul unei **echipe multidisciplinare** (psiholog, asistent social, jurist/avocat, polițist).

Respectiv, prin Hotărârea Guvernului nr. 228 din 28.03.2014 a fost aprobat Regulamentul cu privire la activitatea echipelor multidisciplinare din cadrul Sistemului Național de Referire. Potrivit acestui act normativ, echipă multidisciplinară teritorială din cadrul Sistemului Național de Referire va fi un grup creat pe lângă administrația publică locală de nivelul întâi sau nivelul al doilea, format din specialiști desemnați din cadrul organizațiilor participante la Sistemul Național de Referire, cu scopul asigurării unei abordări sistemice a protecției și asistenței victimelor și potențialelor victime ale traficului de ființe umane și respectării drepturilor fundamentale ale omului; este un organ de coordonare operativă a activităților în cadrul Sistemului Național de Referire.

Contextual, Sistemul Național de Referire este sistem unitar, bazat pe un cadru special de cooperare, prin care autoritățile publice își îndeplinesc obligațiile privind protecția și promovarea drepturilor omului – victimă sau potențială victimă a traficului de ființe umane, și își coordonează eforturile în parteneriat strategic cu societatea civilă, precum și cu alți actori activi în acest domeniu.⁶³

Intervenția în echipă presupune o divizare a sarcinilor și a responsabilităților, dar și o coordonare a eforturilor. De aceea este necesar ca echipa să fie condusă de un **manager de caz** (în general psihologul sau asistentul social) care să monitorizeze întreaga activitate. Pentru a exista o imagine și un limbaj comun privind traficul de ființe umane, echipa trebuie să beneficieze de formare profesională aprofundată care să cuprindă module centrate pe intervenția în situațiile de abuz fizic, emoțional, sexual și economic, violență domestică și victimologie.

⁶³ Sistemul Național de Referire (SNR) a fost lansat în anul 2006 de Ministerul Muncii, Protecției Sociale și familiei în parteneriat cu Organizația Internațională pentru Migrație (OIM). Ulterior de către Parlamentul RM a fost aprobată Strategia Sistemului Național de Referire care asigură armonizarea legislației naționale în domeniul prevenirii și combaterii traficului de ființe umane cu standardele internaționale.

Structura echipei multidisciplinare

Echipe multidisciplinare este alcătuită din profesioniști cu următoarele profiluri:

- 1. Asistentul social** – are următoarele responsabilități:
 - Să se asigure de **corecta colectare și înregistrare a informațiilor** referitoare la caz. Aceste informații vor face parte din dosarul care va însoți victima pe întreg traseul de reintegrare și au caracter de confidențialitate. Documentele cu caracter confidențial vor fi păstrate într-un fișier închis la care au acces doar membrii echipei și, la cerere, cu acordul victimei și polițiștii care instrumentează cazul, precum și avocatul victimei.
 - **Să faciliteze accesul victimei la serviciile** cuprinse în planul de servicii și reintegrare (medicale, sociale, de orientare profesională).
 - **Să medieze legătura** dintre victimă și alte persoane de referință din anturajul acesteia (familie, alte rude, funcționari publici).
- 2. Psihologul/psihoterapeutul** are un rol activ atât în procesul de evaluare a istoriei de trafic din perspectiva consecințelor acesteia asupra psihicului victimei, cât și în procesul terapeutic centrat pe diminuarea simptomatologiei de stare și creșterea capacității de adaptare a victimei. Planul de intervenție psihoterapeutică, ca parte integrantă a planului individualizat de servicii și intervenție, vizează:
 - **Restabilirea sentimentului de siguranță al victimei.** Aceasta se realizează printr-o atentă evaluare a riscurilor, securizarea fizică și psihică a victimei pe toată durata curei psihoterapeutice și construirea unei relații de încredere cu victima.
 - **„Reconstrucția” istoriei de viață a victimei.** Reconstrucția este parte importantă a actului psihoterapeutic și presupune:
 - reevocarea evenimentului/evenimentelor traumatizante și retrăirea traumei;
 - „trăirea doliului” pentru pierderile înregistrate;
 - integrarea traumei, înțelegerea semnificației acesteia în contextul producerii ei, acceptarea trecutului și reevaluarea dimensiunilor valorice, morale, etc.
 - **Reconectarea victimei la prezent și viitor** – reevaluarea sistemului de relații interpersonale, crearea premiselor pentru formarea altor relații interpersonale.
- 3. Medicul, polițistul, consilierul juridic, avocatul sunt membrii ai echipei multidisciplinare de intervenție.** Acești profesioniști „oferă” servicii care sunt circumscrise pregătirii lor profesionale și care sunt parte a planului individualizat de servicii și intervenție.

Managerul de caz

Principalele atribuții ale managerului de caz sunt:

- **Monitorizarea** permanentă a cazului;

- Asigurarea **contactului direct**, permanent cu victima;
- Asigurarea **comunicării între membrii echipei** (să convoace și să organizeze discuțiile de caz);
- **Coordonarea și documentarea planului de servicii**, plan realizat în colaborare cu persoana asistată;
- **Evaluarea resurselor** și a serviciilor oferite de agențiile furnizoare de servicii;
- **Stabilirea unui set de criterii de succes** ce vor fi folosite în evaluarea obiectivelor și scopurilor. Un program clar de reevaluare și modificare a scopurilor și obiectivelor inițiale trebuie prevăzut încă de la început.

§ 2. PRINCIPII DE BAZĂ ALE INTERVENȚIEI ÎN CAZURILE DE TRAFIC DE FIINȚE UMANE.

Principiile de bază de la care trebuie să pornească orice intervenție a echipei multidisciplinare în cazurile de victimizare prin trafic de ființe umane sunt legate de drepturile garantate tuturor victimelor traficului de ființe umane acordându-se o atenție deosebită următoarelor aspecte:

- **Dialog constructiv** cu victima și persoanele de referință pentru aceasta;
- **Nediscriminare religioasă, etnică sau legată de exploatarea sexuală;**
- **Confidențialitatea informațiilor legate de istoria de abuz și de cea de trafic;**
- **Protecția și securizarea mediului în care trăiesc**, atât pe parcursul desfășurării procesului penal împotriva traficantilor, cât și pe întreaga durată a implementării planului de reintegrare
- **Facilitarea recuperării și reintegrării în familie sau comunitate**, dacă acest lucru este în interesul victimei.

Participarea activă a persoanei asistate la creionarea și implementarea planului individual de reintegrare este foarte importantă. Prezența victimei în momentul în care fiecare profesionist – membru al echipei pluridisciplinare, își exprimă opinia privind cazul și posibilitățile de soluționare, îi oferă acesteia posibilitatea de a-și exprima propriile soluții și va primi respectul și încrederea de **care are nevoie**.

Obiectivele Planului Individual de Reintegrare (PIR)

Obiectivele PIR sunt:

- satisfacerea nevoilor primare (hrană, îmbrăcăminte, adăpost) și asigurarea unui mediu securizat
- recuperarea psihologică
- îmbunătățirea stării de sănătate
- reintegrarea familială
- (re)integrarea școlară / pregătire vocațională
- dezvoltarea deprinderilor de viață independentă
- integrare profesională (dacă vârsta și capacitatea permit acest lucru)

În fiecare PIR, echipa stabilește împreună cu victima o ierarhie a obiectivelor, ținând cont de vârsta acesteia, trauma pe care trăit-o, mediul familial/instituțional din care a provenit, interesele și aspirațiile victimei, resursele disponibile (financiare și umane – nivelul educațional și abilitățile victimei). În concluzie, structura generală a unui plan de intervenție trebuie să conțină:

1. Enunțarea scopului intervenției;
2. Descrierea obiectivelor pe termen scurt și lung;
3. Descrierea serviciilor care vor fi accesate pentru atingerea obiectivelor;
4. Planificarea activităților și a limitelor de timp.

Experiența traumatizantă a victimei traficului de ființe umane

Traumele.

Unele victime pot suferi de tulburare severă de stres post-traumatic (TSPT) care le poate afecta capacitatea de a-și aminti detalii sau de a face declarații coerente și complete, iar acest lucru face ca victimele să nu fie convingătoare, inconstante și lipsite de credibilitate. Teoretic, o traumă se petrece atunci când o persoană nu este capabilă să proceseze un anumit eveniment din viața sa, deoarece conceptele de bază și de necontestat raportate la „sine”, la „ceilalți” și la mediul său social nu concordă cu evenimentul în sine.

În vederea asigurării unei intervenții eficiente, psihologul trebuie să înțeleagă experiența traumatică prin care a trecut victima. Victimele asistate până în acest moment au relatat despre torturi fizice și psihice la care au fost supuse, dacă au refuzat să se prostitueze: arsuri, sechestrarea în spații foarte mici, loviri etc. De cele mai multe ori, prima metodă de constrângere și de intimidare o reprezintă violul.

În cele mai multe cazuri, victimele nu doresc să vorbească despre aceste evenimente traumatice, de aceea specialiștii trebuie să fie pregătiți să recunoască anumite semne specifice diferitelor metode de abuz fizic.

Cele mai dese simptome prezente la victimele traficului sunt:

- atacuri de angoasă, frică și panică, victima așteptând ca trauma să se repete dintr-un moment într-altul;
- autoulcubilizare pentru propria suferință;
- tulburări de concentrare;
- încercări sau dorințe suicidale;
- tulburări de comunicare, agresivitate și mânie intensă;
- hiperactivitate;
- tulburări sexuale;
- fenomene psihotice (halucinații, idei paranoide);
- autovindecarea este căutată în abuzul de alcool și de medicamente.

Specific traumei de viol, pot fi menționate următoarele simptome:

- Angoase, fobii; tulburări psihosomatice, respectiv, dureri psihogene; tulbu-

rări ale comportamentului alimentar; dureri în partea inferioară a abdomenului, în zona genitală; maladii ale pielii; dureri de cap cu alură de migrene, dureri de spate, dureri persistente ale unor părți ale corpului, paralizie de scurtă durată sau resimțirea unor organe ca neapartenând de fapt propriei persoane; depresii; sentiment de disperare. Dispoziția depresivă poate conduce la suicid.

- Tulburările sexuale și tulburările de relație. În multe cazuri se ajunge la rupea contactelor sexuale și sociale. Alternativ pot interveni și forme de relație puternic sexualizate, o căutare de tip adictiv a relațiilor sexuale.
- Anorgasmia și vaginismul, senzații de greață în cazul atingerii corporale
- Alterări în relația cu propriul corp. Unele victime își privesc corpul ca ceva desprins de ele, străin murdar devalorizat.

În tratamentul victimelor au fost identificate câteva caracteristici ce s-au repetat în abordarea terapeutică. Cele 10 simptome pentru care terapeuții trebuie să acorde o atenție specială în lucrul cu victimele sunt:

- Folosirea frecventă a negării sau disocierea de experiența traumatizantă.
- Nevoia de a deține controlul.
- Tendința de a fi prea senzitivă și de a lua lucrurile prea personal.
- Dificultate de a se încrede în alții.
- Simț distorsionat de responsabilitate, fiind fie prea responsabilă fie iresponsabilă.
- Probleme în a fi asertivă și în a-și exprima furia.
- Gândire și comportamente neobișnuite, uneori până la limita patologicului.
- Tendința de a repeta sau reedita comportamentele de apărare.
- Probleme sexuale și somatice.
- Înstrăinare de sine și de cei din jur.

Sindromul de stres posttraumatic (SSPT) este diagnosticul care este folosit în mod obișnuit pentru a desemna suferința acelor persoane care au fost victime ale abuzului pe o perioadă lungă de timp.

Cu toate că SSPT acoperă în mod clar unele dintre simptomele prezentate de victime și problemele ridicate de această situație de abuz, multe dintre victimele traficului nu prezintă simptome clasice de SSPT și nu se „încadrează tehnic” pentru acest diagnostic. Astfel terapeuții trebuie să fie pregătiți pentru a descrie „situații multiple”. Din punctul de vedere al DSM –IV, victimele traficului întrunesc mai multe situații descrise. În mod normal, primul diagnostic este acela care descrie problema pentru care victima a căutat asistența terapeutului.

Luând însă în considerare varietatea problemelor pe care victimele traficului le experimentează trebuie descrise în evaluarea terapeutului atât manifestări legate de Axa I cum ar fi dependența de alcool și tulburarea de stres posttraumatic, cât și manifestări legate de Axa II respectiv tulburările de personalitate.

Un prim pas în elaborarea unei imagini despre urmările traficului asupra victimei este concentrarea pe „parametrii” abuzului. Cel mai investigat tip de abuz în această problematică a traficului de persoane este abuzul sexual. Cu cât mai sever este abuzul sexual cu atât este mai mare impactul asupra victimei.

Efectele abuzului sexual sunt mai severe atunci când :

- Incidentele sunt mai frecvente
- Abuzul sexual se întinde pe o perioadă mai mare de timp.
- Activitățile sexuale sunt extensive și îmbracă diverse aspecte (perversiune, sado-maso etc.)
- Există mai mulți abuzatori
- Abuzul sexual implică violență fizică.
- Diferența mare de vârstă între abuzator și abuzat.

Trebuie avut în vedere că strategiile traficantilor sunt complexe deoarece aceștia izolează victima, invocă diferența de putere, o constrâng la acțiuni triviale care duc la istovirea victimei, o umilesc, o denigrează, o depersonalizează reducând-o la a fi obiect, marfă prin mesaje ca: „nu ești bună de nimic”, „fără mine o să mori”, „nu o să te poți descurca singură niciodată”. Folosesc violența prin adevărate demonstrații de forță și o amenință cu moartea în mod repetat, însă ocazional traficantii au o conduită prietenoasă: îi oferă bani, cadouri, ajutor, gesturi galante, atenții, complimente.

Toate acestea au urmări grave asupra atitudinii și comportamentului victimei, așa numitul „sindrom Stockholm”, atașamentul de abuzator.

Caracteristici cognitive-comportamentale ale atașamentului de abuzator:

- Gratitude și mulțumire față de manifestările de „bunătate” ale traficantului
- Negarea sau raționalizarea violenței și furiei față de traficant
- Atenție excesivă față de nevoile traficantului
- Dificultăți în a-l părăsi pe traficant după întoarcerea în țară
- Frica de răzbunarea traficantului, chiar în condițiile în care acesta este mort sau în închisoare.

§ 3. SPECIFICUL RELAȚIEI CU VICTIMA TRAFICULUI DE FIINȚE UMANE.

Acceptarea victimei fără a o judeca. În cazul în care victima crede că terapeutul nu îi acordă atenție și o judecă pentru experiența pe care a trăit-o atunci aceasta va avea mari greutate în a se deschide și a lucra cu terapeutul.

Intervenția imediată și ajutorul susțin procesul de descărcare. Victimele traumelor au nevoie urgentă de cât mai mult ajutor social, psihologic și economic pentru a putea restabili un sentiment fundamental de siguranță.

Așteptarea de reacții contra-transferențiale masive. Terapeuții trebuie să se aștepte la reacții sentimentale proprii puternice și adesea tendințe de acțiune greu controlabile. În cazul în care aceste reacții afectează bunul curs al terapiei este indicat ca terapeutul să ceară ajutorul unui alt specialist pentru supervizare.

Disponibilitatea de a se lăsa pus la încercare. Victimele traumelor au pierdut adesea orice încredere în ajutorul inter-uman. Înainte de a se confesa unui om neutru ele întreprind o serie de teste pentru a decide dacă merită încrederea. Terapeutul care trebuie să fie deschis, să-și comunice într-un mod sincer și adecvat gândurile și sentimentele.

Transferul va fi văzut ca un proces de reconstruire a relațiilor distruse de traumă. Astfel pentru a-și putea integra experiența, victima va retrăi experiențele semnificative pentru ea într-un cadru securizat al mediului terapeutic, unde terapeutul va facilita atât transferuri pozitive (diversele persoane importante pentru victimă), dar și transferuri negative (eventual abuzatorul sau abuzatorii).

Punctul de plecare al terapiei traumei îl reprezintă ipoteza că simptomele actuale și reacțiile de stres au fost provocate și determinate de situația traumatică trăită. Cu această ipoteză, victima se poate simți acceptată și se poate lansa în elaborarea experienței traumatice.

Informația despre natura și dinamica reacțiilor traumatice este o parte componentă a terapiei traumei. Astfel, victima trebuie asigurată că simptomele sunt o consecință normală a unei situații anormale. Este necesar să se precizeze că orice individ pus în aceeași situație va reacționa într-un mod similar.

Cu toate că terapeutul are acces la nota cazului prin cooperarea cu membrii echipei multidisciplinare, acesta va lua în considerare doar relatarea victimei, chiar dacă aceasta ar putea diferi în mod considerabil de ceea ce s-a întâmplat în realitate. Acest lucru ar putea constitui chiar un mecanism de apărare a victimei cu privire la evenimentul traumatic.

Evenimentele traumatice pot să ducă la orice vârstă la alterări ale dezvoltării Eu-lui și identității. Ele pot urgenta, încetini, împiedica sau întrerupe procesele normale de dezvoltare ducând, spre exemplu, la un clivaj între identitatea de sine pretraumatică și posttraumatică.

Negarea, clivajul și formele de disociere aparțin mecanismelor de apărare care urmează unei traume psihice. Este necesar ca terapeuții traumelor să ia poziție față de aceste reacții de apărare, care sunt mai degrabă neglijate în conceptele tradiționale de apărare. Toate aceste mecanisme pot duce la o alterare durabilă a personalității. După traumatizări severe, este de așteptat să apară așa zisul „doubling” (Lifton, 1993), tendința de a forma o nouă identitate după traume severe, care pare să fie mai adaptată la noua situație.

Încercările de auto-vindecare prin alcool sau droguri sunt răspândite, în cazul sindromului de suprasarcină posttraumatică. Este absolut normal ca pacienții să încerce să îmblânzească suprasarcina extremă prin alcool sau alte droguri. Psihologul trebuie să înțeleagă aceste fenomene, deși dependența de alcool sau droguri interferează cu planul de tratament al terapiei.

Transformarea cu succes a experienței traumatice poate avea drept consecință dezvoltarea unor trăsături pozitive de caracter: onestitate, integritate, sensibilitate pentru ceilalți și eforturi puternice pentru egalitate, echitate, adevăr, interes pentru valori spirituale.

Angajamentul social (ajutorarea altor persoane traumatizate) și discuția despre traumă favorizează procesul de vindecare.

Transformarea traumei este un proces de durată. Chiar și atunci când experiența traumatică este tratată cu succes, cel afectat rămâne marcat pe viață. Evenimentele care amintesc de traumă, chiar și de departe, pot să ducă la o nouă stare de neliniște, mai ales când legăturile cu experiențele traumatizante au rămas inconștiente.

În afară de temele menționate mai sus, pentru pacienții traumatizați este important *sportul sau activitatea fizică* pentru demontarea reacțiilor fiziologice de stres. Plimbările sau ascensiunile montane pot contribui la întreruperea, fie și pentru scurt timp, a ciclului retrăirii experiențelor traumatice sau al blocării și retragerii.

Pentru a se lupta cu *retragerea apatică*, victimele dezvoltă uneori dependență de cofeină, tutun, alcool, droguri, care este însoțită de atacuri de anxietate, neliniște, nervozitate, iritabilitate, insomnie, tulburări gastro-intestinale, aritmie cardiacă, stări de epuizare și agitație psiho-motorie. Aceste simptome sunt adesea foarte asemănătoare stărilor de anxietate cu origine traumatică și pot să fie legate de acestea.

Familia poate oferi un ajutor valoros pentru depășirea traumei, dar numai atunci când structura familiei este favorabilă.

§ 4. INTERVENȚIA ÎN SITUAȚIA DE CRIZĂ.

Intervenția în situații de criză este un tip de terapie de scurtă durată care urmărește susținerea Eu-lui persoanei afectate. Rolul consilierului este de a sprijini victima pentru a evita destructurarea Eu-lui acesteia. În cadrul consilierii se urmărește conservarea sau restructurarea Eu-lui pentru a readuce victima într-un cadru psihic echilibrat.

Din perspectivă psihotraumatologică, intervenția în situația de criză se realizează ținând cont de trei reguli de bază:

- asigurarea securității celor afectați;
- punerea la dispoziția victimelor a unui partener empatic de discuție;
- înțelegerea efectelor traumei și a procesului de elaborare ale acestora.

Asigurarea securității presupune de cele mai multe ori îndepărtarea victimelor de locul în care s-a produs trauma. Astfel, în cazul traficului de ființe umane, locul de asistență a victimelor trebuie să fie sigur (de exemplu un adăpost) și departe de locul în care s-au produs abuzurile. Este benefic pentru victima exploatată sexual să fie despărțită de traficant sau de beneficiarii relațiilor sexuale.

Stabilirea sentimentului bazal de siguranță, relaxarea și liniștirea victimei permit ac-

ceptarea explicației oferite de consilier; astfel victima înțelege faptul că ea, prin reacția de stres la traumă, răspunde absolut normal la o situație absolut neobișnuită.

Specialistul care ajută victima trebuie să perceapă pozitiv izbucnirile afective ca fiind o manifestare a mecanismului de apărare și adaptare prin ajustare. Dacă victimele își fac reproșuri pentru comportamentul lor lipsit de stăpânire, postura de susținere emoțională a celui care oferă suport poate acționa despovărător. În situația în care victima manifestă paralizie emoțională, retragere și apatie în faza de evitare, specialistul trebuie să stea la dispoziția victimei ca un simplu partener de discuție fără a se impune.

Dialogul folosit în intervenția în situații de criză este unul de susținere a victimei și urmărește, pe de o parte, implicarea acesteia în procesul natural de vindecare a rănilor psihice, iar pe de altă parte, împiedicarea acesteia să cadă într-una din extreme: copleșirea emoțională sau negarea încremenită. Dacă victimele ajung la înțelegere în încercarea lor de a dori să uite situația, atunci ele sunt în stare să admită o nouă confruntare cu evenimentele traumatizante.

Sindromul Stockholm

Denumirea acestui sindrom este legată de un studiu al victimelor unui jaf care a avut loc într-o bancă din Stockholm, când mai mulți oameni au fost luați ostatici. S-a observat că o parte din ostatici dezvoltau sentimente de simpatie și empatie cu agresorii lor. În cadrul acestui simptom, anumite caracteristici comportamentale aparțin atât agresorilor cât și victimelor:

- **Vina.** Persoanele care sunt ținute cu forța își direcționează frica și frustrarea spre cei care dețin autoritatea și își manifestă nevoia de a învinovăți pe cineva – ca și în cazurile pierderii unei persoane apropiate. Este posibil ca printre persoanele învinovățite să fie alți membri ai grupului de ostatici. Transformând frustrările în agresivitate, o parte din victimele traficului de persoane devin la rândul lor racolatori.
- **Simpatie și empatie.** Victimele aflate în captivitate ajung să creadă că cei care le sechestrează nu sunt chiar atât de răi pe cât credeau la început. Încep să vadă în agresorii lor niște ființe capabile de sentimente umane. Chiar și cel mai mic gest de bunătate din partea agresorilor le „demonstrează” că, de fapt, aceștia sunt niște oameni cumsecade. Atunci când o astfel de situație durează mai mult, eliberarea unui ostatic este întâmpinată cu strigăte de bucurie și câteodată există sentimentul: *Ei bine, nu-i așa că nu-s atât de răi? Au eliberat pe cineva.* Pentru aceste persoane nu contează faptul că toți captivii au fost ținuți mai multe zile, luni sau chiar ani și supuși unor rele tratamente.

Într-un mod asemănător, agresorii pot dezvolta sentimente de apropiere și chiar atașament față de victimele lor. Sunt cazuri în care ostaticii s-au alăturat propriilor agresori, s-au identificat cu aceștia și au ajuns să le ia partea și să lucreze împreună

cu ei/pentru ei. O victimă care-și exprimă nemulțumirea în legătură cu lipsurile socio-economice întărește convingerea agresorului că ceea ce face este benefic, transformând astfel victima într-un aliat al acestuia.

După întoarcerea în libertate, persoanei victimă, diagnosticată cu sindromul Stockholm, îi este afectată auto-percepția, felul în care gândește și simte despre ea însăși, despre ceilalți ostatici și despre agresori. De asemenea, pot fi afectate relațiile cu familia, prietenii, determinând astfel, într-o anumită măsură, modul ei de a supra-viețui și a se adapta.

§ 5. MODALITĂȚI DE A FACE FAȚĂ SITUAȚIILOR TRAUMATIZANTE (STILUL DE COPING).

În situațiile traumatizante, mecanismele de apărare sunt orientate spre păstrarea echilibrului intern a sistemului biologic, psihic sau social și de aceea se neglijează, în caz de conflict, realitatea înconjurătoare. Copingul vizează „adaptarea individului prin ajustare” (asimilare prin acomodare) în cadrul principiului realității pragmatice și/sau comunicative.

O ipoteză importantă de lucru pentru consilieri și pentru victime este aceea că reacțiile la traumă și pierderi – oricare ar fi acestea – conțin în ele germenii înnoirii și reabilitării. Dacă victimelor li se permite și sunt încurajate să-și manifeste suferința profundă, sentimentele și emoțiile emergente pot depăși încet trauma și pot reveni la sentimentul că viața poate și merită a fi trăită. Vor fi conștiente că în urma incidentului viața nu va mai fi la fel, dar se vor putea adapta la noi modalități de viață.

§ 6. METODEDE ȘI STRATEGII PENTRU ADAPTARE ȘI AJUTOR.

Brian Keenan, într-un articol din *The Guardian* din anul 1991 scria: „Fiecare trebuie să găsească în sine metodele care conțin și controlează durerea și confuzia. Nu există răspunsuri gata pregătite, este un proces lent de redescoperire în care negarea sau evadarea din învălmășeala interioară reprezintă antiteza auto-vindecării. Mergem pe acest drum singuri. Putem fi ajutați, dar nu putem fi împinși de la spate sau direcționați greșit. Fiecare avem puterea în noi înșine de a ne reumaniza. Suntem proprii noștri vindecători.”

Anumite atitudini determinate de valori și credințe ale societății în care trăim, stilul de personalitate, pot îngreuna foarte mult posibilitățile de a face față unor situații, fie că este vorba de pierderea unei ființe dragi, traficul de ființe umane, sau orice alte experiențe traumatizante cu care un individ se poate confrunta de-a lungul vieții.

Stadiile prin care o victimă trece în situație de durere și privare de libertate sunt:

- **Negarea.** În faza de negare, victima refuză să conștientizeze ce s-a întâmplat, încearcă să se convingă că totul este ca înainte de incident. Negarea mai este denumită și „faza de tampon” deoarece în timpul acestei faze, individul își mobilizează resursele și se adaptează psihologic și social pierderii.
- **Furia.** Aceasta se poate manifesta diferit: victima poate învinovăți pe alții pentru pierderea suferită, poate avea stări de agitație, poate brusca pe cei

din jurul ei cu manifestări violente sau se poate auto-învinovăți. Eliberarea furiei poate fi o modalitate eficientă de a depăși o situație traumatizantă.

- **Negocierea.** Aceasta poate fi făcută de victimă cu ea însăși, sau dacă este o persoană religioasă, simbolic, cu Dumnezeu. Aceasta tinde să facă o contra ofertă realității traumatizante, realitate pe care victima dorește să o ștergă din memorie deoarece vrea ca viața să fie ca și înainte. Se încearcă realizarea unei înțelegeri cu ea sau cu divinitatea care să o întoarcă în timp, înaintea incidentului.
- **Depresia.** În această fază este simțit sentimentul pierderii, începe integrarea pierderii și se instalează depresia. Aceasta se manifestă prin lipsa interesului de a-i asculta pe cei din jur, oboseală, izbucniri de plâns, sentimente de vinovăție, lipsa unui scop în viață, senzația că-și merită pedeapsa. Plăcerea și bucuria sunt greu de realizat chiar și atunci când se fac activități care au plăcut dintotdeauna. Există multe feluri în care se poate manifesta o persoană aflată în această fază, o extremă a acesteia constă în existența gândurilor suicidale și din această cauză victima trebuie convinsă să apeleze la serviciile de consiliere.
- **Acceptarea.** Aceasta este etapa finală a durerii suferite, este momentul în care se realizează că viața trebuie să continue, se realizează capacitatea de a-și recâștiga energia și de a-și vizualiza scopurile viitoare.

Sunt patru principii care pot fi de ajutor în lucrul cu cei suferinzi de stres posttraumatic:

1. Să-i ajutăm să accepte realitatea propriilor experiențe și să contracareze tendințele de apărare ale negării;
2. Să-i încurajăm să-și exprime durerea și să-i asigurăm de normalitatea reacțiilor lor;
3. Să-i ajutăm să se adapteze la schimbările care au avut loc în viața lor;
4. Să-i ajutăm să-și redirecționeze emoțiile și întreaga viață astfel încât aceasta să meargă spre acceptare și reabilitare.

Modalitățile de adaptare se referă la resursele pe care fiecare persoană le utilizează pentru a se adapta la probleme și dificultăți cotidiene și care îl ajută să facă față problemelor.

Acestea presupun identificarea abilităților generale de adaptare la situații problematice:

- abilități sociale, de introspecție, de rezolvare a problemelor etc.
- calități – umor, perseverență
- resurse externe – financiare, familie, loc de muncă, stare de sănătate.

Este foarte important să se cunoască istoria traficului și reacțiile persoanei la evenimentele traumatice, modul de prezentare al problemei și mituri legate de aceasta, impactul convingerilor și așteptărilor asupra stării actuale.

§ 7. ASPECTUL SOCIO-PSIHOLOGIC PRIVIND ASISTENȚA COPILOR VICTIME ALE TRAFICULUI DE FIINȚE UMANE.

Toate victimele traficului de ființe umane au mare nevoie de sprijin în perioada instrumentării cazului. O mare atenție trebuie acordată copiilor, în special atunci când exploatarea a avut o natură sexuală.

Astfel, ca o recomandare generală, specialistul care va realiza interviul cu victima trebuie să nu fie de același sex ca agresorul. De asemenea, ofițerul de poliție trebuie să aibă în vedere reducerea perioadei de interviu cât este posibil, astfel încât declarația să fie suficient de clară, detaliată și coerentă și în același timp să nu provoace alte traume victimei. În general, victimele traficului de ființe umane sunt nesigure, instabile emoțional și lipsite de încredere în persoanele care le înconjoară.

În plus, experiențele prin care au trecut au condus la formarea unei atitudini rezervate față de polițiști (teamă, neîncredere), de aceea cel care va conduce interogarea trebuie să creeze o atmosferă de încredere și înțelegere. Copilul victimă a traficului trebuie să înțeleagă de ce este important să relateze ce i s-a întâmplat și cum trebuie s-o facă. De asemenea, este posibil să apară anumite blocaje, mai ales atunci când au fost implicate în procesul de traficare (în special în recrutare) persoane apropiate (prieteni, rude sau chiar părinți).

În cazul în care copilul are o vârstă mai mică, apar dificultăți legate de capacitatea acestuia de relatare și înțelegere a evenimentelor, ofițerul de poliție trebuie să aibă în vedere acest aspect și să-și adapteze tehnicile de investigare. Acest aspect este valabil și în cazul în care victima are o deficiență mentală, capacitatea acesteia de a oferi informații referitoare la istoria de trafic fiind redusă într-o măsură mai mare sau mai mică, în funcție de gravitatea bolii. Din păcate aceste cazuri nu sunt rare, traficantii preferând victime care au o capacitate redusă de discernământ. În aceste cazuri, este indicat să se apeleze la specialiști care să asiste polițistul în timpul interviului.

Un alt aspect, care trebuie avut în vedere în timpul interviului, este gradul ridicat de sugestibilitate al copiilor, aceștia având tendința de a oferi răspunsurile pe care le consideră dezirabile. Pentru a evita astfel de situații, se recomandă crearea unui cadru prietenos și afirmarea clară a dorinței polițistului de a afla ceea ce s-a întâmplat.

Prin respectarea unui cadru general de lucru cu victimele se creează premisele unei instrumentări eficiente a cazului atât în ceea ce privește victima în sine, cât și instrumentarea juridică a traficantilor.

Sintetizând, primii pași în abordarea cazurilor de trafic de ființe umane de către structurile specializate sunt:

- **Asigurarea unui loc special de luare a declarației** – în momentul luării primei declarații, este recomandat să fie utilizat un loc proiectat special în acest scop, izolat de alte activități specifice activităților de poliție. Gradul de confortabilitate al victimelor și stabilirea unei relații de încredere creează premisele unei bune colaborări între polițist și victimă.

- **Utilizarea unui interpret** – în cazurile în care victima vorbește una dintre limbile minorităților naționale sau este depistată ca fiind în tranzit, este necesar să i se ofere posibilitatea să se exprime în propria limbă, situație în care se va apela la serviciile unui interpret cunoscut ca persoană de încredere și capabil să păstreze confidențialitatea interviului. În plus, este recomandabil ca interpretul să nu fie de același sex ca agresorul.

Adoptarea unei atitudini tolerante – în decursul întâlnirilor cu victima, polițistul trebuie să evite să judece victima, să nu se pronunțe asupra „naivității”, „lipsei de precauție” sau „comportamentului neatent” al victimelor. Este recomandat să se evite orice întrebare referitoare la motivația alegerilor făcute în lanțul traficării. Specialistul va acorda atenție comunicării faptului că este respectată ca ființă umană cu drepturi depline, că există persoane care sunt vinovate de această situație și să asigure victima că s-a comportat ca un supraviețuitor.

- De asemenea, dat fiind faptul că victimele sunt într-o stare de labilitate emoțională, declarațiile se pot schimba de la un moment la altul sau se pot reduce ca încărcătură informațională printr-o abordare agresivă.
- **Manifestarea empatiei față de traumele suferite de victime:** anxietatea, frica și alte reacții psihice sau somatice ce apar la victime trebuie să fie înțelese de polițistul investigator și tratate ca reacții normale în urma relexelor tratamente suferite.
- **Tratarea cu înțelegere a temerilor și nevoii de protecție exprimate de victime** – este necesar să se asigure victima că există persoane care o sprijină și îi pot asigura protecția. Astfel, trebuie întărite mecanismele de asigurare a securității, atât în ceea ce privește perioada anterioară procesului cât și după finalizarea acestuia. De asemenea, victima trebuie încurajată să semnaleze imediat orice amenințare venită din partea traficantilor.
- **Conștientizarea participării la strângerea informațiilor** – victimele traficului vor fi sensibilizate asupra valorii informațiilor ce le oferă în privința structurilor de trafic ce le-au parcurs, în special în sensul evitării victimizării altor persoane.
- **Derularea unor investigații alternative** – cu sprijinul procurorului se pot aplica alte metode care să permită asigurarea de probe din alte surse.
- **Dezvoltarea unor legături strânse cu serviciile sociale publice sau private** – victimele au nevoi complexe (asistență medicală, consiliere psihologică, asistență socială, asistență juridică) care pot fi oferite de serviciile sociale publice (direcțiile de protecție a copilului) sau de organizații neguvernamentale și diferite structuri comunitare. Este foarte importantă și colaborarea polițistului cu aceste servicii, astfel încât să existe o abordare coerentă și continuă.
- **Menținerea legăturilor internaționale** – conotația internațională a traficului determină menținerea unor contacte strânse cu alte forțe de poliție

pentru a comunica numele suspecților, metodele de recrutare și rețelele de transport.

Având la bază acest cadru larg de lucru, există o serie de principii pe care ofițerii de poliție trebuie să le respecte și promoveze în contactul cu victimele traficului de ființe umane:

Dreptul victimei de a fi crezută – rolul de a evalua adevărul relatărilor victimelor aparține instanțelor de judecată, organele de poliție având sarcina de a lua declarații și strânge probe.

Dreptul de a fi asigurate asupra nevinovăției lor – toți profesioniștii implicați în recuperarea și reintegrarea socială a victimelor traficului de ființe umane trebuie să ofere siguranța că plasează responsabilitatea pentru săvârșirea unor fapte penale asupra celor care le comit și să declare în mod explicit că victimele nu trebuie condamnate.

Dreptul de a fi ascultate – acceptarea tuturor relatărilor victimelor vor permite polițiștilor să strângă cele mai bune și mai detaliate probe

Dreptul la confidențialitate – explicarea limitelor confidențialității va permite victimelor să comunice deschis asupra tuturor subiectelor care vor fi puse în discuție

Dreptul de a deține controlul asupra a ceea ce se întâmplă (situației) – polițistul asistă victimele în acțiunile ulterioare preluării lor și va explica procedura ce urmează pentru a avea acceptul acestora.

Dreptul la informare – victimele ar trebui să beneficieze de cunoașterea clară a diferitelor roluri, responsabilități și puteri ale poliției, procurorului, judecătorului și instanței de judecată.

Erori de apreciere.

Este recomandat să se evite de către profesioniști a erorilor de apreciere a victimelor traficului de ființe umane și să abordeze cazurile prin prisma unor norme deontologice obiective. În acest sens, este necesar să se evite anumite stereotipuri:

- **Victimele exploatate sexual ce au sub 18 ani sunt considerate adulte.** Orice persoană sub 18 ani trebuie tratată ca minoră, atât în ceea ce privește procedurile juridice, cât și modalitatea de relaționare cu aceasta.
- **Victimele traficului sunt prostituate** – nu trebuie uitat că traficul înseamnă exploatare, fiind asociat cu constrângerea victimei de a săvârși anumite acte. În plus, în cazul minorilor, implicarea acestora în prostituție nu poate fi considerată o problemă de opțiune personală.
- **Victimele traficului au avut beneficii financiare**, astfel că și-au meritat soarta. În momentul reînțarcerii victimele nu dețin resurse financiare deoarece traficantii nu le permit acestora să dețină nici un fel de resurse financiare.

- **Victimele nu au dorit să scape din lanțul traficării** – foarte multe victime încearcă să scape, dar monitorizarea permanentă din partea traficantilor face acest lucru foarte dificil. În plus, utilizarea agresivității (fizice și verbale) și uneori a drogurilor conduc la o atitudine de resemnare a victimei și de neîncredere în șansele de a scăpa din rețelele de exploatare.

§ 8. REFERIREA CĂTRE SERVICIILE SOCIALE.

În vederea recuperării și reintegrării victimei este necesară intervenția serviciilor sociale publice sau a organizațiilor neguvernamentale specializate în acest domeniu. De aceea, este foarte important ca echipele multidisciplinare să cunoască și să contacteze instituțiile care oferă serviciile potrivite nevoilor victimei (consiliere psihologică, asistență socială, asistență juridică, suport material). Se recomandă ca acestea să fie contactate înainte de repatrierea victimei și să se stabilească anumite detalii referitoare la perioada de recuperare (este posibilă reintegrarea familială, unde va fi cazată victima, ce fel de protecție are nevoie etc.).

Așadar, colaborarea dintre specialiștii echipei multidisciplinare, care va asista victima în vederea reintegrării este necesară încă din momentul în care s-a primit sesizarea și au început formalitățile de repatriere. De asemenea, psihologul care va asista victima poate participa la interviuarea victimei, având rol de mediator (în special dacă între victimă și psiholog s-a format deja o relație de încredere).

Rolul polițistului nu se încheie odată cu întocmirea dosarului penal. Dacă traficanții au fost identificați și se află în proces, este foarte importantă protecția pe care poliția o asigură victimei pentru a depune mărturie. Trebuie avute în vedere traumele prin care a trecut victima și faptul că este foarte ușor impresionabilă, ceea ce ar putea afecta procesul penal. De asemenea, trebuie subliniat faptul că victimele traficului au un potențial ridicat de re-traficare, în special atunci când rețeaua de traficanți nu este descoperită și sancționată prin lege. De aceea, polițistul trebuie să aibă în vedere monitorizarea cazului pe termen lung. Acest lucru se poate face prin punerea la dispoziția victimei sau a asistentului social care se va ocupa de caz a mijloacelor de comunicare necesare pentru a putea semnala orice situație de risc. În limita resurselor (de timp și financiare), se recomandă vizitarea victimei la anumite intervale de timp și evaluarea factorilor de risc.